ERDŐN, MEZŐN

RÖVIDITETT KIADÁS
AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

IRTA
BÁRSONY ISTVÁN

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA
1904.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-02-3 (online)
MEK-12779

TARTALOM

Lármás vizek.
Kócsag-les.
Véres nap.
Az első hó.
Téli hajtóvadászat.
Vadorzók.
A hegy betege.
A halkirály.
A vizifiú.
A vándor-madarász.
Tógyerka.
A Füstös-família.
Az uj erdészsegéd.
Öreg cimborák.
A néma kerülő.
Csörsz és Penyige.
A vad-ember.
Borbolya esetei.
Johann Csesztelnák.
Páter Belegi, a farkasvadász.
Onucz.

Lármás vizek.

A szélkiáltó szava végig nyilalt a messzeségen!

A nagy iromba madár egyedül hasítja az őszi levegőt; röpülése gyors és egyenes; minden szárnylibbenéssel nagyot lódul előre, abból látszik, hogy útja nem afféle kóválygás most, hanem tervszerűen kimért.

Lent a Bácska rónasága terül; csupa fekete föld; a sík tarlókon egy-egy szállás, a nádfödeles ház jól elbujik az udvar akácfái között. Sehol egy tenyérnyi víz, vagy vékony erecske, amely körül sás és nád gyökereznék: mit keres hát itt a szélkiáltó?!... Az őszi nap csudás fényességgel hinti be a szeptemberi reggelt; valahol messze, kékbe vesző emelkedése látszik egy széles halomnak, amely befogja a látás határának az alját s éles metszésű körvonalakkal válik ki az egybeolvadó levegőből. Az a titeli fensík. A szélkiáltó mintha egyenest nekivágna a fensík meredek sarkának, a visszhang még idehozza mélabús jajgatását; de egyre halkabb a csengő »póli!«, lassankint egészen elvész az első szótag az ürben, s csak a sikoltó »-li!« küzdi át magát a széljárta levegőtengeren.

Már csak egy szürke pontnak látszik az érdekes madár; jó szem is alig kísérheti tovább; de ni! a sötét pont egyszerre mintha elkezdene bukni a mélységbe, még egy utolsó »li!« csendül hozzánk, azután csak a kis fényes legyek zümmögése hallik, amelyek ezrével rajzanak kocsink körül.

Ahol a szélkiáltó lebukott, ott víz van; ott van a mosorini mocsár.

»Kákáss!« hallom hátul a Stevo cimborám biztatását; két kis ügetője nyomban ki is nyujtózik, s szinte röpülve perdül elénk a könnyű bricskával, amelyen Stevo rendelkezik, mint úrkocsis. Egy kicsit el talált aludni a vadásztársaság fele; épen azt a felét szállította ki Stevo utánunk, s amikor megmutatta, hogy negyedórai késés után is elibénk tud vágni a »Kákással«: büszkén kacsintva foglalta el házigazdai helyét a háttérben.

A réti útról pedig, amerre befordultunk, egyszerre megpillantottuk a csillogó vizet, a sötét kákatömböket, a hosszú zöld lapályt, amely messziről olyannak tetszhetett, mint egy nagy kaszáló, de mi tudtuk már, hogy a dunai kiöntések ősterületéhez közeledünk, ahol át meg át van szivattyúzva a föld ki nem száradó nedvességgel, s ahol a télvíz beszüremkedése után a zöld ár ujra meghozza minden nyáron a mocsár vízbőségét.

A mosorini mocsár nem igazi láp, nincs benne semmi rejtelmes, semmi titokszerü. Messzire kell menni, amíg szélesebb nádast talál ott az ember; ami nád a hol kiszélesedő, hol összeszoruló erekből kinő, azt is összetöri a temérdek sertés, amely mindenütt kondaszámra fetreng az iszapban. De ez a megtiprott, kidagasztott sár a sás és a nád közt egyaránt kedvelt hazája a vízi vadnak, s egyben a vadásznak is. Az ilyen területeket szereti legjobban a sárszalonka, amely pedig a java minden vízi-madárnak; s ily megzurbolt pocsogót keres legszívesebben a ruca, esti húzása idején.

A mi eltünt szélkiáltónk is ezt a nagy mocsarat kivánhatta, amely levonul a fennsík aljáig, s onnan elkanyarodik Vilovo és Lok felé, ahol a Belo blato síkvízzel tarkított nádasaitól már nincs messzire Titel.

Egy csapat bíbicz jajongva csapott el fejünk fölött, valamennyi leszállott a rétre; ott, a keskeny víz partján elkezdték negédes futkosásukat, otthon érezték magokat nagyon. Ez már az ő birodalmok határa volt, a lilék serege bátran csavargott mindenfelé, éles szavu fütyölő sneffek suhantak villámos cikázással a mocsár széle fölött. Most már közel voltunk az igéret földéhez.

Aki csak a nagy lápok vidékét ösmeri, az nem igen szokott a túlságosan mozgalmas vízi élethez. A végetlen ingovány hajlós náderdőségeiben megoszlik a zaj, a vízimadár kevésbé verődik látható nagy seregekbe, a hűs rónavizeket is inkább kis csapatok bujják. Amikor a ladik befurakodik a susogó zöld közé, a csekély mozgás szokatlan neszétől megriad az árnyékban úszkáló vadkacsa, s hápogva emelkedik fel; könnyen elvesznek az ilyen egyes hangok, utánok nem marad más, csak a tolórúd vagy az evező csobogása. De itt, az alacsony sás hosszan kígyózó vonalán, a fehéren csillogó mocsártavakon, teljesen más a kép; fogalma sem lehet az itt divatozó zűrzavaros elevenségről annak, aki még nem látta.

Folyvást közelebb értünk a nagy rónavízhez, amely az első pillanatra úgy látszott, hogy a végtelenségbe húzódik el. A víz tükörsíma háta be volt hintve apró fekete pontok ezreivel; néhol olyan volt a part, mintha tíz-húsz soros barna vakondtúrás födné. Azok voltak a pihenő vadrucák csapatai, amelyek a meleg őszi napon kikívánkoztak a szárazra, s ott sütkéreztek nagy boldogan, kiterített szárnynyal, a mocsár szélén.

Stevo cimborát hirtelen elkapta a vadászláz. Kész lett volna nekirugtatni a »Kákással« a végtelen sárnak, de a többi vadász idején lefülelte, s visszaterelte az egyenes útra, a kereszt felé. A kereszt volt tudniillik a találkozó pont. Ott várt ránk az alsó Bácska egyik érdekes furcsasága, a »vén gojzer«, a mocsárkirály.

A »vén gojzer« megérdemelné, hogy époszokat zengjenek róla a Nimródfiak. A lápi Falstaff e tökéletes mintáját úgy kellene külön tenyészteni, mint valami kihalóban levő ritka növényt. Minden muzeumban adnék utódainak egy üvegburát, hogy akik századok múlva is, amikor már régen nem lesznek lápok és mocsarak, érdeklődnek a mocsárkirály fajtája iránt: ott találják ezt az örökké mosolygó, kifogyhatatlan kedvű, borotváltfejü lényt a régiségtan tudományának a szentélyében.

Ez a vén gojzer maga elég lenne egy kötetre való tanulmánynak. Abból a könyvből, amely vele foglalkoznék, megtudhatnók sok egyebek közt annak a titkát is, hogyan lehet az ember az aggság határán túl szivósabb és fáradhatatlanabb, mint a husz éves legény, s hogyan lőheti hiba nélkül a mórsneffet oly szemmel, amelylyel egy betüt se tudna szemüveg nélkül kisilabizálni.

Együtt volt valahára a vadásztársaság, nem kellett tovább próbára tennünk kisértetbe vitt türelmünket. A zsablyai főszolgabíró, a vadászat rendezője, kiadta a jelszót: »előre!«

Előre oda, ahol a szó szoros értelmében hemzseg a vízi madár; ahol megszámlálhatatlan sokasága a vadruczák sokféle fajtájának bukik le apró hal után az alacsony vízbe.

Az egész mosorini mocsárban nincs olyan mélység, ahol derékon felül süppedne az ember; ott meg, ahova mi készültünk, legfeljebb ha a térdünket locsolhatta a langyos mocsárvíz.

Kétszáz lépésnyire a nagy madárszállás kezdetétől, felröppent az első vándorló rucafalka. Mintha dobpergés perdült volna végig a síkvizen, úgy verődtek össze a tapsoló szárnyak; a víz szine egyszerre sötét lett, s az egész környék megtelt a hápogó, riadozó szárnyasok hadával.

De most még nem voltak igazán megzavarva, ezt a kis keringést a csalogató verőfény is okozhatta, amelyben olyan jól eshetett egy kis légi tornát rögtönözniök.

A part mentén, a száraz gyepen, ugarsneffek lapultak meg előttünk, öt-hat lépésnyire bevárták a szekeret, s jóformán a lovak lába alól rebbent föl a legtöbb. Ez a gyors szárnyú, gerleformájú madár nem ösmerte itt a félénkséget, pedig ha megriasztják, csapkod, mint a villám. Pörcögve röpködtek körülöttünk, s ugyancsak ingerelték Stevót, aki már nagyon is megszelesedett a tömérdek vadruca láttára.

Egyik vadász a másik után szállt le a szekérről, s lassan húzódott a sás közé, a pocsogó szivébe. Gondja volt arra Stehringernek, derék vezető vadászunknak, hogy mindenkinek jusson egy marok fűzfavessző, amelylyel az állását körülszurdalja, hogy így minél födöttebb helyről várhassa a vadász-szerencsét.

Előttünk a parton nagy kékesszürke gémek tekergették hosszú nyakokat; ha valamelyik megijedt s arrább húzódott, a többi is vonult utána szépen, ki a szárazra, ahol megültek egymás mellett, mint a sütkérező libák.

Egy csapat póling a legnagyobbjából lomhán mozdult előlünk, folyvást a part közelében maradt, s alig röppent egyszer-egyszer száz lépéssel odább. Pittyegő hangok támadtak a víz közelében, a vizityük megriadt, s besurrant a nedves gaz közé, százféle szalonka kezdett egymásnak felelgetni aggódó hangokon.

Valaki nem állhatta már tovább a várakozást, s rálőtt egy csoport vadruczára. Bizonyosan Stevo cimbora volt.

Attól az egy lövéstől azután mintha felrobbant volna az egész széles mocsár, s milliónyi szilánkját dobálta volna az ég felé: úgy szállt dübörögve, hápogva, sipítva, kétségbeesve a tömérdek fajta szárnyas vad ezernyi sokasága.

A gémek riogva emelgették otromba testöket, s amint sietve magasabbra szálltak, tanácstalanul forogtak a nagy ürességben, keresték az irányt, a merre elmeneküljenek; a rucafalkák süvítve kezdtek elhúzni mindenfelé, s mintha egy kis vihar szabadult volna el szárnyaik alól, akkora zenebonát csaptak; a tőkeruca hápogva szelte a levegőt s fejét csóválva nézegette, hogy merről fenyeget a veszedelem; a kis csörgőkacsa fecskevillanással csapkodott erre-arra, nehezebb lövést kínált, mint este a csapongó denevér.

Megmozdult az egész mocsár; elkezdett sírni, nyögni, beszélni a vizi-madártól hemzsegő levegő.

Fehérhasu bíbic ujjongott, le-lecsapott a vadászokra, mintha tudta volna, hogy most irgalom és kegyelem adatik neki érdemesebb lövés reményében; a tarka csérek ott libegtek előttünk, szelidített vizigalambokhoz hasonlóan; egy-egy lápi ölyv oldalgott el lomhán a leshelyek fölött, gondosan ügyelt, nehogy túlságosan közel kerüljön a puskákhoz; a szalonkák pedig minden oldalról lecsapkodtak a védett sűrüségbe, ahonnan az első gyanús mozdulat száz lépésnyiről is ujra kiverte őket.

A csöndesen úszó őszi felhők alatt olyan világra szóló hangzavar támadt egy perc alatt, hogy gyakorlott fülnek is dolgot adhatott a zaj tényezőinek a szétszedegetése.

Lehetett-e nekünk kivánatosabb zenénk ennél a bolond zajnál, amelyben a bombardo tompa buffogása lépten-nyomon elvegyült fegyvereinkből?...

S amikor az elhúzó szárnyasok a messzeségbe vesztek, s kissé alább hagyott a szakadatlan tüzelés a két part környékén: a délfelé hajló meleg őszi nap megnyitotta a torkát a brekegő zenészeknek, amelyek rögtönöztek is hirtelenében olyan hatalmas hangversenyt, amelyhez képest az ablaküveg késhegygyel karcolása klasszikus szimfónia.

Valami remek az ilyen békahangverseny, a maga első tenorjaival, kiérdemesült basszistáival, stakkátóival és pompásan vezényelt karával.

A legjobb torkú öreg legények közül kezdi meg a nótát valamelyik, hosszan, elnyújtva húzza a recsegő, zokogó dallamot. Arra csakhamar felhangzik jobbról is, balról is a gyönge kíséret, amely eleinte ugyan szünetekkel ékes, de hirtelen nekirezgősödik s keserves üveghanggal szárnyalja túl egymást. A vezérénekesektől valóságos dühre gerjed pár pillanat alatt az egész kar, s mintha ropogós, nyiszorgós uj csizmában korcsolyáznék valami elátkozott szellem a

tavon: úgy meggargarizálnak csudálatos hangon és még csudálatosabb erővel. Szerencse, hogy az egész pokoli zene alig tart fél percig, s aztán egy időre megint úrra válik a viszonylagos csönd, különben nem volna ideges halandó, aki a mosorini mocsár közepén kiállana egy napsugaras őszi delelőt.

De mi dicsőséggel kiállottuk. Buzdíthatott az a másik hangverseny, amely a felhők felől üzengetett le hozzánk susogó szárnyak szavával, meg az a kellemes tudat, hogy aki sovány zsákmánynyal kerül is elő a nagy hadjáratból, csak olyan bőven kiveheti részét a felséges báránypaprikásból, amelynek a savát-borsát a vén gojzer ezermester keze volt hivatva megadni, mire mi a tanyára kerülünk.

Akkorra már a szélkiáltó szava ujra végignyilalt a megnémult víz fölött.

És leheveredénk a szőlődomb gyönge árnyékú oldalában, ahol »a vén gojzer« mint egy nappal fényeskedő holdvilág mosolygott s nagyokat kacsintott a ránk váró élvezet tudatának a gyönyörűségében.

Pihenni! Csak pihenni ezután az inkvizícióbeli fáradság után!... Derékig sárosan, csuron vizzé izzadva a vastag iszappal való küzdelemtől, nem törődünk a világon semmivel sem, csakhogy végignyujthassuk összepotyolt tagjainkat a poros avaron, amely csenevész sarjával alig tudja beborítani az út szélét.

Ó, ti mórsneffek, ti kegyetlenebb meghajszolói a vadásznak, mint a dsungelbeli tigris! Hogy bolondulunk utánatok, be a feneketlen mocsárba, amelynek szikkadt felülete könnyen megbírja a ti pehelysúlyotokat, de a melybe a hosszúszárú csizma nem győz eléggé lesüppedni, úgy hogy a tapasztalatlanul vergődő puskás úgy érzi ott magát, mint a lépen ragadt cinke! Térden felül kotyvasztunk a jóféle csokoládé-színü csirizben, amely helylyel-közzel sűrü szilvalekvárrá válik, ott azután minden lépéssel harsogó lélekzetvétel száll ki tönkrement tüdőnkből; de még úgy is jó, ha be nem szorul a csizmánk valami sikos zsombiknyilásba, amikor könnyen az a vége az erőlködésnek, hogy egy nagyobb rándítás után mezítláb marad a szalonkavadász.

A fehérhasú, óvatos sárszalonkák pedig folyvást ki-kicsapnak ezalatt előlünk a sásból, az ér kákacsomói közűl, a megtiprott, sertésjárta partról. Szortyogva tüsszentenek egyet, amikor kivillannak a mocsár fölé; »csekk!« hallik itt, »csekk!« szól a másik a hátunk mögött; erőlködünk, hogy a sárban vergődésünk közben odakapjuk a fegyvert, s félig hasra bukva a vízben, sütjük el puskánkat az ökölnyi madárra, amely akkor már többnyire elég messze jár, hogy az apró sörét kárt ne tehessen benne.

Még a régi vadásztörvénynek is kivétele volt ezen a napon. Hiába mentünk mi szélirányában, nem használt az; a jó meleg időben is vadul szökdöstek előlünk a remek madarak; pedig igazság szerint ugy kellene, hogy bevárják a vadászt, amikor a szelet viszi nekik. Mert a sárszalonkának hagyománya már az, hogy hosszú csőrével szemközt fordul a szélnek, s nagy kedvteléssel engedi, hogy a légáramlás lesimogassa puha tollát. Amikor így szemközt megy rá a puskás, megzavarodik a lápok e leggyorsabb madara; szél ellen röpülni nem akar, mert megborzolódnék a ruházata, széllel röpülni nem mer, minthogy arról közeledik a veszedelme. Ilyenkor néha az ember lába alól csap ki, s bőven van idő, hogy célba vegyük. De mi bizony csak úgy az ötven lépés határa körül értük el őket jó lankasztereinkkel, s ha egy-egy lebukott, volt toronyiránt való cammogás a sárban, hogy el ne veszítsük a drága halottat.

Ebben az élvezetben pedig épp' úgy kaphat az ember napszúrást, amint megeshetik vele, hogy összeroskad a végkimerüléstől s szívdobogva fekszik közéjök a mocsárban hencsergő malacoknak.

Hajh, ha megszerezhetném magamnak azt az ördögi örömet, hogy minden ellenségemet kényszeríthessem lépéstartásra velem, amikor én a mocsárban legjobban mulatok!... Rettentő lehet az, ilyen kínját szenvedni a holtra fáradásnak, ha még az a vigasztalás sincs hozzá, hogy a maga gyönyörűségére teszi az ember!

A mocsár-király, a mi konyhamesterünk, boldogan dörzsölte a markát, amikor látta, hogy egyenkint szállingóztunk az ő megtépett szárnya alá.

- El vannak fáradva, az *szigorú*! - dörmögi az öreg, találékony észszel. Az isten tudja, hogyan fogantatott meg az ő magyar-szerb és német nyelvtanában ez a kifordított körülírása a *biztos*-nak. A szerb sigorne-t mond, amikor azt gondolja, hogy valami bizonyos, a vén gojzer hát azt találta ki, hogy mért ne lehetne magyarul szigorút mondani, mikor ő szerbül bizonyos-t gondol?

Ragyog nemcsak az arca, de az egész feje is, amikor előparancsolja a nagy bögrét, amely tele van a szabad ég alatt készült bácskai paprikással.

Te derék Magyarország, aki nélkül valószinűleg még most is csak a patikákban árulnának paprikát a polgárosult Európa területén! Ezt az emberevő növevényt bizonyára épp' oly iszonyattal dobta volna el a többi kákabélű nemzetség, aminthogy közel kellene lennie az éhenhaláshoz annak a magyarnak, aki a maga eszétől neki merne fogni, hogy egy osztriga-kagylót kiszürcsöljön.

A paprika a mienk, azt mi nem engedjük, s büszkék vagyunk erre a gutaütésben fogantatott haragos-vörös nemzeti csemegénkre, amelytől még a mi edzett garatunk is ugyancsak kapkod levegő után, vagy legalább is alaposan rászorúl arra, hogy a hegy levével leöblíttessék.

A paprikának legyen hála azért, hogy a mi zsírban úszó étlapunkból ki mert valamit válogatni a német, s »gollasch«-unknak szerepet juttatott a ritka ételek között, holott a tepertős túrós haluskát már nem tudta a maga vajba mártott süteményei közt meghonosítani.

Azt a finom árnyalatát az íz- és zamatbeli változatosságnak, amivel tele van a magyar paprika, hogy is értené és érezné át idegen gyomor? Arra a csimborasszójára az ínykarcoló gyönyörnek, amit - mondjuk - a szögedi paprika minden jóravaló magyar ember gégéjében fejleszt: nem emelkedhetik se burkus, se polyák soha sem! Hisz' a szögedi paprika világhírét dicsérik már az Oceánon túl is; a yankee, ha ráfanyalodik, hogy megpirosítsa a levesét: nagyobb gyönyörrel cselekszi ezt, ha a huncut pincés szegedi paprikának kereszteli el előtte a tengerentúli téglaport.

Hogyne lennénk hát mi elragadtatva ettől a mi különlegességünktől, amikor a keleti embernek joga van csettinteni a nyelvével, ha fagygyas kebabjának a zamatját (?) érzi?

A paprika legalább isten kegyelméből való gyümölcs; szebb és csábítóbb, mint Éva almája lehetett. Némelyik tiszteletreméltó példány előtt szeretné az ember a kalapját levenni; ezek a körtealakú, óriás karimájú, basarózsaképű csudák megbolondítják azt, aki egyszer beléjök szeretett; ízök édes, csiklandozva bizsergető és mégis irgalmas; nem öli kíméletlenül az ínyeskedőt, amikor az nem állja tovább a kísértést. Zöld korában úgy lehet ezt a nagy, édes paprikát enni, mint az almát; húsos, fehéreszöld rostja csak úgy ropog a kés alatt, a só egy piczit átnedvesedik az eleven seb szélén s megcsillog rajta, mint a zuzmara, meg mintha valami különösen kellemes éretlen illat, akár a frissen levágott fűé, szállna ki belőle.

Aki pedig kelleténél jobban belebódul ebbe a magyar élvezetbe, azt észretéríti egy másik fajta, a törpe mogyoró-paprika, amelynek sima, vérvörös, szinte kicsattanó pofácskája sötét kárörömmel vigyorog ki a bokrok zöldje közűl. Még a légy is ájulva hull le róla, ha bolondmódra végig talált szaladni rajta; ember legyen a talpán, aki elég elszánt, hogy beleharap öngyilkosság szándoka nélkül; egyszerre mintha puskapor robbanna szét a szájában s tüzes

mennykőszilánkok hasogatnák végig a torkát a füle dobjáig. Csupán a csücske egy ilyen kis paprikaviperának elég arra, hogy gyöngébb idegzet számára lehetetlenné tegyen egy tál levest, s zöld korában is van benne annyi erőszakosság, hogy egy pillanat alatt elnémítja a legbőbeszédűbb kortes ékesszólását is.

Mindez a jóság, zamat, édesség, erő, kegyetlenség és ínycsiklandó szépség benne volt abban a bácskai paprikásban, amit a vén gojzer elibénk tálalt vala a vadászat után.

Árkádiai egyszerűséggel és félelmes étvágygyal telepedék meg a puskások hada a fűre tett óriási vasbogrács körül, hogy fa- vagy cinkanállal halászsza ki a sárgavörösen gyöngyöző paprikáslé közül a jó szívós húsdarabokat.

Három szekér keresztül-kasul állítva az úton s leszerelve; a lovak a kasból falatozzák a szénát, vagy tarisznyás abrakot zabálnak; vadászholmi elszórva itt is, ott is; egy tarisznya, rajta keresztüldobva a kilőtt puska; arrább egy pár száradó bagaria, a gazdája talpig fehérben sütkérezik a napon, úgy szárítja magát, nem kell neki most csak egy markos bába, aki megkenegesse elvánnyadt hátát. S a szilvafa szegényes árnyékában, ahol a gyér levelek közt pásztásan hull ránk a nap meleg sugara, összedugjuk mi többiek a fejünket s megelégedetten fogyasztjuk a bácskai paprikást.

A vén gojzernek van gondja rá szakadatlanul, hogy ki ne ürüljön a talpatlan pohár, amelynek mindig kézben kell lennie, különben feldőlne, kincset érő tartalmával együtt.

- De csak nincs ilyen finomság több a világon, sóhajtjuk célzatosan összekacsintva, amint már kezdünk betelni a sok jóval.

- Az szigorú! - pattan fel önelégülten a mocsárkirály és nagyot csuklik egészségünkre a talpatlan pohárból.

Az őszi alkonyat pirosas fényében, valahol a mosorini rét rónája fölött, ujra megszólalt a szélkiáltó.

Kócsag-les.

A nagy lápok s a széles rétségek hófehér, gyönyörű madara a kócsag.

Amikor a zöld végtelenség fölött, a láp rónáját beborító égen szeldesi lassú szárnycsapással a levegőt: olyan, mint egy szűztiszta lélek.

Kivált ha egymagában látom, fent, a magasságban: a tova lengő fehérség nem is tetszik földi eredetűnek; jobban esik hinnem, hogy a bárányfelhők szülték, azok közt lakik, ott van a hófehér madár hópehelylyel kibélelt fészke. A lápi járatlan világ királya ő; a legszebb, a legnemesebb vizi madár; az egyetlen igazi szépség minden gémfaj között. A nagy csöndesség, a legnagyobb elhagyatottság az ő kivánsága; szeretője a susogó nádas; a vizek szellőitől szebben borzolódik a tolla; szárazföldi levegő nem otthona, nem paradicsoma.

Ahol a nagy nád közt pásztásan kígyózik a sekély víz, amelynek lápi páfrány fogja be felületét, s benne a hosszúlábu gázló leér a fenékre: ott tanyáz szívesen.

Minél kevesebb az idegen mozgás, minél halálosabb a némaság, annál szebb ott minden a kócsagnak.

A lápi ereken húzódó csónak siklása alig hallik, mégis megriad rá; nem is evező csobban, csak lápibot locscsan, amint előre taszítja a pákász a csónakot, mégis meghallja azt nagy messzeségből a nemes kócsag s gyorsan szárnyára kap.

Tovább röpül! - a merre ember soha sem jár, s ahol a vadmadárnak is vad már a világ. Lármás ruca, vizet szántó szárcsa kevesebb akad ott; azoknak szebb az élet a partokhoz közel, ahol a vakvarjú gunynyaszt, s álmos szürke gém bámul a síkvízre. A kócsagnak fáj az örökös zaj, idegessé teszi a vizityúk csöndes pittyegése; siet el onnan, tovább, tovább!

A póling szava kíséri útján.

***

Hajnali két óra múlt, amikor megzörgették az ablakomat. Fel kell kelni! Itt az idő az indulásra.

Odakint még a szeptemberi éjszaka takar be mindent; tíz perc múlva vadásztársam mellett ülök a kocsiban. A kihalt falun át gyorsan robogunk, még a kutyák is fáradtak már: alusznak, egy sem ugat.

A menny csillagos, a föld sötét. Hold nincs az égen, annál jobban ragyog a hajnali csillag. A hűs levegőben se por, se köd; megcsillan messziről a szontai mocsár rónavize. Néhány perc még és helyben vagyunk.

Dúsan termő kukoricatábla mögött emelkedik a Gréber-szállás, ott várnak bennünket a halászok. Dehogy várnak! Szontán mulatott az éjjel valamennyi, s most alszik, mint a bunda. Alig tudunk felkölteni közülök vagy kettőt; az egyik főnöke a halásznépnek: az öreg Molnár, aki ösmer minden nádszálat az úttalan rétségen. Ripacsos képén nem tud már több barázdát szántani az idő, sem a viszontagság; ámbár jó magyar neve van: egy szót sem tud magyarul, telivér bácskai sváb az istenadta. Társával hamarosan kiold két csónakot, egyik az enyém, a másik a pajtásomé. Indulhatunk.

Sötétedik a hajnal. Az az idő ez, amikor közel van már a pirkadás. Előbb majdnem egészen kialszik az égi világosság, hogy annál gyönyörűbb legyen a nap kigyúlását megelőző pompás színjátéka az ég elejének. Ilyenkor kell helyben lennie annak, aki a rétség büszke madarát akarja zsákmányul ejteni. A kócsag vigyázó, nagyon éber madár, a szürkülettel mozog: a

külső pocsogókról, ahova az est csalogatta ki, visszahúz nappalra a csend hazájába. Csónakaink gyorsan csúsztak előre a vizen, a két evezős halász egymással versenyzett: sietnünk kellett, máris késtünk.

Nem hallani ilyenkor semmi zajt sem. Sötét a víz is, csak a csillag húz végig benne itt is, ott is egy aranyvonalat; minduntalan elsuhan mellettünk egy tömb káka, egy kis nádsziget.

Mintha megálltunk volna egy helyben, s a rét futna tőlünk, visszafelé.

Néhol, fekete szőnyeg van elénk terítve; az evezőnek kétszeres itt a dolga, körülvesz minden oldalról a vizilencse, helyenként a hinár. Azután becsúszunk a hajló náderdőbe, amelyben se út, se nyom. Az öreg Molnár tudja azt, hogy melyik csillag irányában kell nekidőlnie a víznek.

Ahogy megint kijutunk a síkságra: ébredező szárcsa riad vissza a sűrűbe jobbról-balról; törpe búvár kapja le magát előttünk a mélybe. Valahol a nádi vadonban ijedve visít a nagy búvár.

Hopp-hopp! - a szomszéd cseretből jön a felelet: hopp-hopp!

Megállunk. A csónak egy-kettőt ring még, azután ott vagyunk egymás mellett.

Még van egy kis időnk; az evezősök beleizzadtak a munkába, övék az érdem, hogy megelőztük a kócsagokat. Alig hogy elcsendesedik a mozgás, körülrajzanak az éhes szúnyogok. Eleinte csak úgy szeliden hessegeti őket az ember, nem használ az. Egyre nő a számuk; ha egyet agyoncsapsz, tíz száll nyomába a tartalékból; ott dongnak, énekelnek; szárnyon táncolnak, s egy-egy vércseppet követelnek. Ha csak minden ezrediknek betelnék a kedve, halálos vérszegénységgel kerülnénk vissza a mocsárból. S e vérszopóhad ellen nincs más mentőszer, egyedül a füst. Rajta, gyujtsunk hát rá! - kinek-kinek valami füstölő, szivar vagy pipa, a szájában; körülleng bennünket a tűzről szálló kék köd, attól valamennyire ritkulnak az áttörhetetlennek tartott szúnyogsorok; ismét látjuk az eget, amely egy gondolattal már világosabb; ismét eszünkbe jutnak a szép, fehér, repülő szellemek, a gyönyörű kócsagok, amelyek idecsalogattak bennünket a vizek vadonjába. Most már nincs mit tétováznunk; előre, legénység! kiki a helyére.

Szó nélkül válunk el; csak a két evezős köhint még egyet, amikor elhelyezkedik a csónakkal a végső állomáson, valami nádsziget közepén. Ez a köhintés jelzi az irányt, ahol vagyunk, nehogy láttatlanban meglődözzük egymást.

Megint halványabb a magas ég, most már nincs is rajta csillag; tisztán látszik a felhőfoszlány, amint a szél hajtja. Lent is érezni egy kis borzongását a levegőnek, attól elkezd reszketni a nádas, fodrosodni a víz; de csakhamar megint nyugalom van utána.

Valami elvakkantja magát a magasban. Az öreg Molnár egy kicsit felbök ujjával az égre: egy nagy gém száll ott, egyenes irányban, mintha zsinóron húznák; valahonnan, nagy távolságról felel neki a társa. Ezek a hajnal előőrsei.

Most már minden percben jöhet a kócsag.

Szemünk a parti részt kutatja, arról térnek haza a fehér madarak; vágyunk, lelkesedésünk, kiváncsiságunk, mind őket várja, nekik szól. Süketek vagyunk minden oly neszre, amelyet nem a kócsag támaszt; a vak se láthatna kevesebbet a körülöttünk ébredő élet jelenségeiből, mint mi.

Susogás kél a levegőben, mintha valaki százszor mondaná ki gyorsan egymásután az S betüt; növekszik eleinte, aztán elfogy. Ezek a vadrucák. A nagy tőkeruca szinte megijeszt, amint levágja nehéz testét mellénk a vízre, aztán megsejti az ellenség közellétét s nagy hápogással kap fel ujra. A hajnali húzás javában folyik, a kerceruca kis csapatokban suhan el mellettünk, mint a villám; elvegyül köztök egy-két gémféle, nagyokat rikkant némelyik; a selyemgém

fehéres tolla könnyen megcsalja a gyakorlatlan szemet; azt lehetne hinni, hogy az a törpekócsag.

Még folyvást sötétes a környék, ámbár a hajnal szellős levegője az már, ami meg-meghimbálja csónakunkat. A vadruca százával röpköd, kora reggeli tornát végez odafent, de mi nem törődünk most a hétköznapi vendégsereggel, nemesebb látogatást lesünk.

Az öreg Molnár megérinti lassan a kabátomat: - Nézze csak, ott, hátul!... Csakugyan, az a mi madarunk. - Milyen nagy, milyen hófehér, de milyen szörnyű magasan úszik! Ágyú kellene, hogy lehozza onnan. Lassú lengéssel száll el a fejem fölött, mintha ki akarná gúnyolni a choke-boret. Ha már a sörétem el nem éri, utána küldöm sóhajomat.

Jön még azután egynéhány ebből a csudaszép madárból; egy sem könyörületesebb az elsőnél. Roppant magasan húznak, ki tudja, milyen messze vidékről jönnek. Vagy tán megriasztották őket valahol?!... Annyi bizonyos, hogy semmi szándékuk a mi vizeinken megtelepedni. Mennyi gyönyörűség! Csak a szívfájásunk növekszik meg tőle. Bele kell nyugodnunk csakhamar, hogy itt ma kócsagot nem lövünk.

A hajnal is nekirugaszkodott, rózsákat rajzolnak az égre az első sugarak. Egy magános kócsag szeli még a magasságbeli térségeket; szinte bíborban fürdik napsugaraktól fénylő tolla. Isten hozzádot mond ez az egy is, ez az utolsó.

Most már hiába volna a reménykedés, úgy kárpótoljuk magunkat, a hogy lehet.

Egy pár elkésett ruca, amely lőtávolba kerül, vérével festi a vizet, s hogy egy kis kárpótlása legyen a készülőben volt diadalnak, leszólítok egyet a jó messze elhúzó három kanalasgémből. A szép madár karikázva vágódik a nád közé, ahonnan nagy diadallal kerítik elő a halászok. Nem kócsag ugyan, de ez is hófehér.

Amikor a nap ragyogón kisüt, lassú evezéssel tolják visszafelé csónakainkat az embereink.

Szinte ég minden: az ég, a víz, a nádas zöldje; az őszi levegő kezd melegedni, olyan jól esik már a napsugár.

A kócsagok, a láp fehér szellemei, valahol a rigyásban összekacsintanak, s azt gondolják: »no, ezeket ma bolonddá tartottuk«.

Véres nap.

A november ködéből lassan bontakozik ki a tájék: reggel van.

A levegő szürke a fölszálló párától; az ég is szürke a síma őszi felhőktől, amelyeknek nincs fodordíszök, mint a nyár felhőinek. A novemberi égen nem teremnek meg úgy azok a képzeleti ködalakok, amelyek a meleg évszak esőt igérő napjaiban tele rajzzák a mennyboltot. Valami unalmas nyugalom, bénító egyhangúság nehezedik ilyenkor az egész világra.

A rét szélén megállanak a kocsik, helyben vagyunk. Vagy kétszáz ember sorakozik előttünk a gyepen, apraja-nagyja vegyesen. Azok a hajtók. Elől az öreg Csüdi, az egyenruhás hajtó-főnök; széles kalapja elfogja szemétől még azt a kis napot is, ami nagy ritkán kisugárzik a bujkáló felhők széle mögül. Amikor bekanyarodunk a dűlőn, hatalmas, »vigyázz«-t fúj a kürtjébe; sokat tart rá, hogy zászlóaljkürtös volt valaha. Most előáll és megteszi a jelentést a vadászat rendezőjének.

Azalatt a társaság ráér lecihelődni a szekerekről. Csöndes zúgás támad a nagy készülődésben; a bunda s a hosszú daróc-szűr mind visszakerül az ülésekre, kibújnak belőlök a vadászok, elég nekik ezután a kurta bekecs is, amelynek a gyapjubélését megirigyelhetné az eszkimó.

Nagyon üres és kopár itt minden. Mintha az élet egészen kihalt volna a tágas síkságról, oly tökéletes a némaság. Széles fekete szántások; még szélesebb, immár sűrű üstököt eresztő vetéstáblák váltogatják egymást; közbe egy-egy ugaron maradt csutkaföld; még rajta a levél a tengeri-száron, de a nyirkos levegő, a deres éjszaka, petyhüdtté tette már; sziszegve simúl egymáshoz, anélkül, hogy megriasztaná a buckája alatt pihenő nyulat.

Még egy árva verebet se látni, ami nagy jele az elhagyatottságnak. Ezek a szürketollú búza-tolvajok behúzódtak már a magtárak közelébe; a bogáncs nem kell nekik, hadd fáradjon a ragadós gumók kibontogatásával a félénk tengelic.

Mindössze egy pár fekete varjú kering károgva a fejünk felett. Csapkodva lódítja magát előre, hátra; nyugtalansága szelet igér; messziről egy nagyobb csapat ilyen kóbor vendég lármája hallik, azokhoz igyekszik ez az eltévedt cigánynépség is.

Alig hogy eltüntek, megint hatalmába keríti a csönd a messze elnyuló földeket. Ha nem látszanék a távolból egy tanya, azt lehetne hinni, a teljes lakatlanság területein barangolunk. Pedig még a tanya környékén sincs élet; kicsépelt kazlak környezik az épületet, amely való-szinüleg üres most. A sárgabarna, esőverte szalma ott pállik, fülled haszontalanul, még a tanyai galamb se száll rá, tudja már, hogy hiába keresne közte telt kalászt.

A kocapuskás megütődve tekintget körül. Hát érdemes volt ide kifáradni? Hisz' ezen a kopár síkságon épp' úgy nem lehet vad, mint az ő tenyerén. Ha egy egér futna keresztül a szántáson, azt is észre kellene venni, olyan nagy a mozdulatlanság. Ha egy itt rekedt pacsirta röppen is föl a vetés közül: meg lehetne csudálni ebben a memento mori-val telített ürességben. Még a vetés zöldje is olyan bágyadt, hogy a budapesti fiskális sarjurétnek nézi s csudálkozik, hogy nem lát rajta legelő birkanyájat.

A vén vadászok pedig, a tapasztalt Nimródfiak, fürkésző szemmel pislognak bele a puszta szántásba s a cseperedő vetés gyér zöldje közé. Csöndesen intenek egymásnak: »ni ott!«... felel nekik egy másik deresfejű kollega: »ni, ott is!«

Ezek bizonyosan látnak már valamit; a főtisztelendő úr, aki csak tisztesség okáért hozott puskát, nem lévén más vágya, mint a pompás vadászlakomában tenni annak idején alapos pusztítást, el nem tudja képzelni, mit mutogatnak azok egymásnak olyan mosolygó lelkesedéssel.

- Mit gusztál, domine spektábilis? - kérdi végre az egyik urat, aki ellenzőt görbít tenyeréből a szeme elé s úgy fürkész végig minden barázdát.

A kérdezett váltig mutogat arra a szürkeségre, amely mint egy nagy rög, fekszik a barázda mélyedésében. A főtisztelendő úr még a betűt is csak pápaszemmel szedegeti össze, hogy venné észre a meglapult nyulat, amelyet gyakorlott vadász szeme is könnyen elvét a sok egyforma hant közt?

Eközben útnak indul a két szárnyhajtó, a két legügyesebb, aki után, mint a vonuló lúd, egymás nyomába lépeget a többi soros. Négy vagy öt hajtó, azután következik egy puskás ember, a vadász után megint egy pár hajtó, mögöttök ujra egy számozott vadász. A középcsoportból jobbra-balra kígyózó vonal nyúlik ki lassankint, amely óriási kört kanyarít, végre összeér valahol. Minél hosszabbak ezek a vonalak, annál jobban fogy a hajtók s vadászok csoportja, amig be nem állott a vezénylő szóra valamennyi a sorba.

Meggondolt bandukolással kanyarodnak egymásfelé a körívet alkotó szárnyak, s amint a szántáson, meg a vetésen átvált a csapat, elkezd az eddig holt térség elevenedni.

A mély barázdából kipattan egy vén nyúl s kajlára csapja a fülét, apró bakugrásokkal fut arra, amerre nem lát embert. Most még nem sejti a nagy riadást, ami itt készül, s mindössze kellemetlennek tartja, hogy nyitott szemmel való szunyókálásában megzavarták. Mérsékelt szökéssel oldalog végig a szántáson, alig fut száz lépést, s megül. Látni, hogyan keresi a jobb helyet, ahova ujra lelapuljon; fülét lesunyította már a hátára, s derekát meggörbítve belegömbölyödik a fölfedezett alkalmas mélyedésbe.

Hopp! de hirtelen kiszökik megint! nagy pukkanás riasztja meg: egy hosszúfülü pajtása közelebb várta a puskásokkal tarkított hajtók vonalát, s valamelyik szeles vadász rálőtt, amikor a vackából kiugrott.

Ohó! ennek a fele se tréfa. A megriadt nyulak hanyatt-homlok rohannak neki az egyenes iránynak; csakúgy porzik nyomukban a porhanyó szántás. Messziről, a másik oldalról, szintén ide hallik egy pár dörrenés; onnan meg errefelé menekülnek az ijedős nyúlnemzetség előőrsei.

Kezdődik a nagy tánc a siralom völgyében.

Éles kürthang cseng végig a pusztán; az azt jelenti, hogy a kör összeért, egybeforrott; most már szabad a vásár, készen legyen a puskás mindenütt.

A szél ropogó dörgés és puffogás hangját hozza; valahol már ugyancsak melege van a futó vadnak. Az általános mozgás, a lárma, mintha megrázná, remegésbe hozná a földet; a szinte félelmes csöndnek vége; úgy tetszik, hogy megelevenülnek a göröngyök, s valami különös varázslat alól felszabadúlva, rohanó, eszeveszettül menekülő nyulakká válnának.

Az imént üres, kietlen térséget egy szétszórt, megriadt apró nyáj lepi el; egyszerre tíz-húsz szökő tapsifüles is összegabalyodik, szemközt vágtat egymásnak, s a saját fajzatától holtra rémülve sunyít le. De most már oda a nyugalom; az üldöztetés nem képzelet szülte rém, hanem valóság; a halálfélelem megszállja a nyúlfit, amely tehetetlen kapkodó lótásfutással keresne nyílást, amerre biztosíthatná bőre épségét.

A kör pedig lassan összébb szorúl. A bezárt területen levő vad tökéletesen elveszti a fejét; amig eleinte óvatosan hordta az irháját, s kivül maradni iparkodott a lőtávolságon: most már a rémület vakságával határozza el magát valamely irány felé, mindegy akármerre, csak ki innen, ebből a mészárszékből, ahol meg kell bolondulni az örökös puskaropogástól, meg a körös-körül csapkodó, haláldalt sipoló söréttől.

Zúgás, üvöltés riasztja a nyomorult állatot, ha a hajtók közt akar valahol kitörni. Megszeppenve kanyarodik arra, amerre nagyobb a csend; ahol csak egy néma ember áll, ott próbál

egérutat kapni, pedig épp' az a veszedelme, mert az a mozdulatlan szobor mindmegannyi puskás, aki odaereszti magához a vágtató fülest, s amikor már semmit sem használ neki a gyors futás, keresztülbuktatja a fején egy még gyorsabb lövéssel.

Addig csak megjárja, amig csupán a vad forog veszedelemben. Eleinte alig látni az óriás kör hajlított vonalát, bátran lehet befelé is lőni. De folyvást közelebb húzódik a hajtó egymáshoz, egyre kisebb a köz a vadászok között, s kétségbeesettebb a futó vad rohanása. Ha eddig a »zsacskót« kereste, most már mindegy neki, ha mindjárt a kapkodó vadász ölébe ugrik is. Még jobb talán, mert a zavarban levő Nimród úgy bele dupláz szelességében a levegőbe, hogy azután szájtátva bámulhat, kezében az üres puskával, amikor a nyúl a legszebb lőtávolságon elsiet előtte.

Szép tanulmányokat tehetni ilyenkor.

Az első, aki mindjárt szemünkbe ötlik, az a *kocavadász.* Nem mindig fiatal, de az bizonyos, hogy ritkán vadászik, s így csak annál jobban izgatja a futó vad látása. Folyvást szökdécsel és kapkodja a fejét; amerről lövést hall, arra iramodik; célba vesz minden vadat s kétszáz lépésre is odadurrant neki. A hajtók egyre jajgatnak körülötte, mert ott lődözik a nyulat, ahol hajtó is van; hiába a szidás, a fenyegetés, ő csak puffogat jobbra-balra, s ha megsörétez egy árva nyulat, befut utána a körbe, nem törődve vele, hogy ő is könnyen juthat a vad sorsára.

Más az *irigy puskás.* Nem tűri, hogy kívüle még más valaki is eredményt mutasson fel; a méreg eszi, ha a szomszédja jól mulat, s hogy elfojtott dühét kitöltse, minden nyulat megpróbál ellőni, mielőtt a szomszédhoz elég közel jutna.

Érdekes alak a *zsacskós* is, aki a szabály ellenére mindig hátramarad, s maga után húzza a mellette levő hajtókat. Ilyenkor szinte nyúlványa támad a körnek, amelyet a vadászok zsacskónak neveznek, s amelybe a vad szívesen belefut, mert azt reményli, hogy arra felé szabad az útja. Ha vén vadász a »zsacskós« szomszédja, az hamar rákiált, hogy előre, komé! de a tapasztalatlan puskásnak még tetszik az ilyen szomszéd, mert azt tartja, hogy szemesé a világ, s így annak jobb, aki elől jár.

Hát még a *buzdító*! aki örökös jóakaratával gyilkolja agyon a szomszédait. Folyvást kiabál: »ahol jön,... vigyázzon,... éppen arra szalad,... csak elébe lőjjön egy araszszal, egy fél öllel«... Meg lehet tőle bolondulni, úgy boszant folyvást a huhogása. Ha sikerült a lövésünk, ordítozva dicsér, s a hangja miatt még a tájékunkra se jön többé vad; ha hibáztunk, annyit sápítoz, hogy elfog bennünket az idegesség, s csakugyan rosszul lövünk attól fogva. Milyen egészen más a nyugodt, derék vadász, aki egy fölösleges hang, egy hiábavaló mozdulat nélkül terítgeti le azt, amit neki szánt Diana istenasszony kegye!

A volt zászlóaljkürtös tele tüdővel fújja a pihenőt, nem szabad többet a szűk körbe lőni.

Most már nagy riogással futnak össze a hajtók a vadászok vonalán belől, s ami vad ott még akad, kizavarják.

Vége az első körnek; a holttá lőtt nyulak ki vannak sorjában terítve egymás mellé a gyöpre. Gyönyörű látvány ez a temérdek mozdulatlan vad; még a Reverendissime is megelégedéssel dörzsölgeti a kezét, pedig ő egy kicsit elkeseredett, mert nagyon sokáig késik a vadászebéd.

Neki csak abban lesz öröme; addig kénytelen-kelletlen folytatja megunt mulatságát, azt, hogy fagyoskodva ugrálgat egyik lábáról a másikra, s szíjja örökké égő cigarettjét.

Virág nincs a mezőn, gyér napsugár deríti a szürke levegőt; a lőporfüstből kis felhők gomolyodnak össze, s a szántás, a vetés, a gyöp: megpirosodik a véres mulatságtól ezen a véres napon.

Az első hó.

A sárga őszre jön a szürke ősz.

Amikor a sárga ősz minden levelet elhervasztott s minden fűszálat megbágyasztott: akkor következik a szürke ősz, amely teljessé teszi a föld sorvadását.

Elszabadulnak a fagyos szelek, bánat dala sír belőlök. Mintha a sírok mélyéről kelnének ki: szomorúsággal megterhelve zúgnak, gyászdalokat búgnak. Ha éjjel hallom, azt hiszem, mély álmu szellemek nyögnek, akik valami átok nyűge alatt nem tudnak szabadulni a rájok rozsdásodott mozdulatlanságtól. Pedig csak a szürke ősz szelei zúgnak, búgnak.

Meztelen holttest a föld ilyenkor; a halál meztelensége pedig rettenetes.

A ravatal szelid dísze nélkül irtózat ránézni azokra a ványadt tagokra, amelyek a kórház boncoló-asztalát juttatják eszünkbe; holott a sárga lánggal égő viaszgyertyák, a mélabút lehelő koszorúk, megszépítik az elmulást, s csak szomorítanak, de nem ijesztenek meg. A siron túl terjedő érzületek jelei azok: egy-egy kapocs az élő meg a holt világ között. A szürke ősz bizony nem ad koszorút a szegény meghalt földnek. Rideg a kép, amit ilyenkor kínál a magas hegyek csúcsa. Minden sötét onnan és egymásba folyó. A sík vidék formátlan üresség, amelyen ha átsüvít a szél, nem hajladoz nyomán ringó kalász; az erdő zűrzavaros pusztulás hazája, ahol nem a zöldnek, hanem a barnaságnak van elsötétülése.

Eljön a dér és beszívja a fonnyadó fű végső erejét; eljön a fagy és kővé mereszti a föld felületét. Zihálva fut az ördögszekér a tar mezőkön át, s amint szélszárnyú boszorkánykölykek hajszolják erre-arra: útközben lassan pozdorjává szakad.

Halvány rétek avarja egymásra hajlik s meglapul; jól látni közte most a picinyke ösvényt, amely az alját szeli. A mezei egér néptelenné vált sétaútja az.

Kaszálók hajlatában megtiprott sás zörög; nincs közte élet, aszkóros sárgaság futja el. A megvagdosott sáslevél szára sebforradást mutat; csetlik-botlik benne a lépés, nyöszörgő nyüzsgés hallik ki a megbolygatott gazból, amig minden kórója vissza nem foglalja régi helyét. Lesz-e vége a nagy kietlenségnek? szétoszlik-e a szürkeség, amely ebben a sivatagban az ünnepet is hétköznappá teszi?!

Irígy köd, gomolygó pára borít a völgyben mindent.

Annak a szépséges tarkaságnak, amit a nyári nap mutatott valaha, vége van. - A keleti rege helyett, amelynek akkor színtere lehetett volna a ragyogó tájék: most a skót hegyek bús világa vesz körül, amelyben haragvó bűbájjal van tele még a hallgatás is.

Fagyos november hangulata száll a lelkemre; nem tudok többet szabadulni tőle; de azért jól esik ottkint a komorság is; hisz' nem belső kényszer beteges szülötte, csak az elmulásban rejlő szomorúság külső jele az.

Az éjjeli fagy, a hajnali dér elvégezte már a feladatát; megtépte a lombot, sárgaságot lehelt mindenre, aminek a föld nedvességében van élete; a növényország minden gyermeke el van készülve a halálra, vagy legalább a hosszú álomra: jöhet a tél.

Nem érti azt meg az örök nyár hazájának a boldog gyermeke, hogy milyen szomorú várakozás ez. Ami élet van odakünt, tengődik az; mindössze a fagyöngy zöldel a csupasz fák koronáján; egy-egy halvány, csenevész kikirics bujkál a szürke buckák között. A cserlevél nem zörög, csak sóhajt, amikor a szél elsüvít közötte; látható élet semerre sincs; ami van, az is haldoklik már, vagy legalább jól elrejtőzik, hogy a közelgő télnek minél kevesebb veszedelme érje.

Ami állati elevenség mutatkozik, szinte kisír minden mozdulatából a nagy aggódás: »meddig tart még számunkra a világ? pusztulunk a nap melege nélkül, de legalább a régi föld van még a talpunk alatt; meddig marad? mikor hull le a kegyetlen hó, amely egyszerre hazátlanokká tesz bennünket?«

Madár nincs a fák közt; néha egy fakopáncs, egy cinke, egy varju hallatja a hangját. Panaszos valamennyi. A harkály belecsapkod a korhadó fa derekába, nekitámaszkodik a saját farkának, úgy dolgozik hévvel. Rövid a nap és drága ára van annak a félmaroknyi zsákmánynak, amit nem szünő munkával kikalapál a kéreg alól a gyomra számára. Amint odább rebben, nagyot sikkant, azután hullámos hajlással lódítja magát tovább a másik fára, a másik völgybe.

Amint elcsap fölöttem, szárnya rezdülésétől apró erdei manók hadseregének a dobpörgését hallom a levegőben. A fagyalbokron bogarászó cinke megriad rá s jobban bebújik a csupasz vesszők közé. Úgy pattog ide-oda a galyon, mint egy jókora pillangó; nincs már éneke; ha cserreg-perreg néha: csupán jeladás az a társainak.

A szép tarka világból hogy is lett egyszerre ilyen kopárság? A síkon szürke és fekete minden; kóró nyujtogatja törékeny tagjait a mezőn; letiporva a legelő füve, kitépve, ami hasznos növényzete volt a késő ősznek.

A költöző madár már rég elvándorolt. Ami nálunk maradt, vagy beteg, vagy meg szokta várni az utólsó percet, amikor nem lehet itt többet maradása. Amint végigbaktatok a tarlón, valahol fellöki magát előttem egy tört szárnyú fűrj. Hiába hajszolom, nem akadok többet a nyomára. Tudja a kis nyomorék, hogy csak a lábában lehet menekvése, hát elfut a gaz közt. Éli világát, amig lehet; hájasra hízik a jó murvamagon, amikor aztán az első hó leesik és elborítja a terített asztalt: beadja a kulcsot az árva pitypalatty; éhen vész, vagy megfagy.

Csak az a hó ne lenne! Gyilkosa a látható mezei életnek, megrontója a síkságot lakó apróság játékának! Fagyos november lehelete folyvást fenyeget pedig vele. Még amikor tiszta kék is az ég, gyanús a láthatáron szálló borulat. Emberi érzék nincs arra elég finom, hogy előre megmondja: kapunk-e havat abból a sötét sávból? Azért van a sok okos állat, hogy megkérdezzük tőle, amit a magunk eszével felérni nem tudunk.

Ha késő őszszel kavargó csapatokban kering az égen a fekete varjú, s egyszerre levágja magát mind, hogy megüljön a nagy fák ágain: az azt jelenti, hogy vihart s zimankót érez. Amikor a nyúl egyszerre mind elhagyja a porhanyó őszi szántást, ahol olyan pompás ágyat vetett volt magának s behúzódik az erdőbe, a vízmosásba, az árokpart bozótjába: az azt jelenti, hogy nem hiába gyűl a gomolygó felhő az égre. Ha a felvert fogolycsapat alacsonyan repül a föld szinén, mint a vadászó ölyv szokott: az azt mutatja, hogy fél a havat hozó széltől. Ha a búvárnak naphosszat csak a feje van kint a vízből: az azt bizonyítja, hogy bujik a készülőben levő rossz idő elől. Amikor a sármány egyszerre százával lepi el a falubeli udvarokat s beköltözik a sövények aljába: többnyire nyomában van a hó...

A pusztai ember ki nem fogy az efféle jóslásból és hisz is benne, mint a szentirásban. Maga csinálja meg a naptárát, amelyben ritkán csalatkozik.

***

Fenn az égen, a nagy ürességben, utazik a kicsi vízpára.

Sok millió társa siet vele, viszi valamennyit a rohanó levegő, nincs megállásuk, nincs pihenésök: az örök mozgás ez, a születéstől a meghalás percéig.

Az ember látja, nézi a kék ég vándorát: milyen fehér felhő! Milyen foszló semmi! Egy kis káprázat a levegőben, ami soha sem tér vissza.

Utazik a kicsi vízpára.

Elsuhan a rónák s a fényes vizek felett; száll a magasba, egyre magasabbra; könnyű kis teste vágyva röpül a ritkuló tér felé, ahol sok ezred magával is csak annyinak látszik, mint egy szippantás szivarfüst.

Valami édes, uj dolog ez: futni, sietni a végtelenség felé. Itt nincsenek határok. Lent látszik ugyan a föld, a szürke szikla, a síkságok zöld foltja (minden csendes ott most, a hang nem ér fel idáig), de egyéb irányban akadály nélkül haladhat a sugár, s a sugárral a felhő.

Vége a rabságnak, ami a nagy tengermedencékben foglyul tartotta az apró vízcsöppeket. Egymásba olvadva, szorosan összekapaszkodva, hullámmá nőttek ott, s minél többen voltak, annál jobban korbácsolhatta őket a vihar. Ha a haragvó, szeszélyes tenger toronynyá változott: a vízhegy csúcsába becsapott a villám; s amikor a mélységbe zuhant az ingatag torony: szerte-szét-föcscsent minden porcikája.

Megbolygatta az úszó hal, habbá gyúrta a tengeri hajó; egy pillanatig sem lehetett ura saját magának.

Most? Felszabadult; száll fent az égen, mint a vizek lelke.

Nem kergeti a szél, hanem viszi; a vihar nyila a villám, ő benne születik meg; magas útjában csak vágyó tekintet kisérheti.

Csak olyan hideg ne volna odafent!

A déli ég lassankint eltünik, a ritka levegőben egyre kevésbé melegít a nap; rövid a langyos óra, hosszú a hűvös éj. Bár csak fordulna már a szél, hogy visszavinné a didergő harmatot a verőfény honába!

Hiú kivánság. A szelek útja kimérve, attól a könnyű pára eltérni nem tud. Fázós remegéssel símul egymáshoz, megsűrűsödve száll tovább; a fényes nap nem süti, inkább megborzogatja, mint a belső láz a hideglelőst. Aki felnéz a földről s látja megszürkülve, nem hiszi el, hogy a forró égövi tenger méhe szülte, olyan rideg.

Pipálni kezd az ég, foszlós felhőt ereszt s nagy füstgomolyt fúj a tájék fölé.

S a szürke felhő folytatja útját, a végtelennek látszót; nincs pihenése, nincs megállása, de a szabadság gyönyörűsége ez még akkor is, ha a kietlen jégvilágba visz.

A jég fagyos világa pedig egyre közelebb.

Az alkonyat még szürkébb mint rendesen; láttatlanul futja meg útját a nap, sejtett fénye alig dereng ki a felhőköpeny ráncai közűl: este se volt s máris itt az éj.

Fekete éj, amelynek minden órája egyformán sötét. Élő, mozgó alakjait jól betakarja a vak homály, de a képzelet kísérteteivel nem bír a sötétség. Inkább mintha mindenfelől libegő árnyak lejtenének felénk, remegő álomképek, amelyek eltünnek, mielőtt körvonalaikat érintenők.

A puszta hallgat, az erdő hallgatózik. A puszta alig mozdul, halkan piheg didergő álmában; az erdő néha szakgatottan sóhajt, mintha visszatartott lélekzete loppal szökdösne ki tüdejéből.

A felhő kebléből lassankint kifogy a villám; csend és béke van a párák között. Játékos kedvök, amikor egymásba omolva kavarogtak, elmult. Most fáradtan, nehézkesen borúlnak rá a lengő levegőre, a szélparipa kényelmes hátára.

Fáznak! A napsugár csúfságba jár velök, meg-megmutatja fényét, de mire elhinné udvarlását a felhő s feléje tárná keblét: a szél jeges lehelete ostorrá válik, amely csíkot hasít rajta. Talán nem is az igazi szabadság, csak a szabadság paródiája ez? hisz' nincs menekvése a kény-szerűség elől, el kell tűrni a lassú megfagyást is.

Az apró harmatok búsan lapulnak össze; leszáll rájok az éjben a növekvő hidegség.

Csak összébb, összébb, kicsi vízparányok! egymásba fogózva, szorosan ölelkezve, könnyebb kiállnotok a szenvedést! Csöppecske testetek egyre jobban zsibbad, s elhal különben; még a szél is fáradt, nem segíti áramlástokat; megültök szépen, sorban, félős nyugalomra, halálos álomra készen!...

A felhő lomhán hömpölyög az égen; utaznak benne a kicsiny vízparányok; ki tudja meddig? ki tudja merre? Nagyon dermesztő a hideg; tán mégis jobb volt a tengerek langyos ölében? tán sok is már ennyi a szent szabadság áldásaiból?!

S a téli éj borúlatában a nagy csend közepett, halk nyüzsgés támad a felhő fagyos útján.

A borzongó ködparányok itt is, ott is pattogni kezdenek; keblök megnyílik, mintha fehér virágot rejtő bimbó volna. Apró csillagként szikrázik ki a felhők harmatából a fagyos fehérség; pici villámok milliárd villanása szakgatja pehelylyé az ég vizét.

Vajudik a felhő, születik valami: röpülő pille lesz a mozdulatlan bábból.

Az ujonszületett pillék elkezdik libegtetni kicsi szárnyokat; szállnak jobbra, szállnak balra, körüllengik egymást fent és alant.

Uj világ ez, egy hóparadicsom, ahol örökös a farsang. Amint az éji sötétben kinyílik a hó csillagvirága, nyomban bokrétába sereglik, úgy vonul végig rajzó sokasággal az égen.

A könnyű páránál könnyebb a hópehely; szellő fuvalma is elég, hogy táncos lepkeutat írjon le a légben. Megfeszítve csillagszárnyait, elbujdosik a néma raj között, ezren futnak vele egy irányban, s ezren jönnek szemközt, kitérve néki. A nagy bálban járja a légi tánc, egy kis zenét dúdol hozzá a szél.

Ha két ilyen fehér pillangó szárnya összeér, egy pár marad a kettő, úgy röpül tovább; a tél gyönyör nekik, nem vágynak lankasztó napsugárra, így is elfárad lassankint a raj s libegve, karikázva ereszkedik alá.

A sötét föld már várja a tél virágát; sziklakemény a rög, a fák megannyi csupasz kísértetek, sírva szökik közülök a szél is. A nagy kietlenséget hát hadd borítsa el a hóvirágos dunna.

S a fekete éj egyszerre csak népessé válik mozgó parányi alakokkal. Lassan libegve hull le egy pehely, utána jön a többi millió; szédelegve, visszakívánkozva, óvatosan ereszkedik le egyik a másik után s itt lent szétterjeszti kifáradt szárnyát a felhőből született selyempille.

A tél e világító piciségei elborítnak mindent, a homályból egyszerre mintha szürkület derengne; hull a finom csillagpehely egyre, most már testvérét látja mindenütt a földön, bátran száll le közé, mint a madár a hívogatóhoz.

Esik a hó, befejezte útját a vízparány. Hallgatva hinti el magvát a téli felhő; addig szitál, addig ritkul majd, amig átlátszó fátyollá nem változik; rostjai közt akkor lesüt a holdvilág.

Fogy a szálló pehely, a sok kis hócsillag idelent egy testté változik, mint a tengerek ölében; széles, puha hótakaróvá sűrüsödik a röpülő pára.

A hótakaró pedig elolvad egyszer s a folyók medrén át visszakerül a sík tengerekbe; a tenger méhéből felszíjja a nap s ujra felhőt gömbölyít belőle.

***

Róka baktat az erdő szélén, a fák alól szimatolva fordul a síkságnak. Most megtorpan s ijedten kapkod fölfelé, mintha ingerkedő legyet hessegetne. Hideg, csiklandó portéka szállott az orrára, s alig hogy nedves cimpáját megsimogatta, máris semmivé vált.

Messziről vadlúd geggenése hallik; valami megzavart csapat jön, amely elkésve néz éji szállás után. A vezérgunár vissza-vissza szól: »fiatalok, el ne maradjatok!« Azok felváltva felelnek neki: »mind itt vagyunk, jövünk!«...

A róka izgatottan hegyezi a fülét, aztán nekivág a vetésnek, ahova a lúdfalka leszállott. Jól esnék egy kis libaaprólék ebben a szűk világban; hiába, más élet van most, mint tavaszi fészekrakáskor, meg a nyári süldőcskék csecsemőkorában, amikor minden bozót ingyen élelmet kínált!...

Csak hadd csapkodja a furcsa, olvadó hidegség, fel sem veszi a vén ravasz; megszokta már a multban a telet; békén tűri, hogy bundáját ellepjék az ingerkedő fehér pillangók.

Esik a hó. Amig nem ritkul a felhő, hiába is keresem az eget; jó sokáig semmit se látok, csak érzem, hogy rejtelmes érintés simogatja végig arcomat. Megfeszített érzékemmel egy óriási raj mozgását sejtem, amelytől elkezd káprázni a szemem. Fagyos csillagvirág kavargó milliárdja ereszkedik le lassan. Amig fent libeg, szinetlen valamennyi, de ha leér a földre: az igazi sötétség ölén a szűz liliom szinébe öltözik.

A könnyűség e jelképe milliomodmagával összefogózva meggörnyeszti a vastag ágakat; egymáshoz simúlva összetapad s tajtékos habot szór a megmaradt lomb fölé.

Díszes szemfödője készül a földnek. Elmulik róla a halál csúf meztelensége; tagjai puha takaróval vannak már befödve.

Még az imént fel-feljajdult a szél; most untalan megakad a röpülő pehelyben, prüszköl és kavarog; s amerre fordul, magával rántja csöpp kísérőit mindenfelé. Utóljára is behúzódik a fák alá előlök; megül csöndben a bokrok között, ott zörög, moszatol még egy kicsit, mialatt a hóköpeny megbénítja, lenyűgözi az apró galyakat.

Attól fogva még nagyobb csöndben hull tovább a hó; betemeti a keskeny barázdát, elsimítja az apró halmokat, megfekszi a síkot, elfogja rajta a mozgás hangját, neszét.

***

S ködpárnái közül kikelve, szétnéz a hajnal a fehér világon.

Az ég öléből nem száll ki most az a lilába játszó tarkaság, amely mögött nyáron át a hajnal rózsaarcuvá kendőzte magát. Egy kicsit dereng a láthatár, de mint a mécsláng sárgasága: csak a közvetlen környéket töri át sugarával.

Küzd a ködökkel, küzd a homálylyal, s egyszer csak kibukkan a nyugvó föld fejénél a szentek homlokára illő dicsfény.

Fehér habtenger simúl előtte a végtelenségig, de a tenger hulláma s fodra mind megfagyott. Felületét élő lény nem járja; messziről egy havas jegenye fehér vitorla-szárnynak látszik, amelynek a mozdulatlansága illik a hótenger szélcsendjéhez. A tiszta hó még érintetlen s egy nyom se látszik rajt' a rónaságon; csillogva veri vissza a kelő nap fényét, amely hideg csókokkal illeti, el nem olvasztja, mindössze káprázatosságát növeli meg.

Kökénybokor tövében, közel az erdőszélhez, egy barna folt kezd mozogni, lassan. Foglyok vannak ott, szorosan egymáshoz simulva, fejjel befelé fordulva a körbe, mintha egy nagy fészek gyámoltalan csirkéi lennének most is.

Kíváncsian ütik fel fejöket, de csak annál jobban meglapulnak ujra. Szokatlan nekik ez a káprázatos világ, nincs egy sötét bokor, nincs egy fűszál; fehér mezőn fehérfejü kóró mindenfelé.

A vén kakas elcserrenti magát, kiszalad a meleg közösségből s meggázolja a bokor környékét; csupa háromágú villácska lenyomata marad utána; néhol még ezt a könnyűséget se bírja meg a puha hófölület, s a tipegő madár csüdig szakad le benne. Társai félve lépegetnek a nyomába.

Mind idei költés, gyámoltalan és gyáva, amig egy kicsit meg nem szokja a furcsa ujságot. De feltámad bennök az ösztön s követik az öregek példáját, azok biz' nekifeküsznek a vékonyabb rétegnek s tyúkmódra szétkaparják, úgy keresik a fűmagot a gaz közt.

Nem sejtik a gyámoltalanok, milyen közel van a veszedelmök. Vérszomjas fekete kísértetek jönnek elő az erdőségből s vadul suhogtatják meg szárnyokat. Egy csapat holló közeledik. A kiéhezett vad mohón csap le a szerte rebbenő foglyokra s kiveszi belőlök a dézsmát; az első havat pirosra festi az első vér.

A szántáson, egy mélyebb barázdában, remegve húzódik össze a megtestesült kétségbeesés. Egy árva süldő, amely szintén nem látott még havat. Alig mer magától kibújni rejtekéből, félve tesz minden lépést, s nagyokat pattanva keres egy szigetet, ahol az édes anyaföldre telepedhetnék.

Ennyi az egész mozgás, ami az első hó hajnalát megzavarja. Másképp olyan tökéletesnek látszik a némaság, mintha a környéket mindörökre bérbe vette volna a halál. Ember nincs a mezőn, utas nem tiporja a nyári időben erre vándorlók ösvényeit. Az első hó még a kerülőt is elriasztja a barangolástól, mert a finom olvadó fehérségben átázik a bocskor.

Így marad itt minden sokáig érintetlenül, mint tündérektől védett nebántsvirág. S mikor a nap egész ragyogása megtelíti a fagyos levegőt: megcsendül benne az egyetlen dalos szózat, ami a tél magányát édes zenével teszi hangulatosabbá. Jönnek a tengelicek.

Apró seregekben hajóznak át a légi térségeken, s eközben egyre hallik dallamos pittyegésök, mintha láthatatlan művészek hegedű-húrokat pengetnének. Piros fejök, barnafoltos begyök, sárga sávos szárnyok tarkasága összekeveredik, s amint lelibbennek a bogáncskóróra: úgy tetszik, egy sereg színes pille rezgeti rajta szétterített szárnyát. Vígan szemelik ki a bolyhos magtokot s folyvást kívánják egymásnak hozzá a jó étvágyat.

Néha egy jó torkú hímecske csattogó himnuszszal csap fel a magasba; a messzecsengő szózatot meghallja nagy távolon is az idegen csapat; az se marad adós a válaszszal, s egyszerre csak a versenydalnokok üdvözletétől zeng a kék magasság. Végre is felkerekedik valamelyik társaság s cipegve röpül tovább, a szebb dalt daloló, erősebb hanggal éneklő pajtás felé.

Az árva bogáncskóró pedig ott ingatja tovább is a szárát a pusztaságon, az első hó szűzies birodalmában.

Vége az ősznek, itt a tél, amely fehér ravatal díszét borítja a halálos álmot alvó földre.

Téli hajtóvadászat.

Csúnya zimankós idő.

Éles jégport vagdos a szél az ember arcába; garmadába halmozódik a hó. Odakint a fuvatag önmagát emeli ölnyi magasra és betemeti a mélységeket, hogy az útjatévesztett ember soha se tudja, melyik percben szakad be nyakig a jéghomokba.

Amikor az első hártya ráfuvódik a vályú vizére és vékony jégcsap cserepedik ki a csorgó alján: akkor már várja a falusi ember, hogy beboruljon az ég és hullassa valahára a téli felhő azokat a szállingó, libegő pelyheket, amelyek patyolattal borítják be az erdőt, a mezőt, és felszabadítják a vadászfarsangot.

Csudálatos változás az, amit odakint okoz az első hó.

A síkon meglátni a nyomok formáján, hogy melyiket lépte a süldővad. Tétova és aggályos annak a mélyedése, amig az öregebb, amelyik előtt már nem ujság a hó: könnyedén, egyformán üget végig a fehérségen, és legfölebb ha a hideg miatt törődik vele. Az erdőben lábhegyel a fiatal róka; ott is a vénje teszi le bátran a talpát: neki nem ijedség, hanem öröm a tél bundája, mert elfogja a lépése neszét és gyanútlanul lophatja be rajta a pihenő kis vadat.

Itt van a vadászok szürete.

Ez a választás van az erdővidéki vadászember előtt: kopóval vagy hajtóval induljon-e neki az erdőnek. A kopó élő jelképe a szabadságnak; előtte mértföldnyi térségek legyenek nyitva, hogy jól érezze magát. A fagyos levegő visszhangzik csengő csaholásától, s a menekülő őz könnyű szökése alatt porzik a bokrok zuzmarája. A domb csupasz ormáról látni a hajtást; a gyorslábu vad messze iramlik a kutya előtt; utána elszórtan látszanak néha a lombtalan fák közt elsuhanó árnyak, az üldöző kopók.

A csaholás lármája meg-megszakad, el is enyészik; csak egyes hangokat kapkod vissza a szél fordulása, amelyből feszült figyelemmel találgatjuk, hogy mi történik odaát, túl a dombon, túl a völgyön, a patakok mélyedéseiben, amerre a vad szökni készül.

Síró, éles hang bizonyítja, hogy most a kölyök Rikkancs nyafogta el magát; majd rádöng mélységes basszusával a félszemű Dongó; felriad a nagy lármára messze területen a pihenő vad. A kopó egyre jobban szorít, a hajtás nem lankad, az uj hó pompásan tartja a szimatot. Saját vesztének rohan a boldogtalan vad; bármerre fordúl is, a vége ugyanaz: kifáradva, megizzadva, nem érzi a tél jeges szelét; halálfélelemmel kerül vissza oda, ahonnan kiindult; visszahozza a menekülés vágya a legjobban ismert területre; a nem szünő hóhér-ujjongás halálharang csengésével zaklatja előre; folytonosan üvölt, tombol, harsog a kopócsaholás a háta mögött; elbolondítja, zavarba hozza, hogy utóljára vállalkozik minden merészségre, csak ne hallja a vérszopók kísérteti zaját nyomában.

Átszöki a mélységet, nekivág a sűrűségnek, felrobog a vízmosáson, majd az erdei nyílások síkságára vág ki, és röpül egyenesen, amig egyszerre egy lövés után piros vér festi a havat, s a kopóhad kéjelegve nyalakodik az elejtett vad sebén, amelyből lassan szivárog ki az agyonhajhászott életerő.

***

Más a hajtóvadászat.

Ropogós téli hidegben van ideje, amikor félénkebb a vad és könnyen kipattan nyugvóhelyéből.

Friss hó ha esett, a bársonypuha pelyhek befödik szépen a régi nyomokat, amelyekkel szinte be van hintve az egész erdő. Valamennyi lakója a bozótnak segít a furcsa nyomhímzést elkészíteni; összevarrja az uj mintákat a régiekkel; az uj hó után lehet legjobban kieszelni az igazi irányt, hogy merre forgott a négylábu állat az utólsó éjszakán.

A nyom beszél ilyenkor.

Hajtás előtt nagy karikával s lehetőleg háttal a szélnek keríti be a hajtósereg a völgyet. Hang nélkül lépked egymás nyomában, ahogy a vonuló libasereg; egy tapasztalt erdőkerülő kis távolságra egymástól felállítja őket. Azalatt bent, az erdő mélyén, szemközt a hajtók vonalával, a dombtetőn, meg végig a gerincen, megkapja a maga helyét minden vadász. Jobbra-balra ki-ki látja a szomszédját, ha csak a bokor, meg a hajlatok engedik.

Mozdulatlan némaság titkolja a közelgő pusztítást. A pihenő vad, amely éles érzékével megneszelte a felvonulás csekély zaját is, ujra megnyugszik; megszünt a hó gyanús ropogása, nem zörög az úton a száraz ág.

Fa dereka, bokor sűrűje födi a vadászt, aki hallgatagon áll a magas hóban. Bagaria-csizma, vagy hófogó halina óvja a lábát az elfagyástól; fázós kezét nem igen dörzsölheti össze, élő szoborrá kell most változnia.

Minden idegünk elkezd ebben a csöndben megfeszülni; hajlandók vagyunk nagyfokú képzelődésekre; hallásunk s látásunk rendkívül érzékenynyé válik. Szemközt nézünk a titkos erdővel, amelynek a szivét folyvást dobogni halljuk, pedig csak a magunk szívverése lüktet a fülünkig.

Ami kis szél bujkál a galyak közt, felénk veszi az útját; ott surran ki mind, állásunk körül. Úgy kell annak lenni, mert ha befelé osonna a szél: akkor megszimatolná a rejtőző vad az ólálkodó vészt, s inkább kitörne a hajtók között, semhogy a puska elé fusson.

Hanem az a csekélyke levegőmozgás mennyi nagy izgalomnak lehet oka a kiforratlan Nimródfiak szivében!

Amint megrázkódik valahol egy kis galy, vagy lekalimpál a földre egy reves ág: azt már a vad mozgásának véli a vasárnapi puskás. Lélekzetét elfojtva kapkodja a fejét jobbra-balra, bekacsint a fák nyilása közé s ideges kézzel emelgeti arcához fegyverét.

Még nézni is kinos azt.

Annál nagyobb mulatsága a tapasztalt vadásznak ez a várakozás.

Gyors szemmel keresi meg a helyét egy fatörzs mellett, vagy egy jó fedezetet kínáló bokor tőszomszédságában; ügyel rá, hogy amit lehet, lásson, anélkül, hogy magát mutogatná; aztán elmerül az erdő téli arcának a nézésébe.

A föld havas, néhol foltokat söpört rajt' a vihar; a fák alatt itt-ott látszik a cserlevél; másutt félölnyire is megnőtt a hógát, amit az éjjeli szelek építenek. A futó hógerincekből kibujik az elfödött bokrok sok apró ághegye; azt hinné az ember: megannyi sarjuhajtás szaporította a szálfák tövét.

Aki igazán szereti az erdőt, elnézné órahosszat ilyenkor is, didergő magányában.

A völgy szélén jeladás hangzik: megkapta a parancsot az indulásra a hajtósereg.

Odalent a ködmönös, bocskoros alakok feljajdúlnak erre a parancsszóra, s vontatott kiáltással húzódnak befelé a szinte járhatatlan bozótba; csúcsos kucsmáik nemsokára eltünedeznek a bokrok között.

Ott van csak jajkeserves dolga a hajtónak!

Arcát megcsapkodja a fagyos vessző: kezét, ruháját megtépi a tövis; néhol beleszakad a hóba, hogy alig tud ujra kilábolni; aközben pedig egyre hallatja búgó ümmögését, szakadozott riasztó kiáltását.

A kapitulációs hajtó jól ügyel, hogy amennyire lehet, egy vonalban haladjanak mellette a kölykek; azok egy darabig csak győzik szuszszal, lelkesedéssel; aztán itt is - ott is elmaradoznak; kezdik kerülni a völgy bozótját, inkább az öregebbje mögé csetlenek-botlanak suttyomban, hogy utóljára úgy tetszik, mintha egymást hajtanák a ravasz léhűtők.

Hanem azért zúg, pöfög az erdő a lármától, a hajtóbotok kalapálásától, ami megbolondítja az erdő minden vadját, kivált az óvatos, gyorsan szökő nagy ragadozót, amelyre tulajdonképen csak a csöndes, zajtalan, moszatoló hajtás való, mert a nyulatugrasztó kurjongatás még a harmadik völgyből is előre kizavarja.

Most már ugyancsak fülel a vadász a gerincen. Most már a legkisebb nesz is méltán gyanús lehet, hisz' megmozdult az erdei élet a hajtók előtt.

A nyúl tágra nyilt szemmel remeg egy darabig a vackában s fülét lelapítja; egyszerre kipattan s ijedt tétovasággal vágtat előre; megbujik néhol valami jó bokor tövénél, de csakhamar ujra talpon terem, űzi, hajtja a félelem, amitől nem tud már szabadulni.

Hamar mozdúl a róka, s lassú ügetéssel csúszik szemközt a furcsa zajnak, amíg félszre nem fordul a kíváncsisága. Akkor ugyancsak iparkodik, hogy csöndesebb vidékre szállítsa magasra tartott vitorláját.

Az őzet páni rettegés lepi meg a lárma hallatára; fejvesztetten forog maga körül; neki iramodik s ujra megáll; minél nagyobb a zaj, annál jobban hasonlít ahhoz a lepkéhez, amely a lángba röpül; megfekszik az istenadta s nem átallja öt lépésnyire bevárni a hajtót, akkor illaberek! vissza csap hatalmas ugrásaival; hiába kiabál a megriadt hajtó: »ne bocsásd!« késő már olyankor.

Akik elsőnek iparkodnak átváltani a nyugodalmasabb területekre, azok a nagy barmok; a farkas, meg a vadkan. A farkas az első gyanús neszre kioson rideg bokrai közül s a mély patakok mentén sunyít el a veszély közeléből. Farkát a lába közé kapva sompolyog; folyvást a zajra fülel, folyvást az előtte levő bozótra ügyel, úgy menekszik; néha alighogy megkezdődik a hajtás, már hallani a sűrű völgyben levő vadászállások táján óvatos csörtetését; szürke ködmöne úgy siklik ilyenkor a gaz közt, mintha kígyótól tanulta volna a mozgást.

Jön nemsokára a vadkan is. Fujva, akadozva dobog előre; gyorsan üget, riadozva vágtat; időnkint megtorpan, hátrafordul, bozontos fejét szeles mozgással kapkodja fel, pisla szemével keresi a mozgolódás okát s erősen szimatolva szaglász. Egy kurjantás, amely a messzeségből a völgyeket átszeli, elég, hogy vakon rohanjon tovább az izmos zömök állat a domb felé.

Nagy madár suhog fel a tölgyfa vastag ágai közül; keringve emelkedik a magasba, ahonnan nyugton nézi a forradalmat, amelynek a veszedelme őt nem igen érheti. Példáján okul a vadmacska is; hamar fölkap a fára és meglapul egy vastag ág tövében, úgy meresztgeti zöld fényü szemét az alatta tovavonulókra.

A vadászvonalon még síri csönd van; csak a szemek villáma szeldeli át a változó terepet. A fiatalabb ivadékban forr a vadászláz; a lehulló hó megriasztja, a csergő szarka megszelesíti. Nem a hajtóra figyel már; azt lesi, mikor elevenül meg a bokor előtte. Egyre zúg az erdő; nesz támad a sűrűben, gyors futás óvatos igyekvése az; majd elhallgat, majd előre siet. A honnan nyílása van az erdőnek a völgyre, onnan hamarabb látni a puskacső elé siető vadat.

Mielőtt rászánná magát a vadkan, hogy felrobogjon a kapaszkodóra, még egyszer megtorpan az aljban, néha megcsattogtatja agyarát; bozontos fejéből szuszogva fújja a párát; hegyezi a fülét. Halló és szagló szerveinek a fínomsága bőven pótolja rövidlátását; töri, zúzza útjában az ágat, jó előre jelzi érkezését.

Lihegve baktat amott egy fehérhasu róka; rövid pihenőt tart az is a vízmosás partján; majd meg félkörbe hajlik s átlöki magát a határárkon. Rá sem néz most a körülte lebzselő nyúlfira, amely félkegyelmü ugrándozással válogat a követendő útban és kapkod erre-amarra, amig utóljára a tisztásabb gerinc felé kergeti nyúlszivüsége. Ott karakán bukfenccel vágódik el, ha csuszamlós jégsíkot kerít eléje a véletlen.

Az oldalállások valamelyikén eldördül egy lövés, kezdődik a halál nagy orgiája.

A cserje szélén megvillan a róka vöröses bundája, tüzet okád feléje a legközelebb álló vadász fegyvere; a róka elhasal a havon, hosszú vitorlája megrándul utóljára.

Fentebb nagy ropogással törik a galy; szürkecsuhás bak-őz suhan ki a bozótból, végig repül a vadászsor előtt, gyorstűz jelzi futása útját, amig egyszer csak karikát vet a fején keresztül.

A vadászsoron, mintha petárdatelep robbant volna fel, ropog a puska. Piros a hó a vértől; megtört szemü őz sír egy bokor alatt, mint a gyermek; ugri-füles nyúl bukfencezik utólsót, amint a tisztásra pattan; a patak mentén, félreeső pontján a vonalnak, biztos kezü vadász előtt hörög egy itt marasztott ordas, amely véletlenül került a hajtásba.

Azután nemsokára kibukkan a hajtó a gazból, vége a mulatságnak.

Az erdő megint csöndes.

Lopva oson tova benne a megzavart vad; nem leli nyugtát; remegés fogja el a legkisebb zajra is.

Valahol az elhagyatott sűrűségekben egy pár sebzett pára fekszik betegen, és kegyetlen gyötrelemmel kínlódik a fagyos éjszakában. Megváltás neki, ha a vérnyomon ráakad az ordas és megszabadítja szenvedéseitől.

A süldővadász, aki megsebezte, boldog álmát alussza azóta.

Vadorzók.

Erdő-mező bolyongó kísértete, aki egyre járod járatlan utaidat, megpihensz-e valaha?!

Előtted a bizonytalanság, mögötted az aggály, körüled az ismeretlen veszély. Te nem törődöl azzal. Mert vonz a vágy, csalogat a legyőzhetetlen szerelem, amit a pusztaságok s a sűrűségek iránt egyaránt érzesz. A magány üdvösséged, a kóborlás mulatságod, a gyilkolás ösztönöd, szenvedélyed. A síkságokon és a bozót homályában pedig otthon van a magány, hogyne lennél hát otthon te is? Hogy pihennél meg, amig emberlakatlan térségek vannak a világon?!...

Szabad vagy, mint a sólyom, de rabbá tesz a szenvedélyed; olyan vagy, mint a kalandor-idők rabló lovagjai: minden gonoszra hajló.

Egyszer majd elmúlsz és nem marad utánad más, csak a hegylakók regéje, amelynek te vagy a hőse, a rettegése. Kihalsz végkép', ha nem lesz beláthatatlan rónaság, meg rengeteg-erdő, ahol meghúzd magadat, amikor szorongatnak. Akkor nem lesz az erdei vágásnak veszedelme; nem fogjuk látni többé a fák között az esti homályban elsurranó óvatos árnyakat, amelyeket jó észre nem venni, jó fel nem idézni, mert velök van a komorság, a halál...

Délelőtt még csillogó fehér volt minden.

A februáriusi nap csöpp melege éppen csak a legfelső hópelyheket bágyasztotta el az olvadásig, de ha végigsepert a mezőn egy szélroham: ujra megfagyott a párázó nedvesség.

Még fehérebbnek, még ragyogóbbnak látszott a házak teteje, a messzeségből felnyúló hegyorom, a fa ágára bokrétásodott zuzmara.

Hanem délután egyszerre megváltozott az idő.

Eleinte mintha ritka, azután sűrűsödő füstöt fújt volna valami láthatatlan óriás az égboltozatra: elkezdett a levegő szürkülni, ködösödni. Felhő keveredett az égre; a széles fehérszegélyű lebbencset magasabbra dobta egy alulról neki gyürkőző légáramlat; ott összehajoltak, betüremkedtek a megszakadozott szélek, s egymásba folyt a szürke szinek csekély változatu árnyalata. Azután a nagy kavargásban lomha egyenletességgel oszlott meg az égbolton a pára; csupa apró jégcsillag vált belőle, egymás mellé sorakozó milliárdja a hópelyheknek: akárcsak a hadak útjának a megszámlálhatatlan világai a porszem nagyságában.

És nemsokára esett a hó...

Valaki csendesen sompolyog ki a faluszéli viskóból. Vállán egy ócska szűr; csak úgy fogja össze a mellén, anélkül, hogy a karját átdugta volna a szűr ujján. A környéken egy lélek sincs, mindenki behúzódott a meleg tűzhely közelébe a haragos tél elől.

Az ember félkört kanyarít a nyakával: az elég, hogy mindenfelé elérjen a szeme.

- Jó idő! - dörmögi elégedetten - félóra mulva itt lesz a szél is. A kutyát se eresztik ki.

Azután csöndes, meggondolt lépésekkel kapaszkodik fel a szőlőhegy oldalára; vissza se néz, amig el nem éri szent Orbán kápolnáját. Az a legmagasabb pontja a dombnak. Onnan még egy pillantást vet a falu felé, amely ott terül oldalt, a lábánál. Ha egyik-másik kémény nem füstölne, azt lehetne hinni, hogy valami elhagyott karavántelep az a hósivatagban.

...Lekapja báránybut kucsmáját és keresztet vet a kápolna ajtaja előtt. Imádkozik. Azután a szűre alól kihúz valamit, amit eddig gondosan rejtegetett. Egy egycsövü puska az. Körülnéz, megvizsgálja: rendben van-e? Most már nem kell dugnia; megindul ujra, keresztül a szőlőhegyen, ki az erdő felé, amely ott sötétlik, túl a síkságon.

A hó esik egyre. Ahol a gyalogösvény azelőtt feketére volt taposva, ott most megint fehér csík húzódik el. A szőlőkert sövénye be van már hintve jégmorzsával, az ember bocskora szép tiszta nyomot hagy minden lépés után.

Most már siet. Most már nem kell attól tartania, hogy találkozik valami falubelivel, talán az erdészszel. A széles bocskor nesztelenül tiporja a frissen hullott havat. A »szimpla« megint eltünik a szűr védelmében. Nagy kár volna, hogyha beáznék.

Kezd feltámadni a szél is. Az ember elkészült rá. Ha északról kanyarodik el a hófelhő, rendesen megérzi az egész környék, olyan légáramlatot hoz magával. Attól bemenekül az erdő szivébe minden apró vad, ami csendes időben szívesen lapúl meg a síkon, közel a repcéhez, a búzavetéshez.

Ahogy felsóhajt az északi gígás tüdeje: pattogva gördűl végig a fagyos lélekzet a szőlőhegy oldalán; szinte megcsendül a síkságon, amikor oda csapódik a göröngy jégburkolatához; onnan tovább röpűl az erdőig, amelynek szélső fái panaszosan zúgnak, amint belekapaszkodik csupasz ágaikba s lerázza rólok a havat, a zuzmarát.

Igazi vadorzónak való időjárás.

A szürkület már előre veti árnyékát s a fák közt egyre lehet hallani azt a fütyülő zúgást, ami a lombhullással kezdődik s minden kis szélre feltámad, amig csak tavaszszal ismét puha, susogó levél közt nem akad meg, nem téved el a szellő. A tél szellemének egyhangu dala, változást nem ösmerő mulatsága ez.

Az ember bemegy a fák közé, s a következő percben eltünik mögöttök. Ott várja a magány. Semmi más hang, mint a galyropogás. Még a fakopáncs is megült már odvában. Csak előre!... mély völgyeken, patak irányában, le a vedlett domboldalig, ahol a délnek fekvő vágásban pihen az őz a szénává aszott füvön, amit felkapart a hó alól a megszorult állat.

Mire feljön a hold, már helyben van az erdei rabló. Mozdulatlan árnyként simul egy vastag tölgy derekához; előtte alacsony cserje, amely eltakarja a vadak éles szeme elől. Ösmeri azt a tájékot, tudja, hogy melyik pontja a legjobb »váltó«; hol szeret átlátogatni az őz a vágásból a fiatalosba; melyik patak mellett húz el leginkább a vadászó róka.

A februáriusi »tilalom« nem számít az ő naptárában. Még márciusban sem irgalmaz a pocakos nyúlnak, áprilisban sem a párzó fogolynak.

Elve: gyilkolni, minél többet, minél biztosabban.

Csend.

Friss hó borít mindent. A szél csillapodik, különben is a déli oldalnak nem jut ki teljes erejéből. Mintha meghalt volna minden élet, mintha megnémult volna minden hang.

A hold bujkálva oson tovább az égen; a megrepedt felhő közül kikukucskál, meg ujra elrejti arculatát. Mintha még hidegebb lenne a levegő attól a fényességtől, ami belőle árad.

Messze, a síkon túl, a szőlőhegy tövében alszik a falu. A kisbíró benéz még egyszer a korcsmába: nincs-e ott elázott duhaj legény, akit haza kellene szállítani? Amint hazafelé indul, halk dörrenésre kapja fel a fejét. Megáll, keresi az irányt, amelyről a gyanús hang hozzá érkezett. Katonaviselt ember, jól tudja, hogy puskalövés volt az.

Tán azt is kitalálja, hogy ki zavarja így meg az éjszaka némaságát, de azért hallgat. Hogyne, hisz' jó cimbora annak a puskának a gazdája!

***

Kétféle fajtája van a vadorzónak, aki úgy különbözik egymástól, mint a bérci ordas a lápon született gyáva csikasztól. Alapjában véve ugyanaz mindakettő, de erkölcsben, szokásokban mégis van köztök különbség. Amaz a hegyvidéki vadorzó, aki csak az erdőségben érzi magát otthon; a másik a síkságok lakója, aki csak a »tolvajpuskás« nevet érdemli meg.

Erről beszélni alig érdemes. Korcs-vér, amelynek nem terjed tovább a vágya, csak hogy a falvak határában megüljön valahol a krumpliszélen, vagy a tengeriföld sarkán s puskavégre várja a süldőt. Óraszámra el tudja nézni, hogy harminc lépésnyire tőle hogy játszik a legelő tapsifüles, de ez a távolság neki messze van. Inkább elereszti a vadat, semhogy az egész töltést bele ne durrantsa. Ha pedig sikerült a furfang, ujjongva szalad, hogy tarisznyájába tegye az ártatlanul kiszenvedett barmot. Emellett gyáva, mint az a boldogtalan nyúl, amelyet elejtett. Önként odaad puskát, vadat, csak más baja ne legyen. Magyarországon sok az efféle síksági vadtolvaj.

A hegyvidéki már más. Gyors, ügyes és szívós. Ha egyszer utána veti magát a nagy vadnak: nyomozza, mint a véreb. Ösmeri az erdőt minden sajátságaival; a vadak szokását, életmódját apróra tudja; megmondja a szarvas nyomából, hogy milyen koru, milyen nemü; egészséges-e, beteg-e; üldözték-e, vagy csak játékból szökött egy-két *hosszút*? És ha egyszer rajta van a nyomon, akkor kitartó. Nem órákig, de napokon át les a prédájára: ha kell, heteket áldoz, amig célt ér, de célt érnie *kell*.

Az ilyen vadorzó már érzi a vadász minden gyönyörét; őt annál boldogabbá teszi a siker, minél fáradságosabb küzdés eredménye. Ha kiindul hazúlról, feldobog a szive arra a gondolatra, hogy halált megy osztani. Mert a gyilkolás épp' úgy szenvedélye, mint a vadásznak, csakhogy ő lopva, alattomban, sokkal több óvatossággal jut egy-egy szép lövéshez.

Ez teszi azután kegyetlenebbé. Innen van, hogy megszokja a tigris sompolygását, s mert nem válogathatja az időt s az alkalmat: bátorsága mellett is az alkalmiság béklyóiba kerül. Hős, ha erre van szüksége; sunyi és kígyóként tova sikló: ha így többre megy.

Az ilyen orvvadászt csak a hegy neveli.

Mintha a síkság erdejének nem is volna meg az a különös varázsa; az az elvadító, edző levegője. A fák közt, a bozótban, megszokja a magányos ember, hogy szükség esetén épp' úgy kijátszsza üldözőit, mint a menekvő vad: de támadni, ellenszegülni nem igen mer. A lápi csikasztól csak egy fokkal különbözik; a bérci ordashoz még csak nem is hasonlítható.

A hegység, a napsütötte bérc, a magasságok és a mélységek látása, érzése, meg a bennök s rajtok való barangolás növeli meg igazán a szivet, a semmit nem félő bátorságot.

Vagy tán nem is annyira bátorság az, mint inkább vakmerőség. Hisz' a bátorság nagy erényével nem párosulhat az alattomosság csúf szenvedélye, ami nélkül nincsen vadorzó. A napvilág, a bátrak e fényes útmutatója, bántja az ő szemét; neki a hold derengő fénye kell; az éj homályában legszebb ő neki a világ.

Amikor a magány embere meglapul ahhoz a sziklafalhoz, amelynek a széle, alig egy pár lábnyira tőle, mutatja a fekete ürességet; amikor az orvvadász látni sem akarja a veszélyt, s csak a túlsó hegycsúcson őrködő zergebak foglalja el minden figyelmét, amelyet csúszva közelít meg, mint a kígyó, s ezalatt a lábának alig van annyi helye a sziklán, hogy meg bírjon támaszkodni a test súlya alatt: akkor ez már csak a szenvedély vakmerősége, amely nem törődik a »pecsenyével« (a síksági vadtolvaj egyetlen kívánságával), hanem dicsőségre szomjúhozik és reszket a gyönyörtől abban a pillanatban, mihelyt a nemes vad hatalmas bukfenccel szegi nyakát lövése után.

Ez az »igazi«, aki nem ösmeri, hogy mi a félelem; aki szembeszáll a veszélylyel, mint minden élő lénynyel, aki erőszakkal elfoglalt területén megháborgatja a mulatságát.

Dunán innen, Dunán túl, a határszéli nagy erdők mélyében, néhol örökös a harc az erdészek s a vadorzók között. Apáról fiúra száll az eltitkolt boszuvágy, mely csak alkalomra vár, hogy megfizessen egy-egy megaláztatásért.

Nincs irgalom a szenvedély ez őrjöngőinél.

Lelövik az erdészt hivatalos járása közben; beküldik hozzá golyójokat az ablakon át is, amikor a fáradt ember otthon békében vacsorázik.

***

Erdőn, mezőn barangolva, néha találkozik velök a vadász.

Megülnek csendesen a fák közt, mint a földre szállott ragadozó madár. Ha azt reménylik, hogy nem veszszük őket észre, mozdulatlanul maradnak, amig jól el nem haladtunk körletökből. De ha gyanús a közeledés, akkor levágódik az orvvadász a gazba s mire odaérünk, ahol megpillantottuk: hűlt helye, elcsúszott.

A róka nem oly ravasz, az őz nem oly gyors, a mókus nem oly ügyes.

Ha majd kipusztúl, úgy gondolunk rá, mint a zsiványra, aki legregényesebb alakja volt az alföldi rónának.

A hegy betege.

Mintha nagy teste csak azért nőtt volna akkorára, hogy fájjon a földnek, amikor rálép. Sohasem láttuk mosolyogni; örökké olyan sötét, lemondó volt, mint egy titkos bűnért vezeklő remete.

Pedig erdész létére illett volna neki a jókedv. Az erdészek mind vidám emberek, tele őszinteséggel és szabadságvágygyal; a sok zöld, ami körülveszi őket, a folytonos reménykedés megnyugtató levegőjét lengeti felettök; a százados fák duzzadó elevensége megerősíti s az élet iránt való bizalommal tölti el mindnyájokat. Az erdészek szemében nem olyan könnyen muló a föld szépsége, mint a pusztai nép előtt, aki a tavasz minden fűszálát meghalni látja őszszel. Ők az uj tavaszszal ugyanazt a fát s bokrot látják kilombosodni, s a hervadó levelek idejében is észre kell venniök, hogy milyen szépen megerősödött a lombtartó galy az esztendők folyamán.

S Benkő Gerzson mégis olyan komoran járta az erdőt, mint egy kísértet. Leselkedő, aggódó vadként bujta a bozótot, szörnyen kifárasztotta a hegy, a fenyvesben csak vonszolta magát, akár a végkimerüléshez közeledő beteg.

Ha szerét tehette, nem is ment a magas csúcsokra. Lent maradt a szelid dombon, amelyen itt-ott ligetté ritkult a tölgyes, lefeküdt a napsütötte tisztásra, ahol virággal volt behintve az erdei rét; ott azután hideglelősen borzongott a verőfény langyosságában.

Néha letelepedtem melléje s félkönyökre támaszkodva éledtem az üdvösséges csendben. A föld mozdulatlan pompája olyan ünnepi volt; szinte kővé vált a világ. Mintha smaragdból faragták volna ki az erdőt; mintha szines drágakő termett volna a vadvirág helyén; s az apró, fényes bogár, amely sütkérezve lapult meg a szirmon, mintha csupa igazi gyémántból lett volna. A nap fényessé tette a levegőt; káprázott tőle az árnyék után vágyakozó szem. Jól esett a pörkölő tűz, amely lassanként bágyadttá és kimerültté tett; kellemes zsibbadás hatalmasodott el tagjaimon, szerettem volna életem végéig ott maradni.

S amikor a tekintetem véletlenül ráesett Gerzsonra, láttam, hogy sápadt és beesett az arca, a szeme le van hunyva, s nehezen lélekzik, mintha mázsányi súlyt emelne tüdejével.

- Mi baja, Gerzson? - kérdeztem részvéttel. - Maga beteg.

Felriadt, rám bámult. Beteg vagyok, mondta kedvetlenül s elkezdett nyujtózni. Hosszu teste végig hozzátapadt a párnás fűhöz. Oly hangon, amelyben rendíthetetlen meggyőződés volt, hozzátette: »meg is halok itt nemsokára«.

Végzetes ereje van a halálvágynak, annak a lenyűgöző gondolatnak, hogy rohamosan közeledik a végünk. Aki be tudja tölteni a lelkét azzal a hittel, hogy meg vannak a napjai számlálva: az félig-meddig nincs is már ezen a világon. S ha rögeszméje időhöz köti az elmulást, akkor megesik, hogy a túlságosan elcsigázott szervezet a lélek ostromát nem tudja kiállani, s a rettegett órában csakugyan széthull, összeroskad. Ilyen fajtának képzeltem Gerzsont is.

Sápadt arcán látszott a sok tépelődés nyoma, de komor nyugalma nem tűrte azt a föltevést, hogy idegesség van az ő belső töprengésében.

A mély szomorúság, amely eláradt rajta, hatalmába kerített engem is.

A környék nagyon alkalmas volt a mélabú hangulatára; messze voltunk mindentől, ami a lármás világra emlékeztetett. Nem képzelek olyan némaságot, amely túlhaladta volna csendjével ezt a magányt, amelyben szinte riadásnak tetszett, ha elsikkantotta magát egy rigó.

Szerettem volna egy kicsit fakgatni Gerzsont, de attól tartottam, hogy megijed s elbúvik előlem, mint a csigabiga, amikor visszahúzódik a házába. Inkább vártam hát, amig szokása szerint kérdezgetés nélkül is kezdte kiönteni a szivét.

- Tudom, hogy meghalok, - szólt hosszabb hallgatás után. - Elsorvadok, mintha lidércem volna, aki a véremet szívja; megyek össze és fonnyadok, mint a kökény, ha őszszel megcsípi a dér.

Igazat mondott. Amikor egy évvel ezelőtt ide került a bérc tövébe, ahova nem hallik el a mezei pásztor kurjantása: még piros volt, s vidámság csillogott a szemében; most hamvadó parázsként égett a nézése.

Hozzám fordult, s mintha kitalálta volna, hogy mire gondolok, azt kérdezte: - Úgy-e, látszik rajtam? Ne csaljon meg, úgyis hiába; én érzem azt, amit mondok és tudom, hogy itt elpusztulok.

Azután felkönyökölt ő is, neki fordult a bércnek és sokáig nézte a nap fényében pirosló ormot.

- Itt, a völgyben, még meg vagyok valahogyan, - folytatta; - szép itt minden, ez a két nagy hegy, amint egymás ölébe fut; meg a gyepes völgy, amely a tavaszi áradást elereszti maga fölött, hogy a simán szaladó víz még a fű gyökereit se igen mossa ki. Tavaszszal nagyszerű volt az, amikor mind ide jött a hegyek olvadó hava; ha látta volna, hogy bugyborékolt, hogy csavarta ki a sziklán a cserjét!... De amint leért a völgybe, jártányi ereje is alig volt már; elfáradt, amerre elvonult, lerakta maga után mindenütt, amit a hegyről lopott.

Májusban már egy nagy bokréta volt az egész völgy, hajnalban szólt a fülemüle, alkonyaton elkezdett csattogni a tölgyek árnyékában a veresbegy; szelid édes kis madár mind a kettő, nem olyan vad mint a fenyvesmadár, amely felül a legmagasabb galyra, onnan illegeti magát errearra a szélben.

A bérc felé intett a fejével.

- Odafent borzasztó énnekem. Majd szét megy a fejem a fenyves zúgásától, nyilván valami nagy bajom van, ami ellen nem tudnak a doktorok orvosságot adni.

Ha ott járok a szakadékok közt, mindig elfog valami szédülés; néha szeretnék leugrani a szirtekről, hogy vége legyen utálatos bágyadtságomnak mindenkorra.

Keserűen mosolygott.

- S még olyan teremtése is van az istennek, amelyik ott szeret...

Elnézem sokszor a pillangómadarat, hogy kúszik, egyre kúszik a sziklán. Szürke teste mintha folyvást a levegőben libegne, amint pirosalju szárnyát rezgetve lendül ide-oda. Hogy nem únja azt a keserves kenyérkeresetet, amikor a hitvány kövi rovarok helyett ott van a sok fínom hangyatojás a völgyben!...

Elhallgatott. Talán a leszálló alkonyat szépsége kapta meg őt is, mint engem. A kék ég színe megsötétedett, fénye elhalványult, nem fájt többé a szemnek. A bokrok zöldje élesen vált ki a növekvő árnyékból, a dombra nem sütött már a nap, elmult az égi tűz pörkölése.

Az erdő esti élete kezdett ébredezni, feltámadtak az apró légyrajok, amelyek villámos cikázása elkápráztatja a tekintetet. Elkövetkezett az az idő, amikor a szálló szúnyogot saskeselyűnek nézi egy pillanatig az álmodozó ember.

Csudálatos érzés az, ami ilyenkor megszállja a testet. A holt erő csak a nehézség törvényeit tartja meg; minden tagunk lehúzódik a földre s nem vágyik fel ujra. Jó tehetetlenek vagyunk magunkkal; lenyűgöz bennünket az önkénytelenül támadó zsibbadás, látjuk, hogy a nap utólsó

sugara is lecsúszik az égről és sietve takarózik be az erdő az esti homályba, de azért nem mozdulunk, meg vagyunk igézve.

Jó sokáig néztük így kettesben az egyre sötétülő levegőt; lassankint már érezni is kezdtem, hogy az erdő szellemei láthatatlan locsolókból hintik le a harmatot a lombra. Egyszerre úgy rémlett, mintha megmozdult volna velem az erdő, s altató ringásba rezdült volna; azután lassú forgássá vált a ringatás, utóljára egészen elszédültem belé. Szinte megaludt a vérem, s a lélekzet mintha elállt volna bennem; láttam, hogy megnépesül az erdő mélye, csöndes kacagást hallottam a fák közt; a virágos domb alól elfojtott zokogás sírt fel hozzám, fehér szellemsereg lejtett a ködös bércoldalon, s a selymes lappantyú, a lidércmadár, majd itt, majd ott köszörült mellettem.

Gerzson erősen megrázta a vállamat.

- Jőjjön, siessünk! - mondta izgatottan. - Én nem állom ki itt, engem megöl ez a szörnyű sok mozgás, amivel tele van az erdő.

Egy falevél se rezdült, még egy kabóca se pörcögött, neki mégis sok mozgás volt ott.

A nagy, sápadt ember rámutatott a kopár bércre.

- Nézze, hogyan fénylik a csúcsa a holdvilágban, mintha valami boszorkányvár lenne. Higyje el, van abban valami, hogy a hegyvidék tele van lidérccel; én azt mondom, hogy nekem is ilyen lidércem van, amelyik engem napról-napra fojtogat, amig egyszer majd megöl.

Nem tréfált, valami fájó lemondás volt a hangjában, ami megdöbbentett. Egészen elfoglalta a bérc éjjeli képe, odatapadt a szeme, mereven.

- Pedig szép, nagyon szép! Az első időkben el tudtam nézni egész éjjel; síkságon lakó ember sohasem lát olyat, amikor a hold elkezd bujkálni a szakadékok mögött s hol ezt, hol azt világítja meg, mialatt a többi koromfeketére változik.

De amióta a »vále báluj« kopár köveiben kivilágított temetőt láttam, azóta azt hiszem, jel volt az, hogy készüljek lassan, mert elkövetkezik már az időm.

A hold épen megkerülte a legmagasabb bércet s amint ujra kibukkant, ott volt előttünk megfényesedve a »vále báluj«.

Egy köves, sziklás hegyszakadék az, rohanó hegyi csermelylyel az alján; a hegyoldalak kopárak; nagy sziklatömbök vannak rajta keresztüldőlve egymáson, messziről olyanok, mintha száz meg száz óriás kőkereszt borítaná a meredek hajlatot.

Valami gyönyörűség volt az a látvány, amitől végig futott rajtam a hideg.

Gerzson sürgetett:

- Látja?... menjünk innen!...

***

Másnap megtudtam, hogy Benkő Gerzsont egészségi okokból áthelyezték egy alföldi uradalomba.

Nem találkoztam vele egy teljes évig, akkor a véletlen megint összehozott bennünket.

Alig ösmertem rá. Pufók volt, mint egy falusi plébános, és piros, mint az érett paradicsom.

- Kérem szépen! Más itt a levegő, - kezdte fennhéjázva, amikor látta, hogy nem győzöm a változást csudálni.

- Ha kimegyek az erdőmbe s felmászom a héjafogóra, ellátok egyvégben egy mértföldnyire. Minden kerülőház előttem van, csak inteni kell a vörös lobogóval, már rohan elő a sok naplopó.

- *Ott?!* (Végtelen megvetéssel, utánozhatatlan szemjátékkal mondta ezt a szót.) Ott örökké börtönben volt az ember; ha felmásztam egy hegyre, azt hittem ellátok az óperenciás tengerig, hát csak még nagyobb hegyet találtam magam előtt. Ha kürtöltem a kerülőnek, elkezdett zúgni az egész bérc, mintha a kincsőrző lidércek jajdultak volna fel; megbolondultam volna, ha még egy esztendeig ott kell maradnom.

Ragyogott az arca.

- Kérem! nincs ahhoz fogható gyönyörűség, amikor én hajnalban bejárom a fiatalost, megetetem az őzeimet s felkajtatom, hol raktak fészket a fácánjaim! Úgy fürdik a fogoly a homokban mindenütt, mint a csirke, s az erdőszélen a rét tele van pacsirtával.

- Még gólyám is van! hallja? gólyám! itt fészkel a csűrön, ekkora vizisiklókat hoz a fiának, ni! (Kimérte a karján.)

Kisvártatva hozzám hajolt s boldog mosolylyal súgta:

- Lidérc nincs itt,... az egész környéken egy sincs!

A halkirály.

Az ecsedi láp egy tehetetlen óriás gyermek, akinek olyan jó, hűséges szoptatós dajkára van szüksége, mint a Kraszna. Ettől a folyótól meghízik az ingovány minden tavaszszal; nyálkás vérét felfrissítik a közéje zuhogó eleven hullámok. A hegyi olvadás, a tavaszi esőzés széles áradattá dagasztja a Krasznát, amely csak akkor apad le s szelídül meg ujra, amikor a nyár pörkölő levegője szellőtlenül rezeg a rónaságon.

De akkorra láp és folyó már összekeverte a benne megtermett életet. A folyó rablója, a falánk csuka, kifut az ingoványba s vad hajszával kutatja a hináros mélységet; a mocsárból felúszott kárász füstös oldalát pedig megfényesíti a folyó tiszta vizében ráhulló napsugár.

Ezt a vizi életet imádta egy kis öreg ember, aki a Kraszna partján lakott.

Ha a kikelet megölelte az elevenségre hajló világot, s mindenfelé lüktetni kezdett a megujulás: ő vigan indult el arra, amerről szemközt rohantak rá a zavaros habok. El-elbarangolt a folyó partján, hallgatta a kanyarodóknál a nagy locsogást s nézte, hogy mossa, szakgatja a zenebonás víz a fűzfák kiálló gyökerét.

Azután hirtelen egyet gondolt s lefutott a rohanó árral a széles vizekhez, ahol már holt tengerré vált a lármás hullám, s ott kereste a széleken a vizinövények zöldjét, ahol a sekélyes területet seregestől szokta felkeresni az ívó hal.

Mintha csak mind az ő nyája lett volna az a temérdek nyüzsgő népség: ott őrizte napestig hétről-hétre. A falubeliek, ha látták, amint csöndben, mozdulatlanul guggol a parton, vagy könnyű csónakjával himbálózik a fodros vizen, ujjal mutogatták egymásnak: »nini, a halkirály!«

Ő maga is hallotta néha, de azért nem neheztelt érte, inkább büszke volt rá. Hisz se pákász, se halász nem értette úgy a vizek mélységeit, a hinár veszedelmét, ahogy ő.

A hajnal ő rá mosolygott először; ha a nap felkelt, ő már a malom zúgója alatt leste, mikor tolulnak a nagy paskolás felé a fürge sügérek. A folyó partján őrá hullatta utólsó sugarát a piros alkonyat; elnézte volna ott élete fogytáig a ragadozó őn tovasiklását, amint a villámgyors hal alig két ujjnyira a víz szine alatt hosszú barázdát húzott a folyó hátán.

Haragudott rá a pákász s tönkre tette a varsáit, ha rájok akadt a lápon; ellensége volt a halász, megrongálta a hálóit, ha észrevette itt-ott a Kraszna hajlatában; de a szegény nép áldotta akkor is, amikor kicsúfolta.

Bánta is ő, hadd csúfolják. Azért csak küldte folyvást a temérdek halat, amit fogott, a szegények számára, a község házához. Az egész falu, az egész környék az ő ingyen halát ette, azért haragudott rá a lápi ember, meg a kapzsi halász, akinek rontotta a dolgát, keresetét.

Ha csak a közelbe rándult, mindössze egy kis bádogdobozt vitt rendesen magával; abban voltak a szerszámai, a finom angol horgok, a horog ina, az egész felszereléssel, a pedzővel, meg a csalinak való bogárral, gilisztával.

A szétszedhető nyél a hóna alá csapva, ő maga nekigyűrkőzve; nagy fehér Panama-kalapja, mint egy óriási lepke, lengett a magas rozs között, amint a folyó felé haladt. A kis ősz emberből messziről nem is látszott ilyenkor semmise.

Gyönyörűség volt az, amikor nyári délutánokon bevette magát a parti füzesbe, egyik-másik mélyebb pontja fölött a víznek.

A hamvas fűzlombok megölelgették, körülsimogatták; jöttére mintha megmozdult volna a szellő a sűrű galy között. Tapsolva hajladoztak feléje a lecsüngő ágak, amelyek zöld sörénynyé tömörülve hintáztak a jó meleg levegőben.

S amint a folytonos lendüléssel más és más játéka támadt a lomb közt bujdosó napsugárnak: a folyó tükörlapján eleven árnyékok suhantak el; alig születtek, már is meghaltak, a napos rész fényébe tüntek, s a sugárfogó part aljából ujra visszatértek.

A kis ősz ember nagy gonddal választott ki maga körül egy pár alkalmas hajlatot. Oda lekarózta a csukahorgokat, maga pedig beröpítette végül a kosztos horog inát a susogó vízbe.

A ficánkoló gilisztát lehúzta magával a horog a mélybe, a víz fodrán csak a parafapedző mutatta, mely tájon járjon a halász szeme most már.

S ekkor kezdődött a tűrni és várni tudók nagy élvezete: az a csöndes, mozgás nélkül való reménykedés, amelynek a szelid izgalma még szívdobogást is okozhat a gyöngébb keblekben.

Nagy gyönyörűség ez azoknak, akik már beleszoktak.

Az édes semmittevés testvére ennek az ártatlan mulatságnak, amely alig köti le a szellem egy parányi figyelő részét, a többit szabadjára hagyja, hogy elröpüljön az ábrándozás szivárványos mennyországába.

Hangot is alig ad ilyenkor a madár, hisz' elmult a szerelem dalos korszaka. Most a családfenntartás gondja foglalja el a barna gébicset, amely le-lecsap a túlsó part bokráról a fű közé, s bogár-zsákmányát diadallal viszi anyányi fiának.

A halkirály nem látja azt; szeme a csillogó vizek mélységét kutatja, minden gyönyörűsége abban a mozgásban van, amit ott észrevesz.

Tiszta és nyugodt a folyó, nincsen zavaros, szeles hulláma; az eleven víz csöndben, egyenletesen siklik tova a kavicsos alj fölött; csak a part körül egymásba szövődő buja növényzet lengése mutatja, hogy szakadatlanul sodor ott az ár.

A mozdulatlanság felbátorítja ujra az imént megriadt vizi életet.

Jönnek a széles, lapos, ezüstös keszegek, s a vízben barnán cikázó villámként suhannak el; egy-egy fordulatnál megcsillan világos oldalok, azután megint csak feketés hátok sötétlik fel a mélyből. Nem jó itt ő nekik; itt nincs hinár, ahová kedvökre befúrják magokat, - tovább innen, tovább!

Egymást hajszolva sürögnek elő a kárászok és compók. A kárász rozsdavörös pénze még a vízben is megvillan néha; széles, erős bognársörénye úgy furakodik előre, mintha örökös támadásban lenne. Annál gyönyörűbb a jóval karcsúbb compó, amely gyöngyházas tarkaságával, arany-zöldes csillogásával kagylószinekben pompázik, ha felveti magát s a nap fénye rásüt.

A halkirály, lélekzetét visszafojtva, lesi a pedző halat; egyre mozog az úszó parafa vége, félénken cibálják, tapogatják odalent a prédát a folyó lakói.

Nagy cuppanást hall most a malom felől, megrezzen, odanéz: hát a pöndörös zavarja a folyó nyugalmát. Vetőhálóval kínlódik az istenadta molnár, nagyot kanyarít rajta, amint kiereszti; a forgó körháló elterpeszkedik a levegőben, mint a szitakötő, s egyszerre belelocscsan a vízbe, lassan ereszkedik lefelé.

Azután nemsokára nekifekszik a molnár a háló kötelének s húzza-vonja gyorsan magához. Abban a percben a kosztos-horgon is megakad a hal s egy szempillantás alatt kint van egy szép potyka a parton. Ott vergődik nagy ficánkolással a nedves fű közt, amelyet a halas vederből kicsurgó Kraszna-víz teszen harmatossá.

Büszkén int a halkirály a csalódott pöndörösnek, aki üresen lóbálja csurgó hálóját a part fölött.

- Ez ám a potyka, szomszéd! ni, milyen kékeszöldbe játszik a háta; milyen szép piros az alsó sörénye; nem fogott még ilyet az idén, tudom!

Az ártatlan dicsekvés meg nem boszantja a tapasztalt molnárt; ma neked, holnap nekem, gondolja magában s közelebb huzódik a kis ősz emberhez, akit jól ismer, megbecsül.

- Adj' isten jónapot, ténsuram! Sok ám a sügér a zúgónál, de van szépen menyhal is a partok buvóiban. Vesztünkre szaporodik a kóbor fajzatja, pedig tavaly még alig-alig láttam belőle magnak valót is.

- Száraz esztendő volt a tavalyi, kevés hal lakott a folyóban, pedig a koplalásnak nagy ellensége a rabló menyhal. Nyilván elvándorolt valamerre, ahol jobb volt a kosztja. Csitt! Márton gazda!...

A kis ősz ember a szájához kapta a fél kezét, a másikkal meg rámutatott a csuka-horogra; ott nagy zurbolás látszott a víz alatt, a horog inát egészen behúzta valami erőszakos rántás.

- Emelje ki csak Márton gazda, én nem hagyhatom a magam picéjét.

Tágra meredt szemmel, kiváncsian s lélekzet-visszafojtva várja a kis öreg ember, hogy mi akadt horgon odalent. Ragyog az arca, hogy a mélyből előkerül a nem remélt zsákmány. A két bajtárs olyan őszintén elcsudálkozik: abbiz' csuka! ez nagyon korán megéhezett, máskor alig mozdul itt naplemente előtt, csak alkonyaton kezdi célozgatni a vízszinén úszkáló halakat.

S amig a halkirály boldogan teszi be a csukát a vizes vödörbe: a molnár leszáll a part alá, a szomorúfűz tövéhez, biztos kézzel nyúl a csalit közé s kiemel onnan valamit.

- Itt őrizgetem a vacsorámat ebben az árnyékban, magyarázza, félvállról odavetve: nem tartana velem a ténsúr?

Négy vagy öt, madzagra fűzött eleven kárász csapkod erősen a levegőben, amint magasra tartja a kezét. Eddig egy lehajló fűz-ághoz voltak kötve, szipákolhattak az árnyékban, amennyit nekik tetszett; ha egyik-másik kilódult is a szárazra közülök, meg nem ártott neki, mert órákig elél a szívós kárász, ha vize nincs is.

- Nem bánom no, ha nyárson süti kelmed.

- Sz' csak nem is »rántom«, mint az úri szakácsnék szokták, hogy több legyen a prézlije mint a húsa!

S hamarosan felcsillant a füzesben a lobogó szalmatűz, amely mihelyt parázszsá égett, el-vesztette a füstjét, csak a meleget tartogatta sokáig, lassú kialvásában.

Ekkor már le voltak szurdalva a fűzfa-nyársat nyelt pompás kárászok a parázs köré s halk sistergéssel pirultak. Porhanyó húsuk halszagával csiklandozták a két ínyeskedő ember étvágyát.

Készen volt a nomád-pecsenye s nagy lapuleveleket terítgetett a molnár a fűre, oda tálalt.

Nem kínálta egyik a másikat, csak a tarisznyából előkerült sót s paprikát tologatták kézügybe, hogy ne kelljen érte a szomszédnak nagyon nyujtózkodni. A molnár még csak szedegette óvatosan a szálkát, de a halkirály úgy harapta a sült kárászt, mint a puha kenyeret; csak úgy időnkint fújta ki nagy lélekzettel a szájából, ami csontféle csomóstól összegyült benne.

Kés se kellett a lakmározáshoz; utóljára megszopták szépen az ujjok hegyét s bólintottak. Ez aztán jó kis vacsora volt.

Leáldozott a nap.

Vállára dobta a molnár az időközben megszikkadt vetőhálót; ha még egy kicsit nedves volt is, csak jól eshetett neki a hűvös érintés.

Messziről hallatszott, hogy a megnyitott zsilip vize hogyan tódul lefelé nagy zuhogással. Indítják a malmot a legények, még lehet őrleni egy sort, amig egészen beesteledik.

- Jójszakát ténsuram!

A halkirály rá se hallgat már; ott a szeme a csöndes vizen, amelyből egyre-másra kicsap a játékos hal s halk locscsanással esik vissza megint.

A vizifiú.

Megverte az öreg Bencze Lajos a fiát. Pedig nem igen volt mit ütni a kis idétlen gyereken, minthogy - ámbár a tizenhatodik évet taposta, - nem mutatott többet a teste tizenkét évesnél.

Csenevész kis hajtása volt ez a fiú a Bencze-családnak, amely pedig mind jó szálas emberből állott; az egész ecsedi láp környékén nem volt olyan régi, összetartó, sokatérő család; ki mesterember, ki földmíves köztök; de akadt halász is, pákász is, amint már a lápvidék el sem lehet ilyenek nélkül. Csak ez az egy, a Miska gyerek, maradt olyan csöppnek, világcsúfjára, apjának-anyjának szégyenére.

Talán még nem lett volna a hiba olyan nagy, ha legalább az értelme kellőképen kifejlődött volna; a csöppség csak annak igazi baj, akinek a munkában nem kézre, hanem ökölre van szüksége; de az ilyen félbenmaradt elme, amely tizenhat esztendős korában sem tudja a jót a rossztól megkülönböztetni, méltán elkeserítheti a szegény szüléket. Hülyécske volt az isten-adta.

Bencze Lajos azért verte meg a legkisebb fiát, mert majd rágyújtotta a házat. Tűzkígyót játszott a kölyök fent a padláson, a csepü közt. Ott volt a sok kitilólt, fosztott kender mind egy rakáson, ahogy a téli unalom közben kidolgozták, összecsomózták. A nagykárolyi vásárról lemaradtak az őszszel, azóta meg olyan rossz volt az út, hogy mozdulni se lehetett a faluból; meg kellett várni a tavaszi jó időt, majd elkél akkor is, gondolták. S íme, csak egy csöpp híja volt, hogy az a félkegyelmü Miska nagy veszedelmet nem hozott az egész családra, de még a szomszédságra is, mert ha kigyúl a nádfedelü ház, bizony végig éghet az egész sor.

Sivalkodott a gyerek, mintha nyúzták volna; összefutott rá a fél falu. Pedig nem volt a fenyíték valami túlságos, hisz apai mértékkel mérte az öreg Bencze. Mindenki azt mondta: jól teszi, hadd üsse, az övé; a kár is az övé lett volna, ha leég a ház.

Hanem a kölyök nagyon komolyan vette a dolgot; alig eresztette el az apja, nekiiramodott s úgy elfutott, hogy estig se látták.

Az apja oda se hederített. Majd előkerül, ha megéhezik, mondta; de hogy egészen besötétedett s még sehol se volt a kis félkegyelmü, egy kicsit aggódni kezdett. Talán nem is annyira a rossz fiáért, mint inkább az anyjukért, aki nagyon epesztette magát.

Sírt a szegény asszony egész éjjel; a szemét se hunyta be, lépten-nyomon kiment az udvarra s úgy szólongatta a fiát; gondolta: hátha ott bujkál, csakhogy nem mer előjönni. Másnap sorra járták Benczéék az egész falut; tán valami ösmerősnél húzódott meg a gaz Miska gyerek? Nem tudott biz arról senki se. Úgy eltünt, mintha garabonciás diákká vált volna.

Ez úgy április vége felé történt; hirtelen tavaszodott abban az esztendőben, s amit a természet a maga pompájából addig mutathatott, azt mind megmutogatta. A nap úgy sütött, mintha nyár lett volna, az éjszakák se voltak hűvösek; egyszerre kizöldült minden fa; a mező csupa sárga és fehér virág volt, s a láp is neki indúlt a megifjodásnak. Attól hát nem kellett tartani, hogy az eltünt fiú megfagy valahol; azt meg tapasztalásból tudhatja mindenki, hogy éhen meghalni nem olyan könnyű. Mert az éhes ember, ha már nagyon korog a gyomra, végre is beállít valahova egy darab kenyérért. Az öreg Bencze is azt mondogatta az asszonyának:

- Ne félj, nem vész el, majd csak előkerül.

De nem került elő. Elmult két nap, két hét; hiába keresték, körözték. Benne volt már a világ a gyönyörű májusban, örült mindenki a napfényes időnek, csak Benczééknél volt állandó a szomorúság.

- Ha itthon meghalt volna, elsirattam volna, legalább tudnám, hol a sírja, - búsult örökké a szegény asszony; Bencze Lajos nem tudta kiállani ezt a szomorkodást, pokollá vált tőle az élete, azon gondolkozott, hogy elindul az eltünt fiú után, s élve vagy halva megkeríti, addig haza se megy. Úgyis furdalta egy kicsit a lelkiösmeret, hisz' amiatt futott el a gyerek, hogy ő megkenegette.

Bizony nem igen tudta volna, hogy melyik irányban induljon el, ha egyszer, úgy május utólsó napjaiban, örömhírt nem hoznak a pásztorok. Bikás Tóni lélekszakadva futott hozzá s azt mondta, hogy ő látta a gyereket. Amikor a füzes felé tartott a csordával, onnan ugrott ki, s a nagy fű közt csúszva eljutott az érig, amely bevisz a lápba. Ott eltünt előle.

- Ne is keresse többet, bátyám, vizi-fiú lett abból, mondta végezetül s keresztet vetett magára.

- Hallod, anyjuk? hallod? - ujongott az öreg, aki sietett ebbe a szalmaszálba kapaszkodni, - megvan a fiú! látták!

De az asszony csak tovább jajgatott.

- Ó istenem, mit ér most már, ha vizi-fiúvá lett; ha a gonosz elhatalmasodott rajta! Én mégse fogom látni soha többet.

- Ne beszélj hiábavalóságokat; ha a jó Isten jót akar veled tenni, ne utasítsd vissza. Elmegyek a gyereked után, meglásd, hazahozom, ha addig élek is.

Elterjedt a faluban a híre, hogy meg van már Bencze Miska. Csakhogy aki megtudta, hogy hol van, mindnek elborult az arca. - No, akkor inkább bár meghalt volna, mondták. Mert az a hite a lápvidéki embernek, hogy az idétlen gyermeket könnyebben megveszi a sátán, beköltözik a testébe s úgy űzi gonosz mesterségét. Attól fogva az ilyen ördögszállta úgy repül, mint a madár, úgy úszik, mint a hal, koromsötétben is lát s a mennykő elkerüli.

A lápokon lát néha a pákász ilyen vizi-fiút, az oszt átváltozik előtte gémmé, kócsaggá, csudálatos alaku vizimadárrá, úgy csalogatja be maga után a lápba, a járhatatlan, úttalan világba. Jaj annak, aki idejében észre nem veszi, hogy az ördög űzi vele a játékát.

Bikás Tóni tele kürtölte a falut, hogy ilyen elveszett lélek lett a kis Bencze Miskából is. A sok ostoba, tanulatlan ember hitt neki; a vénasszonyok tódították a dolgot s erőnek erejével lebeszélték Bencét, nehogy a fia után menjen. Inkább mondasson érte hét misét, hét egymásra következő pénteken; ha az nem segít rajta, ha az vissza nem hívja, akkor úgyis hiába minden.

Az öreg Bencze okosabb ember volt a többinél, nem hallgatott a bolond beszédre, hanem megpróbálta, hogy végre is hajtsa, amit feltett magában.

Kiment a füzesbe, vitt magával egy tarisznya élelmet s hozzáfogott, hogy kilesse, merre jár a fiú. Elkészült rá, hogy három napig nem is megy haza.

Azt valahogy megértette, hogy hetek óta el tudott lenni a gyerek fedél nélkül, mert már évek óta úgy volt, hogy attól fogva, amint kitavaszodott, mindig a szabad ég alatt hált, őszig. Nem kellett annak takaró sem, ha esett az eső, legfelebb meghuzódott az eresz alatt. De mit evett annyi ideig? Sehogy se fért ez az öreg ember fejébe.

Leste a fiát egész nap; a pörkölő menyei tűz elől megbujt az árnyékba, s folyvást jártatta a szemét az ingó ágakon, a szélben hullámzó buja réten; elkalandozott a nádasig a tekintetével; várta, hogy honnan s mikor merül fel a kis vizi-fiú, az ő fia. Ott maradt éjszakára s a holdfény derengésében fülelt minden legkisebb neszre, a nádi veréb karicsolására, a vizi-tyúk pittyegésére. Talán a vizi-fiú ijesztgeti őket, azért riadoznak? Kitartotta egy helyben egy napig, hogy alig mozdult. Amikor hajnalodott, megfájult az egyik oldala. Akkor a másikra fordult.

És íme, alig vet hátra egy pillantást: nem kis örömére, de egyuttal ijedelmére is, ott látja a fiát az ér szélén, amint a sás közt nagyokat ugrik egy kecskebéka után. A béka - czupp! - beugrott az érbe s a vizi-fiú nagy loccsanással bukott utána, de már a következő percben megint kint volt a töltés szélén s rögtön elkezdett sütkérezni a kelő nap verőfényében. Egy csöppet sem látszott rajta, hogy megviselte ez az egy pár viszontagságos hét. Még inkább mintha megnőtt volna, erősebb lett volna.

Bencze nem akarta elhirtelenkedni a dolgot. Azt már megértette, hogy a szegény félkegyelmü, elvadult gyereket aligha magához édesgetheti, először hát csak próbát tett vele. - Egy darab kenyeret vett ki a tarisznyájából s teljes erővel arra felé dobta, ahol a fiú volt. Olyan jól célzott, hogy a kenyér az árokpartra esett.

A vizi-fiú látta, hogy valami hullik lefelé s odaszaladt. Felkapta a kenyeret, megnézte, eldobta. Az öreg Benczében meghült a vér. Tessék, már a kenyér sem kell neki. De még jobban elszörnyedt attól, amit később látott.

A fiú nagy mohósággal ugrott a fű közé, felkapott egy kis zöld békát s lenyelte.

Most már könnyű volt megérteni azt is, hogy miből élt körülbelül egy hónap óta; vágytársaivá vált a gólyáknak, s azonkívül bizonyosan bíbic- meg rucatojást szedett a lápon. Az ingoványt ösmerte, mint akármelyik pákász; mintha minden egyéb fogyatkozásáért ezzel a nagy tájékozó képességgel akarta volna kárpótolni a sors: olyan volt, akár a vadállat, amely el nem téved a rengetegben.

Az öreg embernek köny gyűlt a szemébe. Eddig csak el volt keseredve, ha otthon ránézett a boldogtalan gyermekre, aki nem tehetett róla, hogy olyannak szülték; most először történt életében, hogy mély szánalom vett erőt rajta, szegény békaevő fia láttára. Nem állhatta tovább, szeretettel hívta: Misikém, Misi fiam, gyere, hazaviszlek! - s kilépett a füzes lombja közül.

A kis elvadult vizi-fiú felugrott a partra s ijedten bámult rá egy percig, azután nagyot locs-csant az ér vize, amint beleugrott. Olyan volt igazán, mint egy kis vadember. Csak egy-két cafat rongy volt még meg a ruhájából, ami a vállát födte.

Az apja eldobta a tarisznyát s a pocsogós sás közt futott a töltésre. Akkor már sehol sem volt a gyermek. Nyilván elúszott a fordulóig, ott kifutott a part mentén a »Vész« felé. Máshová itt nincs út.

Nagyot dobbant az öreg Bencze szíve. Csak most jutott eszébe, hogy a »Vész« az egyetlen hely, ahol tisztavizű kút van a lápon. Pedig víz nélkül csakugyan nem élhet a gyermek. Azt jól tudja, hogy a kút hol van, szentül oda jár inni.

Egy kis dombot hívtak a falubeliek »Vésznek«; nagyon nehéz volt tudniillik odajutni; az ér arrafelé csupa hinár, a csónakos alig bírta tólni a fakérget; jobbról-balról átjárhatatlan sűrűség; náderdő, amelynek nincs feneke; s a töltés is csupa összefolyó iszap, rá nem lehet lépni, mert nyakig süpped benne az ember. Valamikor halászok tanyáztak a dombon, azok ásták a kutat, láp íze van ugyan, de mégis elég tiszta és hideg.

Bencze Lajos végig ment a töltésen az ér sarkáig s beleült egy ott felejtett rozoga csónakba.

A tolórúddal lehetőleg zaj nélkül kezdte beszorítani magát a lápba.

A susogó nád szépen szétvált előtte s mind jobban kiszélesedett útjában a sík víz; vizilencse borította azt mindenfelé.

Szitakötő libegett fölötte s merü kapta le magát a csónak orra előtt.

Máskor megállt ezen az úton, hogy éles szemmel kutassa, hol van lerakva a tolvajhalászok kosara, hálója; most más gond foglalta el; csak haladt gyorsan, óvatosan. Csuron víz volt, mire elért a »Vészig«, pedig az egész út nem tartott volna egy negyedórát, ha a töltésen gyalog teheti meg. Így elkanyargott a lápon félórát is, amig oda jutott, de az ő nehéz testét a posványos, omladozó árokpart meg nem bírta volna.

Nagyot lélekzett, amikor kilépett a csónakból a sásos partra. Ott volt a nádsátor most is a dombon, éppen a kút mellett; arra alapította minden reménységét. Oda sietett s majd fölkiáltott örömében: a sáros talajon jól látszottak az apró gyermeknyomok, a kis vizi-fiú nyomai.

Most már megnyugodott; csak azt sajnálta, hogy a tarisznyát az imént eldobta. Milyen jól lehetne itt most egy kicsit szalonnázni!

De nem volt szabad az időt vesztegetnie. Körülnézett s bebujt a nádsátorba, amelytől alig két lépésnyire lehetett a kút.

Várt, várt. Feje fölött bíbicek húztak el jajongva; nagy gémek ereszkedtek le az ér partjára; egy szélkiáltó bánatos tilinkóját fujta a magasban. Nagyon nehezen multak az órák. A nap mind magasabbra csúszott az égen, meleg volt; az öreg Bencze szörnyen fáradt volt s pislogó szemmel, szunyókálva nézte, hogy játszik egymással a nádon két törpe cickány.

Egyszer, jó idő mulva, mintha a magasabb hatalmak rendelték volna, felébredt s felkapta a fejét.

A levegő szinte reszketett odakint a déli melegben. Egy óra körül lehetett az idő.

Kinéz az öreg a sátorból, hát ott fekszik a kis vizi-fiú a kútgödör mellett, sütkérezik a napon, kitartja neki a hátát. Úgy csúszott oda, mint a kígyó; egy lépését se lehetett a fű között hallani; gyanútlanul jött, bizonyosan a sátor háta mögül, így nem vette észre az apját. Amikor jóllakott vízzel, lefeküdt delelni, mint az őz. Még a szokásai is kezdtek már elvadulni, úgy látszik, nappal aludt, s este, meg hajnalban, barangolt.

Az öreg Bencze csöndesen bujt ki a sátor alól, s szerencsétlen gyermekéhez csúszott. Gyöngéden megrázta a vállát.

- Gyere kis fiam haza, édes anyádhoz!

A vizi-fiú felriadt s elkezdett reszketni. Megösmerte az apját s vadul forgatta a szemét. Ravaszul meglapult, mint a nyúl, mikor egy rugással ki akarja magát szabadítani a kézből, hogy egy pillanat alatt eltűnjék a gazban.

Bencze résen volt s gyöngéden ugyan, de biztosan fogta a gyermeket. Folyvást ismételte:

- Mama hí kis fiam, mama!

A szegény hülye gyermek elkezdte utána mondani: mama! mama!

A szeme megelevenedett, az arca kipirult; kiváncsian és vágyakozva, keresve, nézett körül: mama! mama! szólt halkan, pittyegve, mint a félénk madár.

S egyszer csak kérőn, aggódva nézett az apjára és elkezdett sírni keservesen.

- Mamához! mamához! ismételte egyre.

Az öreg Bencze megölelte és megcsókolta a szepegő gyermeket. Talán először életében.

- Ne félj, kis fiam, - mondta - mindjárt otthon leszünk.

A vándor-madarász.

Nehéz megélni mai napság.

A kenyér meg a szenvedélyek küzdenek egymással folytonosan; a vagyonos osztályt leszámítva, nagyon kevesen vannak, akik hajlandóságaikat, képességeiket, szenvedélyeiket teljes összhangzásba hozhatják a mindennapi kenyér megkeresésével.

Nem is minden századik, de talán csak minden ezredik embernek kedvez annyira a sors, meg a szerencse, hogy a leginkább neki való pályára juttatja; a társadalom egyedeinek roppant többségével szeszélyes játékot űz a véletlen, mely egy darab kenyeret mutat annak, aki éhes; az éhes ember pedig nem ér rá sokat gondolkozni, sokat válogatni, várakozni: megy abban az irányban, amelyben megélhetését leginkább biztosítva látja.

Ezért van annyi középszerűség a világon.

Azok, akik egy másik pályán, amelytől talán örökké el vannak zárva, lelkök egész hevével, akaratok, kedvök s lelkesedésök egész hatalmával törtek volna előre a cél végpontja felé s csudákat művelhettek volna a bennök élő ügyszeretet folytán: nagy fáradsággal s akkor sem mindig komoly sikerrel haladnak egy oly csalóka fény után, amely az ő lelki világukat nem képes betölteni, vágyaikat nem tudja felcsigázni, kiváncsiságukat s érdeklődésöket mindenkor hidegen hagyja. Még szerencse, ha megvan az ilyen megtévelyedettben a férfi elhatározása, az akarat, hogy küzdjön; a megelégedés ereje, amely beérni segíti halvány eredménynyel is, ha egyébként a lelkiismeret szava nem tesz szemrehányást neki s nem vádolja tudatos mulasztással.

De sokan vannak, akik a nekik göröngyös úton mihamarabb érezni kezdik erejök kimerülését, s kétségbeejtő bizonyosságra jutnak abban, hogy ábrándképeik színpompája hovatovább egyhangu szürkeséggé homályosul, amelyet nem szépít többé, sem uj szivárványszinekkel be nem ragyog semmiféle nap se. Ezeket csak egy árnyék, csak egy rossz pillanat választja el az elzülléstől, ami alatt már azt is értem, ha bekövetkezik valakinek a lelkében az összhang apadása, amely a maga rendszeres fogyásával az életunalom felé vezet.

Boldogok, akik le tudnak rázni minden nyűgöt, s bár áldozat árán is, követik szivök sugallatát. Kegyetlen vágyak nem kínozzák őket s reményeik nem elérhetetlen csillagok. Ha egy sereg külsőséget eldobva, látszólag lemondanak: az összhang dallama pendül meg bennök, s ez az örökszépségü dal egész életökön át dicsőíti előttök a megelégedést, amely az övék is.

***

Ezek a gondolatok támadtak bennem, amikor megösmerkedtem Kern Teofillal, a vándor-madarászszal.

Ősz volt; a falevelek már erősen sárgultak, a lomb nem volt többé oly sűrű; a fonnyadás kezdte összehúzni, begöngyölgetni az ágak diszét.

Kern valamivel még sárgább volt mint az ősz. Furcsa világosszőke haja, fakó szakállabajusza, kopott nyári seviot-öltözete, meg az ikráját fedő, természetes szinü bőr lábszárvédő meglehetősen elzüllöttnek mutatta. Még a puskája is olyan elhasznált, sokat hányt-vetett régi lomnak tetszett.

Nyakát előre nyújtva, óvatosan lépkedett a haraszton egyik fától a másikig, s puskáját folyvást lövésre készen tartotta.

Százados tölgyerdőben voltunk; a talaj sima, tiszta, amilyen a bükkösben szokott lenni; ezek a nagy fák évről évre elfogják a napot az apró növénytől; elcsenevészedik alattok a bokor, csak szálankint nő a fű. Az erdő széle nem volt messzire; a ragyogó nap itt is, ott is beeresztett egy kis világosságot, amitől hosszu csíkokban feküdt meg a földön az illanó arany.

Erdészbarátom mosolygott, mikor meglepetve kérdeztem, hogy ki az a furcsa ember?

- Magunk sem tudjuk; az idén van itt először; megengedte neki az uraság, hogy bogarászszon. Tenyésztett vadat nem szabad neki lőni, csak holmi haszontalan madarakat; de nem is lőtt az még nyulat életében.

Kern gyorsan felkapta puskáját és elsütötte; a harmadik fáról egy zöld harkály bukott le. Mohón futott oda a sárga madarász s mi is közeledtünk.

Vadászember arcán sohasem láttam a gyönyörnek azt az ártatlan kifejezését, amelylyel Kern simogatta a madarát. Azután a lábánál fogva letartotta, hogy a csőréből csepegő vér be ne piszkolja a szép sárgászöld tollakat. Amikor már nem kellett attól félnie, hogy kár esik a kincsében, gondosan begöngyölte itatós-papirosba s elrakta a tarisznyájába, amely inkább hasonlított kis ládához, mert vékony deszkafala volt, nehogy összenyomódjanak benne a madarak.

Csak ekkor vett észre bennünket. Köszönt s tört magyarsággal, amit csakhamar németre fordított, kezdte magyarázni:

- Gyönyörű példány, remek hím. A legszebb gecinus viridis, aminőt valaha láttam. Ma egyáltalában szerencsém van: íme egy muscicapa albicollis, meg egy lanius rufus; ez nagyon ritka, nézzék csak, milyen nagyszerűek!...

Két kis hitvány madarat húzott elő a tarisznyából, egy fehérörvü légyfogót, meg egy vörösfejü gébicset. El nem tudtam képzelni, mit örvend nekik annyira.

Észrevette csudálkozásomat s kissé mosolyogva mondta: - Persze, ez egyik sem pecsenyének való. - A hangjában mintha egy szemernyi rejtett gúny lett volna.

Az erdésznek tovább kellett mennie a dolga után, de engem nagyon érdekelt ez az ember, ott maradtam vele. Majd haza találunk magunk is, ha megúnjuk itt a bogarászást.

Nem telt bele egy negyed óra, már egész élettörténetét tudtam. A német közlékenység úgy megnyilt benne a felséges erdő magányában, ahogy semmiféle borközi állás meg nem oldta volna a nyelvét. Szegény sorsban volt s tudós akart lenni. Imádta a természetet s erővel a szívéhez akart férkőzni. Pályája felén nem volt egy falat kenyere se; pártfogás nélkül, ösmeretlenül állott a világon; arra volt kényszerítve, hogy ott hagyja bálványozott szeretőjét, a természettudományt, hogy kenyér után nézzen. De nem hagyta ott egészen. Reményeiben csalódva s örökre lemondva ugyan arról, hogy nagy tudós legyen: ezzel a puskával meg tarisznyával beállított egy müncheni madártömő céghez, ahonnan iskolák, múzeumok és divatkereskedések számára szállítják a kitömött madarakat. Ott ajánlkozott vándormadarász-nak.

- Most itt vagyok - mondta, - elvesztettem a szívem egyik felét, de megmentettem a másikat. Nem leszek tudós, de nem is hagyom el hazámat, a szabad természetet. Belenyugodtam a sorsomba s vannak boldog óráim, amikor kibékülök mindennel. Ön nem is sejti, milyen kiterjedt a mi mesterségünk! én magam egy féltucat emberrel dolgozom.

A társaim csak egyszerü vadászok, őket rendesen vizek és lápok körül telepítem meg; az erdőket csak magamban bujom. Az erdőnek aránylag kevés lakója van; itt nem elég a véletlenre bízni a sikert, tudománynyal kell hozzáfogni, hogy megtaláljuk a ritkaságokat. Egészen

más a láp. Ott nincs árnyék, nem akadályozza a lövést sűrüség, mert a vizi vad a nád fölött repül.

A láp faunája kifogyhatatlan, ezer meg ezer csudaszép madár közt válogathatunk; amint valami érdemeset kapok, azt mindjárt kikészítem, a gondosan lefejtett arzenikumos madárbőrt azután küldöm a cégeknek, sokfelé. Abból élek, amit azok fizetnek érte.

Éppen kiértünk a cserjés szélére, ott egy falka fogoly nagy robajjal röppent fel előlünk: Kern oda se hederített.

- Hogy állja meg, hogy utánok se néz?!

- Én nem vagyok vadász. Azt a gyönyörűséget, ami a vad elejtésével jár, én nem ösmerem; a kopócsaholás, ami a vadásznak a legszebb zene, engem csak azért hoz izgalomba, mert megbolygatja az erdő csendjét s elriasztja zsákmányaimat, a ritka madarakat. Én mindig hosszasan gyönyörködöm előbb a kincseimben, mielőtt a puskához nyúlok; elnézem bohóságaikat, megfigyelem életrendjöket, hallgatom indulataiknak hangokban való százféle megnyilatkozását s kötekedem velök, dalukat és rikkantásaikat utánozva. A szivem fáj, amikor arra kerül a sor, hogy rájok lőjek.

Ajkára tette a kezét s pisszegett. Merőn nézett egy pontra s ujját felemelve, intett, hogy nyugodtan maradjak. Egy magas cserbokor mögött álltunk, túl a bokron száraz vadkörtefa látszott, a tetején egy szarka.

Erős szarkaperregés zavarta meg a csendet: Kern perregett. A szarka a körtefán rögtön válaszolt rá s nagyot billentve hosszú farktollaival, röpült felénk. Amikor csalódását észrevette, nagy riadozással tért el oldalt.

- Lássa! alig van madár, amelynek a nyelvén ne tudnék egy kicsit. Némelyikkel egész társalgást folytatok; tudom, mily hangja van örömüknek, ijedtségöknek; tavaszszal minden szerelmi kalandra vágyó hímet elbolondítok. Az az én legnagyobb mulatságom, ha köztök lehetek; hát nem szép mulatság ez?

Ezt a ragyogó arcu sárga embert látva, el kellett hinnem, hogy nem túloz. Öröme olyan igazi volt, hogy e pillanatban komolyan irigyeltem. Meg is mondtam neki.

- Pedig milyen gazdag vagyok az effélében, - folytatta. - Egy kis túróval a tarisznyámban elbarangolom az egész napot; ahol megéhezem, leülök valami víz mellé: kúthoz vagy patak partjára, s megebédelek. Nem bánom, ha még úgy süt is a nap; kiülök neki a homokra, ahol legmelegebb; tűröm, hadd pörköljön, hisz nincs egészségesebb a napfürdőnél. Meg sem izzadok, nem vagyok én fáradt sohasem, az én járásom csak moszatolás, nem is szabad az, hogy siessek, mikor minden bokrot át kell kutatnom egy pillantással.

Reggeltől estig, estétől reggelig, az nekem mindegy. Ha sötét nem lenne az éjszaka, azt hiszem, sohasem aludnám, csak itt volnék, kint, a fák közt, vagy a síkon. Korán reggel nagyon szeretem a síkságot; valami szép azt látni, hogyan bontakozik ki a fényesség a homályból; az ég elkezd kitakarózni, lecsúszik róla éjjeli páraköntöse, lemaradnak a ködök a földre, ott elrongyolódnak, szétoszlanak... Hajnalban egy kicsit szomorú az erdő, nem tudok benne nagyot lélekzeni...

Hanem este! estig megtelik minden porcikám napsugárral; jóllakom az ég ragyogásával, melegségével; akkor nem bánom, ha körülfog is a homály; úgy érzem ilyenkor, mintha lassan áradna ki belőlem a szivembe gyült sok hév. Szerelmes vagyok az erdei alkonyatba!

Hova lett a nap, amig Kern Teofillal barangoltam, hogy olyan hamar eltelt?! Még ő figyelmeztetett, hogy ideje haza mennünk.

- Tudok egy helyet, ahol sok szép cinkefaj van, gyerünk ki holnap is, - mondtam.

Az elzüllött tudós mosolygott; tetszett neki, hogy fogott rajtam a rajongása.

- De én holnap már tovább megyek; - várnak rám a lápon. Ott van még az igazi élet, a perpetuum mobile, a madárhangok százféle lármája, s utána a szúnyognevelő csend. Jőjjön oda, fogunk majd keszeget, halászunk compót, főzünk halászlét; csónakban alszunk, sáskéve lesz a párnánk, gyékény a takarónk, - jőjjön!...

Nagyot ugrott örömében, mint a pajkos gyermek; nem adta volna semmiért sem a holnapi napot.

Megigértem, hogy megyek én is a lápra nemsokára.

Sugárzott a boldogságtól, mikor a kezemet szorongatva kiabálta:

- Viszontlátásra!

***

A véletlen úgy akarta, hogy ne lássam többé Kern Teofilt, a vándor madarászt.

Talán jobb is, mert így mindig úgy gondolok rá, mint a természetimádók felkent papjára. Ki tudja, nem csalódtam volna-e benne, ha jobban megismerem?!

Most, ahányszor csak eszembe jut, hallani vélem a himnuszt, amely a megelégedett szivekben fakad s ezért hálás vagyok emléke iránt.

Tógyerka.

Rongyos szűr a hátán, elviselt bakancs a lábán, zsíros kanászkalap a fején.

Megy, megy. Nincs nyugta soha, egy percre sem. Mintha most is látnám a mezőn, ahol marokszámra fogja a szöcskét; vagy az erdőben, ahol gombát szed, szedret nyalakodik s búg és üvölt közbe, mint a farkas.

Tógyerka nem nagy, de erős. Tagjai nem fejlődhettek ki az örökös sanyarúságban, de a viszontagságok azért megedzték. Ha nekitámasztja a vállát a kátyuba ragadt szekérnek: kitolja, ha beleszakadna is. Több egy ökörnél, mert az csak húz, ő meg emel is.

Nyáron veri az eső, télen befödi a hó. Még a rossz kutyát is behivják olyan időben, amikor Tógyerka még jól érzi magát kint; neki nem kell födél; reszket félelmében, ha nem látja az eget, ha nem érzi a szelet. Neki igazán altató nóta a vihar sírása. Ha jó idő van, végig vackol a szántás barázdáján, mint a nyúl, s ott hál.

Eszelős. Ez megmagyaráz mindent.

***

Forró nyár volt. Az az idő, amikor már jócskán megnőttek a ragadozó vadak kölykei s az öregek nem győzik eleséggel a pokolbélű ivadékokat.

Nagy csapás ez az erdőszéli falvak lakosságára, kivált ahol farkasfészek van a közelben.

A róka kicsiny és a négylábu háziállatban nem sok kárt tud tenni; a medve, meg a hiúz sokkal vadabb, semhogy a síkságokra rendszeresen kibarangolna; hanem a farkas, az ott van mindenütt: az erdő sűrűjében is, ahol őzet s szarvast öl; meg a rétségen is, ahol a legelésző nyáj közé csap s ravaszul kiveszi belőle a dézsmát.

Amelyik falu határában vagy közelében farkasfészek van, az drága adót fizet a vadállatoknak. Mert a farkas tudja, hogy a kölykei éhesek s megszerzi nekik az ennivalót akárhonnan, a legnagyobb vakmerőséggel is.

Sz. falvát sokszor meglátogatja az Isten haragja farkasfészekkel. Csupa erdő az egész vidék, szinte kínálkozik a ragadozó állatnak, hogy telepedjék le benne; annak pedig nem kell sok biztatás, ha közel van hozzá a terített asztal.

Sz. falvának szegény a környéke; többet ér legelőnek, mint termőföldnek; csak egy-két falubeli gyerek vigyáz a nyomorúságos csordára, kondára; itt-ott van az árendásnak néhány juha, kecskéje; azok is kint falatozzák a sovány sziporkafüvet. A farkasnak csak egyet kell fordulnia, már akad valami jó falat a fogára. Azt azután viszi a kölykeknek.

Kétségbe voltak esve a falubeliek. Ha így tart a rablás, őszre nem lesz lábas jószág a faluban, megeszi a farkas valamennyit. Csak azt tudták volna legalább, hogy hol a fészke, hogy vadászni lehetett volna rá? De így, az ezer meg ezer hold erdőségben ki találja meg a pokol fajzatait?

Annak pedig van egy nagyon egyszerű módja, amit sokan tudnak ugyan a vadászemberek közül, de nagyon kevesen gyakorolhatnak, mert érteni kell hozzá. Ki kell a farkast ordítani.

Valaki, az erdész vagy egy kerülő, aki tökéletes farkasordító, kimegy éjjel az erdőnek arra a pontjára, ahol gyanuja szerint ott van valahol a farkasfészek. Vad világ az; a farkas nem szereti a fényt, csak a homályt, meg a magányt; a legcsöndesebb völgyben, a hegyi patak kanyargó vidékén, vízmosásos partok aljában, ahol kívüle más élő lény alig fordul meg,

szokta megvetni családi ágyát. A »farkasordító« tudja már azt; az alkonyat óráiban kikeres egy alkalmas pontot, rendszerint valami magaslatot, ahonnan jobban lát s messzebbről hallja a hangot. Ott azután nagy csöndben megül és várja az éjfélt.

Többnyire olyantájt tér vissza a vén farkas a legujabb zsákmánynyal, amit sokszor mértföldnyiről, egykét órajárásnyiról cipel. A fészek közelében nem szívesen rabol, azzal árulója lenne a tanyája helyének. A farkasordítónak meg kell előznie a maga munkájával a farkas jövetelét.

Holdvilág úszik az égen, úgy tetszik, mintha épp' oly kihalt és merev volna minden idelent is, amilyennek a halványfényü égitest ábrázatát látjuk. Pedig az erdő ilyenkor van leginkább ébren. Csak a lárma nagyobb nappal. A lármás madarak pihennek éjszaka. Hanem akkor kezdődik a négylábuak társadalmának mozgalma, kivált a ragadozóké.

A farkasfészek környékén fülelve várnak a kölykök; el-elbarangolnak egy kicsit, moszatolnak a cserelevél közt: hátha akad egy bogár vagy egy ügyetlen egérke? Juhhé, micsoda öröm az, micsoda játék! - De azért ott a füle mindnek a levegőben; egyre hegyezi, szimatol és izgatottan kapkodja a fejét a legkisebb neszre is.

Egyszer csak megriad és összefut valamennyi, mintha kergetnék; figyelnek, de gyors mozdulatuk, reszketésök nem a félelem jele, hanem az örömé. A messzeségből, valahonnan a harmadik völgyből, mélységes búgás hangja dong át hozzájok. Az ott a vén farkas; közeledik, hozza a vacsorát, a fínom pecsenyét.

Megösmerika kölykök rögtön s felelnek rá mohón, sivalkodva. Éktelenül tombol valamennyi, ördögfiókok fagótozása, klarinétozása lehetne csak ilyen hangzavar. Mintha hívnák az öreget; »gyere már, jajjaj! hisz olyan éhesek vagyunk, ujjé!«

A farkasordítónak ezt kell megelőznie; rá kell szednie a kölykeket nagy ügyességgel, mert ha egyszer a vén farkas ordított, akkor nincs olyan emberi torok, amely a farkaskölykek éles hallását félrevezethetné. Amikor közeledik az idő, amelyben a kölykek az öreget várják, a farkasordító föláll a dombtetőre s lassú, ümmögő, halk dünnyögéssel kezdi utánozni a farkasbőgést.

Ez a közel környéknek szól; azután ha nincs válasz néhány percnyi szünet következik.

A második kisérletet már teljes hanggal teszi meg a farkasordító. A mély és halk ümmögés fokozatosan emelkedik és dagad; a dünnyögés hatalmas hanggá erősödik s a hosszú, vontatott, nagytüdejü ordítás megint leszáll végül, mint egy megeresztett húrnak a hangja.

Ha farkasfészek van a hang határában, s ha jól ordított a kém: akkor a kölykek válasza ritkán marad el. Abból azután tudja az ember, hogy hol van a bűntanya, s az orgazda-területet rendszeres vadászaton s jó vadásztársasággal úgy körülveheti, hogy a szürke hóhérok alig kerülnek ki lövés nélkül, amikor csak a puskásoktól függ, hogy beszámoljanak a farkas-bőrökkel.

A sz.-falviak sírva jöttek hozzánk, hogy az Isten szerelméért lövöldözzük már meg a farkasaikat. Sz. Gyula erdészsegéd vállalkozott a kiordításra, velünk jött az erdőbe az öreg bíró is.

Jól lement már a nap, mire helyben voltunk.

Három jókora domb egymásután, mindegyiknek a tetejére jutott egy figyelő; középütt maradt Sz. Gyula, a mester, jobbról, balról mi ketten: a bíró, meg én. A dombok közt gyönyörü mély völgyek.

Csendes órái következtek a várakozásnak.

Vadászember velem érez, ha mondom, hogy nem lehet azt az érzést lefesteni, ami ilyenkor az emberen elhatalmasodik.

A nagy csend kényszerűsége szinte megkövesít; nem hogy mozdulni, de lélekzetet venni is alig merünk; csak hallgatózunk, lessük az erdő hangjait s élvezzük a fák sóhajtását. A lomb közt megzörren a nagy szarvasbogár, egy kis egér szökik a cserlevelen, nagy ritkán szól valami éjjeli madár.

Attól fogva, hogy lépteink elhangzottak, s hogy az utólsó neszt okoztuk ülőhelyünk elkészítésével, jó két óra telt el. Bőven elég arra, hogy az esetleg hallgatózó vadak gyanuja végkép eloszoljék. Most már csak a szimat lehetne veszedelmes. A vadállat orra végtelenül finom, csak egy parányi lendülése a szélnek s el vagyunk árulva.

Előttem egy bak-őz váltott át a nyíláson, alig volt tőlem húsz lépésnyire; elkezdett legelni a tisztás szélén: egyszerre megfordul mint a villám, lecsap két első lábával s fejét magasra emelve hallatja vészkiáltását. A következő percben egy két öles szökéssel bent volt a bozótban; nemsokára a völgyből riadozott a hangja. Óvatosan fordítottam oldalt a fejemet; abban az irányban, a merre az őz a veszélyt jelezte, egy fehérhasu nagy róka dugta ki az elejét a bokrok közül. Oly vigyázva jött, hogy nem is hallottam a mozgását. A vörös huncut megszimatolt, észrevett s lassan húzódott megint a gazba. Egy levél se zörrent meg utána. Nem tudom, ellent birok-e állani a kísértésnek, hogy oda ne dörrentsek, ha nyomban el nem térül a figyelmem.

A túlsó dombtetőről mély dünnyögés rezgett át hozzám. Sz. Gyula elkezdte kiordítani a farkast.

Az első mélabús akkordra nem volt válasz. Inkább még a fák közt pergő lappantyú is megijedt, elhallgatott. Csak a szökő őz-bak riadozott egyre távolabbról.

Felséges kép volt ez az erdő a holdvilágban. Messze látszott a túlsó dombtető, de a tiszta, világos éjben azért láttam a Sz. Gyula alakját rajta. Éppen ujra kezdte a farkasbolondítást. Kieresztette a hangját, hogy csak úgy zengett belé az erdő. Megdobbant rá a szivem. Ezt a hangot az éj csöndjében félmértföldnyire is hallani kellett minden élő lénynek.

S alig hangzott el a megereszkedett mély dörmögés: onnan, ahol a bíró állott, a harmadik domb tájékáról megszólal a mély völgyből valami, amit egyikünk sem remélt. Egy erős, gyönyörü farkasbőgés, egy valóságos vén farkasnak a haragos, féltékeny ordítása. Még sokkal szebb, sokkal igazibb »farkashang«, mint a Sz. Gyuláé; rögtön észre lehetett venni a nagy különbséget.

Kölyköknek ugyan nyomuk sem volt, de mit törődtem azzal!

Gyönyörűbb eredményt ennél képzelni sem tudtam. Egy vén farkas, amely felel a hívásra! - Még rá sem értem, hogy magamhoz térjek meglepetésemből, megint megszólalt messziről a felséges erős farkastorok. Most már valamivel mintha közelebb lett volna; úgy látszott, hogy felfelé vette útját a dombra. Tudtam, hogy most már nem rontok el semmit, fölugrottam s lelkendezve siettem át a völgyön Sz. Gyulához, aki maga is izgatottan bámult a másik domb felé. Ott harmadszor is felhangzott a vén farkas dongó, mélységes ümmögése s azután kieresztette a hangját, hogy harsogott tőle a levegő.

El nem tudtuk képzelni, hogy mi ütött ehhez a vadállathoz. A helyzet furcsaságát még növelte, hogy az öreg bíró is megérkezett hozzánk; fújt és szuszogott szegény, egy kicsit testes lévén. Éppen feléje tartott a fenevad, az öreg nem volt túlságosan bátor legény, megijedt, hogy valami kárt talál tenni benne.

S amint javában meresztenők a szemünket egymásra, keresve a rejtély kulcsát: egyszerre megint elordítja magát a »farkas«, éppen a dombtetőn, ahonnan a bíró hozzánk szaladt.

Arra fordítjuk a fejünket, hát egy emberforma áll ott, egy kis zömök figura; a fényes holdvilág szépen lerajzolta egész alakját a mögötte látszó ürességbe.

Felkapta a fejét s megint rákezdte az ümmögést, dünnyögést s üvöltést. Nincs az a vén farkas, amelyik szebben csinálta volna.

Tógyerka volt.

A Füstös-família.

A nap száll lefelé.

Piros és aranyos minden; az esti világítás átszűrődik az őszi füvet lengető levegőn; tarka a hervadás, mozog, zörög az avar, por kavarog az országúton.

A Füstös-família kitelepedett a sátor elé, arccal az országútnak. Olyan feketék, olyan borzasak! Kormos szakálla van az öregnek, fején szalmakalap; olyanná tette már azt az ócskaság, meg a piszok, mintha posztó volna. Vállig ér a haja, meztelen a melle, csak a hátát védi a rongyos ködmön.

Körülötte vackol az asszony; egy fekete rózsa, amely hervadásnak indult, mielőtt kinyílt volna. Sovány, fáradt, rest. A mellén egy poronty csüng; szoknyája szélén gubbaszkodik két fakó csemete; csipi-csókát akar játszani az egyik, a kisebb; boszusan serceg rá a nagyobb, fehér fogait mutogatva, mint valami karmolós macska.

A legény guggon ül, két térdét álla alá kapja. Nincs még tizenöt esztendős, de azért iszonyuan szíjja két ujjnyi pipaszáron át a nyers dohányt. Az apja bagózik, neki már nem ízlik a füstje, csak a leve.

Meg-meglengeti a szél a sátor szürke vásznát. Nap kiszítta, eső megverte, vihar összetépte; fel nem tud benne állni egy ember, keresztbe se férhet a szalmáján, mert feje-lába kilógna a vászon alól: mégis elfér alatta ez a féltucat élet. Ahogy a rókák a magok odvában: összebujva, egymás testétől melegedve. Pedig még bútor is van a sátorban: egy háromlábu szék; az egyszersmind az asztal, meg a műhely. Kovácsszerszám rozsdásodik egymásra hányva a sarokban; patkó-kalapács meg patavéső s ott hever az abroncshajlító rúd is, alkalomadtán egyik jobb betörőeszköz a másiknál. A zörgő tolvajkulcsok tucatja jól el van rejtve az öreg tüszőjében.

Hajnalodik a Füstös-famíliának.

Egyik is megmozdul, másik is nyújtózik egyet. Az ásítás nem álmosságot jelent most, hanem éhséget; nincs dolga a cigány fehér fogsorának, beleharap hát a levegőbe. Messze, a nádas fölött, károkatona húz. A nagy cigánymadárra felpislog a more, vijjog örömében a purdé, úgy mutogat az égre: »nini, liba!«

Nyugtalankodik az apróság, van még egy kis sült tök, meg nyers uborka a sátorban, azt közéjök dobja a legény csitítónak, hadd marakodjanak a jusson. Az asszony lök egyet könyökével az urán, arra felmordul az ember; »korán van még«. Pedig lassacskán szürke lesz már minden. Elfogy a pirosság, meg az aranyos ragyogás, amit a nap szórt le az égről; ködök és párák hömpölyögnek a rónán, múlik rólok is a lilaszin a világosság apadásával. Nappalodik a Füstös-famíliának.

Szekér zörög valahol az úton. Látszik is már, de még nem tudni, ki fia, ki gazdája. Az öreg more arra kapja a fejét; a legény szelesebb, felugrik a földről. A két marakodó purdé négykézláb mered a homályba, mint két kölyökfarkas. Még az asszonyon is látszik, hogy kíváncsi, de azért nem mozdul; két nagy szeme megelevenedik, ez az egész. A szekér pedig csak kocog, zörög errébb. Nagyot zökken egy-egy kátyuban, olyankor káromkodik a kocsis és hajszolja, biztatja a lovát. Terhet visz a jámbor, azt már észre lehet venni.

Megrázza ködmönét az öreg holló, int a legénynek, maga pedig kiballag az útra. Olyan ügyesen veszi az irányát, hogy majd elgázolja a bolond ló, amely ijedten horkan meg s félreugrik az orra elé tartott égő taplótól.

- Vakapád! nem látsz?! - riadoz a bóbiskoló kocsis, és kimereszti a szemét, hogy elkerülje a bajt. Lát valakit a szekér előtt, nyilván egy részeg atyafi dűlöngőzik ott, keresztül-kasul.

- Térj ki bolond, hej!

Nagy immel-ámmal lódul tovább az árnyék s veszettül rágyujt valami nótára; beillenék az ordításnak is. A falusi kuvasz mind felébred rá és megugatja; ez a jó kis lárma éppen elég arra, hogy a legény, ott hátul, csendben leemeljen egy tele zsákot, amig megint helyre áll a rend.

- Csak krumpli, - dohog fitymálva, amint lelöki a família elé. Elégedetlenül dörmög az öreg is, amikor előkerül, de annak más az oka: »te gyenge csacsi, hát nem bírt volna el két zsákot a vállad?« - Egy kis kedvre derül eközben a fekete rózsa. Elpólyázza csecsemőjét egy darab rongyba, hadd nyöszörögjön ott, legalább megnő a tüdeje. Aztán tüzet csihol a sátor háta mögött, tőzeget rak az égő gaz fölé s az orrfintorító füstre oda állítja a vaslábu bográcsot.

- Sütve is, főzve is mindjárt kész a villásreggeli.

Ki várja azt meg, kivált hogy ilyen sovány? Tyúk nélkül nagyon bőjtös a bogrács leve, hiányzik belőle az igazi mennyei manna. Felszedelőzködik a Füstös-família hímje, az öreg belekacsint a kelő holdvilágba.

- Nini, már süt a nap; most lökj meg, bolond asszony!

Pedig elindul most már biztatás nélkül is. Az a kis gyengefényü sarló az égen nem túlságos kivilágítás, attól nem kell félni, hisz egy kis világosságra a tolvaj cigánynak is szüksége van. Egyre messzebb látszik a két fekete árnyék az éjszakában; puha fűre, omló porra lépve halad nesztelenül; utóljára már csak a káprázat csalogatja, hitegeti a bogrács mellett melegedő asszonyt, aki csak találgatja magában: »hol is vannak? vajjon hová mennek?«

Hova mehetne a vadállat, amelyet sehol meg nem tűrnek s amelytől mindenütt rettegnek? Törvény meg nem köti, erkölcs meg nem őrzi; úgy él, ahogy lehet: egyszer hopp! máskor kopp! Az enyém és tied közt úgy válogat, hogy az mind az övé; egy Istent ösmer csak, azt úgy hívják, hogy *gyomor*.

Befuj a réti szél a sátorba, rászórja az alvó csecsemőre a szalmát. Kint, a bogrács mellett lesik a purdék, hogy mikor fő meg a krumpli; közé kapkod a pákosztosabb a parázsban sülő csemegének; a cigányasszony bűbájos dalt dudolgat magában, azzal babonázza meg a szerencsét, hogy el ne hagyja azokat, akik a pecsenyéért mentek:

»Tűz mutassa utatokat,
Víz elmossa nyomotokat;
Szél legyen a paripátok,
Lakat nyiljék, ahol jártok;
Köd előttem, köd utánam, hopp!«

Nagy kutyaugatás hallik a falu felől; a rajkók kacagva utánozzák, amig végig nem üt rajtok az anyjok. Akkor visítva szökik az útból a két kis kétlábu kuvasz.

»Tűz mutassa utatokat,
Víz elmossa nyomotokat...«

A fiastyúk már messzire vitte csirkéit az égi tarlókon, azoknak is most van a nappaluk, mint a Füstös-famíliának. Nagy a csend idelent, még azt is hallani, ha a boszorkánypille összeveri szárnyát a tűz fölött.

- Hess, te utálatos!

»Szél legyen a paripátok,
Lakat nyiljék, ahol jártok.«

A két purdé is beledünnyögi a nótába a végszót: »Köd előttem, köd utánam, hopp!«

Egyszer csak a csutkaföld felől nagyot kukorít egy vén kakas.

- Ne! te szürke szamár! - szól fojtott hangon a megrezzent fekete rózsa, - még elárulsz bennünket.

Hanem a rajkók virnyogva futnak ki a feketeségbe, amerről a kakast hallották. Az öreg holló belekrákog a kukorékolásba s mérgében jót legyint a szeles legény feje búbjára. Jönnek már a friss vacsorával.

Az éjjeli madarak odaröppennek ízibe mind a sátor háta mögé. Csakugyan hozzák az igazi kakast, de az nem kukoríthat többé, ki van tekerve szegénynek a nyaka. A bográcsban forr a víz, most már igazán mindjárt készen lesz a tyúkleves.

Odafent a fiastyúk csirkéi megszeppenve bujdosnak el egyenkint a földi szemek elől: pirkad a hajnal. Alkonyodik a Füstös-famíliának.

Amikor a tűzisten felgördíti fényes szekerét a delelőre: csend van akkor a sátor környékén. A fekete rózsa beássa magát a szalmába, keresztül nyujtóznak rajta a rajkók, úgy alusznak. Két pár mezítelen láb nyúlik a vászon alól a fűre; a bozontos fejek berejtőztek a légy ellen a sátor árnyékába. Kiégett hamurakás, meg egy marék toll mutatja az éjjeli dáridó helyét.

A Füstös-famíliának éjfél van most.

Az uj erdészsegéd.

Megállott az öreg erdész előtt, mint az ujonc, amikor a vizsgáló bizottság elé kerül. Az erdész kedvetlenül nézett rajta végig, s a régi segédhez, aki bucsuzni jött, így szólt:

- Nagyon sajnálom Pecz úr, hogy válunk; majd dajkálhatom most ezt a gyereket.

Cseppet sem törődött vele, hogy a »gyerek« hallja. Egy ideig dohogott magában, azután megkérdezte:

- Hány éves, barátom?

- Világos tavaszszal húsz leszek; mondta a fiú, megnyomva a számot.

- Azaz - minthogy most nyár derekán vagyunk - tizenkilenc éves. S mintha magának beszélne, dörmögte: »A felsőbbek is jobban kinyithatnák a szemöket. Mit küldenek nekem ilyen leányképűt? Mintha nem tudnák, hogy ide ember kell, akinek helyén van az esze, meg a szive.«

Kora reggel volt. A nyár egész ragyogó pompáját kifejtette; a kertben még nem hervadoztak a virágok, nem sütött elég régóta a nap, hogy felszikkaszthatta volna rólok a harmatot. Alig néhány lépésnyire a háztól, kínálkozott az erdei árnyék, onnan kezdve sok ezer holdon csupa lomb, csupa erdő volt a terület.

Lehetetlen, hogy epés legyen, aki ilyen helyen lakik. Az öreg erdész is nagy hirtelen elfeledte a boszuságát s kezet nyujtott a fiatal embernek.

- Egyébiránt, hogy ha már itt van, hát Isten hozta!

Talán még jobban is felmelegedett volna, de kizökkentették a hangulatból. Jött egy kerülő, aki hírül hozta, hogy a bükkös alatt a vadorzók meglőttek egy szarvast. A sebesült vad bevágott a Búgóba, oda a »róbsic« nem merte követni, de bizonyos, hogy ha egy kis nyílást kaphatnak, beszöknek utána.

Az erdész haragosan rázta meg a fejét: - Hogy éppen most kellett elmenni annak a Pecznek! mit csinálunk már most?

A kerülőtől kérdezte, de az uj segéd felelt neki:

- Az én dolgom az. A vadorzókat, úgy tudom, az erdészsegéd kezelése alá adta a szokás. Minket, ha meglődöznek is, nem igen marad árván utánunk senki.

Hm! ez nem volt éppen rosszul mondva.

- De isz’ öcsém, maga még nem tudja itt a dürgést; azt sem tudja, hogy mi az a »Búgó«.

- Tudom. Mikor ide áthelyeztek, áttanulmányoztam az erdő térképét: a Búgó egy mély völgy, ahol kivált az emsék szeretnek.

Az öreg erdész kivette a pipát a szájából.

- Oda találna ön? (Már önözte.)

- Oda. Egy kis vázlatot csináltam a térképről, itt van nálam. S kivett az oldalzsebéből egy kis jegyzőkönyvet, abból egy összehajtogatott hártyapapírlapot. Ez az.

Az erdész nagyot köszörült a torkán; szokása volt az, amikor nem találta meg mindjárt a szót.

- Nohát nem bánom, próbálja meg. Odabent van a reggelije, süttessen magának egy kis húst, amit a tarisznyában magával vigyen; a kis kulacsban van bor.

- Köszönöm, én már reggeliztem. Húst sütni nincs idő, megteszi egy darab szalonna is. Bort meg so'sem iszom.

Hm! Úgy látszik, ez nincs elkényeztetve. Vagy talán csak most adja annyira az edzettet? No, majd meglássuk.

- Hát úgyis jól van öcsém. Hanem kár, hogy Brúnó még nem ösmeri, sok hasznát vehetné.

Brúnónak a vérebet hívták. Zömök, vöröses szőrü kutya volt; a pofája barnás, a szája széle szinte fekete. Ott kapkodta a legyet a pad alatt. Az uj segéd csettintett, azután egy akácfa-levelet vett a szájába s utánozta az őz sírását. Nyomban utána azt az éles kiáltást hallatta, amit a megriadt őz-bak szokott, amikor menekül.

Brúnó felugrott és odament hozzá; örvendve vigyorgott és izgatottan csóválta a farkát. A fiatal ember megsimogatta s egy darabka maradék szalonnát vett ki a tarisznyájából. Azzal megdörzsölte az arcát s leguggolt. A kutya megnyalta jobbról-balról, mintha összecsókolta volna; utóljára lenyelte a szalonnabőrt, amit a segéd az orra elé tartott.

- Ördöngős fickó! ez érti a dolgát. - Ezt csak úgy magában dünnyögte az öreg, de hangosan is mondott valamit. - Tudja-e öcsém, hogy Brúnótól ez nagy kitüntetés? nagyon nehezen barátkozik.

- Majd megismerkedünk, úgy-e Brúnó. (A kutya hízelegve dörgölődött a csizmájához.) Most pedig induljunk.

Amint az erdész látta, hogy a kutya vissza se néz, úgy követi az uj segédet, mégegyszer kitört belőle: ördöngős fickó! S mintha akkor jött volna egy jó gondolata, visszahívta.

- Hagyja itthon azt a puskát, vigye el inkább az én golyósomat. Itt van ni, felszerelve, a tarisznyában a kész töltények, csak az elemózsiát tegye bele.

A segéd szót fogadott.

- Majd a kajla-út végén várjon rám, odáig szekérút visz, mindjárt megyek én is, nem árt ha többen leszünk.

Megelégedetten nézett a fiatal ember után, aki a vérebbel csakhamar eltünt a fák között; azután nagy sebbel-lobbal összekürtöltette a közelben levő kerülőket és sürgős parancsokat osztott nekik.

***

A kajla-út a bükkösből vezetett egy sűrű vágásba. Ahol a nagy erdő a cserjével egybeolvadt, ott kerülőkunyhó volt deszkából; nem lakásnak való, csak hogy az erdőőrnek legyen hol meghúzódni viharos időben. Az erdész szekerének a zörgésére a segéd, aki már ott pihent a gyepen, felállott s katonásan várta a főnökét. Egy darab föld volt a kezében.

- Mit akar azzal?

- Fordultam az imént egyet a kutyával, hogy ne lopjuk a napot. Ráakadtam a sebesült szarvas csapájára, csakugyan a Búgó felé haladt. Jó tizenhatos lehet, kiástam egy nyomot a késemmel, itt van.

A kemény gyepföldben jól látszott a szarvascsülök erős körvonala.

- Bizonyos ön abban, hogy ez a meglőtt szarvas?

- Csak lépésben ment, amint a csapa mutatja, mégis szétáll a csülke hegye. Bizonyosan gyengült, erőt vett már rajta a betegség. Azután meg Brúnó ráakadt a sebvére.

- Hát akkor csak induljon utána. Én körülmegyek itt az ösvényen. Adjon jelt, ha a Búgóba ért.

- Majd huhogni fogok; a bagolyhang jó jeladás nappal, mert azt nem lehet félreérteni.

A segéd vékony kötélre fogta a kutyát s bement vele a sűrűségbe. Nem volt szabad a derék állatot eleresztenie, mert ha előre fut, árulója lehet, pedig a vadorzókkal nem szabad tréfálni. A cserje lépten-nyomon sűrűsödött, mind kevesebb lett benne a tisztás hely; erős kemény fű borította az apró üres foltokat. Brúnó biztosan haladt előre, nem ingadozott egy pillanatig sem; sok helyen a galytörés is mutatta, merre ment a szarvas. Egy széles vízmosáshoz érkeztek, annak a feneke agyagos volt; ott megint látszott a nyom a földön. Az első jobb láb csapája mellett mindenütt vér, elől kapta a szarvas a lövést, aligha mehetett nagyon messze.

A segéd fürkészve nézett végig a vízmosáson. Nini, hisz ez már a Búgó, itt kezdődik.

Két tenyerét behajtotta, a szája elé tette s elkezdett huhogni. Az erdő csendje dongva verte vissza a lángbagoly vontatott hangját, szajkó és rigó berzenkedve sikongott rá a bokrok között. De a kutya kötelét eközben valahogy elejtette a segéd, s amint Brúnó szabadon érezte magát, eliramodott. Még nem voltak annyira jó barátok, hogy a szenvedélyét le tudta volna küzdeni, amikor uj vadászcimborája hívó füttyét hallotta.

Pedig nagy lármát nem volt szabad ütni. A segéd látta, hogy semmit sem ér a fütyölgetés! ahogy csak tudott, ment a kutya után.

A vízmosásból megint a nagy erdőbe ért ki, attól a Búgónak jobbra kellett esni. Éppen a vén fák mohos oldalát kereste, hogy tájékozódjék az égtájak szerint: ahol zöldebb a moh, arra felé van a hűvös, árnyas észak. - Egyszerre mély puffogás hangzott fel a völgyből. Ott van Brúnó, előtte bizonyosan a megfeküdt szarvas.

Mintha puskából lőtték volna ki, úgy vágtatott beljebb. Elragadta a vadászhév, de meg arra gondolt: hát ha itt járnak a vadorzók? azok sem engedik a magok zsákmányát s még lelövik a kutyát.

Abban a percben, amikor ezt gondolta, lövést hallott s nyomban rá megszünt az ugatás. Hideg izzadtság verte ki a homlokát. Vége van Brúnónak!

Még jobban sietett, elöntötte a düh, futtában meggyőződött róla, hogy a puskája meg van töltve. Ott volt a két éles töltény a maga helyén.

A bokrok ritkultak, egy kis nyíláson le lehetett látni a völgy aljára; ott valami láposnak kellett lenni, ahol sás nőtt; valószinüleg víz is volt benne, a szarvas nyilván abban feküdt meg.

Még egy iramodás és kint volt a vágás szélén, előtte alig ötven lépésnyire három marcona alak, egyik a kinyujtóztatott szarvason ült; Brúnó, a hálátlan eb, hízelkedve kapaszkodott rá.

- Le a fegyverrel! - kiáltotta a fiatal vadász s golyós puskája csövét nekiszegezte a vadorzóknak. Azok egyszerre talpon voltak s lekapkodták vállaikról a puskát.

- Le a fegyverrel, mondom! kiáltotta a fiú mégegyszer s a szeme szikrát hányt.

A vadorzók káromkodva emelték arcukhoz rozoga puskáikat.

Az uj segéd nem várhatott tovább, megnyomta a ravaszt. Két hitvány csettenés hallatszott gyorsan egymásután. Egyik töltény sem sült el.

A vadorzók ott álltak vele szemközt, három puskacső fekete ürege meredt rá.

S a leányképü gyerkőc, a helyett, hogy megfutott volna, eldobta a golyós puskát, amely oly csúfosan cserben hagyta, kirántotta szarvasölő-kését s egymaga vadul rohant a három gazfickónak.

- Megállj! - hangzott e pillanatban a sás közül.

Az öreg erdész emelkedett föl onnan, s örömtől ragyogó arccal közeledett a kővé vált erdész-segédhez.

- Kedves fiam! - mondta, amikor hozzáért, s gyöngéden megveregette a vállát. Azután meg-magyarázta neki a dolgot.

- Ezek itt az én kerülőim; de te nagyon bátran viselted magadat. (Most már tegezte is.)

Az uj segédnek lángolt a leányarca.

- Hátha lelőttem volna őket?

- Dehogy lőtted volna! korpa van azokban a patronokban, nem puskapor. Csak ilyen exámenekre tartogatom. - No, derekasan kiállottad.

Brúnó nyihogva ugrálta körül a két zöldhajtókás embert, amikor megölelték egymást.

Öreg cimborák.

Amint jön az ősz, csöndes levélhullatásával, hűvös fuvalmas estéivel: összeverődnek ők is megint, az öreg cimborák.

Egész esztendőben se igen látják egymást (az egyik a kis vidéki városka innenső végén lakik, a másik meg a túlsón), mindkettőjöknek van már egy kis köszvény a lábában, egy kis kóborló csúz a térdében, bokájában; nehezökre esik a haszontalan kóborlás, a céltalan járás-kelés, holmi unalmas látogatásra egyikök se vágyik.

Hanem ha a tarlót elkezdi fujni az őszi szél, s a zizegő sárga síkságon nem igen nyujtózik más növény, csak az elárvult ökörfarkkóró, vagy legfeljebb egy bokor szamárrózsa: akkor olyanná válik a két öreg, mint két tüzet-sejtő főnixmadár; kiülnek otthon a szellős folyosóra, elkezdik vizsgálni az eget: megvan-e még a kánikulai fényessége; vagy elömlik-e már rajta az őszi halaványság? - Megnézegetik az eleven sövény vesszejét: hajt-e még uj sarjat, vagy csak az őszi fonnyadás teszi olyan tarkává a leveles galyakat? Akkor már nincs többet nyugalmok odahaza, valami nagy hiányosság támadt körülöttök, ami miatt egyre forgolódnak, nézelődnek, tesznek-vesznek; találgatják, hogyan pótolhatnák.

Sehogyse pótolhatják.

Nem kell már nekik a megszokott nyugalom, a jól megérdemelt csöndes pihenés; a kert nem ad már nekik több gyönyörűséget: nincs mit ojtogatni, nyesegetni, gondozni és oltalmazni benne, hisz leszedték a gyerekek az utólsó szem kékbegyü szilvát is. Most már nem hagyja békén őket az őszi fuvalom ingerkedése; eszökbe juttatja a régen elmúlt szépséges időket, a fiatal kor rugalmasságát, a huszas évek fáradhatatlanságát; eszökbe juttatja az örökös versengést, amiben egymással voltak valaha; a legénykor évődéseit, kifogyhatatlan tréfáló kedvét; eszökbe juttatja a homályos erdők némaságát, a visszhangos hegyoldalakat, a sötét völgyeket s a messze hangzó kakukszó zenéjét, amelybe olyan bűbájosan keveredett a kopócsaholás.

Nincs már a régi híres kopók közül egy sem. Még ebben sem olyan világ van ma, mint régen. Rosszabbak lettek az emberek, haszontalanabbak a kopók. Csak a drágaság nő napról-napra; a régi felséges vágyak kielégítésének a lehetősége egyre fogy, folyvást jobban apad.

Úgy elszomorkodnak, úgy eltünődnek a jó világ mulandóságán; úgy megkívánják egymást s a hajdanta szép napok emlékezetét; észre se veszik, hogy mind a ketten neki indulnak csoszogva, botorkálva keresik egymást ebben a nekik végtelen városban, amelyet egy jófutó iskolás gyerek egy iramodással keresztül tudna szelni.

Buzita bácsi ellenzőt hajlít a tenyeréből a szeme elé, úgy nézi-nézi a vén Kerekest, amint a templom tájékán megpillantja görnyedt alakját.

- Hahó! te rokkant bajtárs! Csak erre! erre! - kiabálja lelkes örömmel és csöppet sem törődik a mellette elmenő jó ösmerősök mosolyával.

Öreg Kerekes Anti megpeckeli a térdét, s még olyan erősen csapkodja le a talpát a pallóra, hadd lássa az a kilőtt napóleoni ágyú, hogy kiben lobog még a fiatalos tűz.

Összeölelkeznek, amikor találkoznak, s a tréfás kötődésbe egy kis elfojtott remegése vegyül az elérzékenyülésnek. Valami fínom fátyol fut a szemökre, a napfénynek panaszolja fel a könyezést mind a kettő, ha a két pár ősz bajusz összesimul egy baráti csókban a viszontlátás örömére.

Azután boldogan körülnézik, megtapogatják egymást.

- Milyen kemény még az izmod, lelkem!

- De neked milyen rózsás az arczod, te vén varázsló! Mit eszel, mit iszol, hogy hetven éves létedre ilyen pattogós vagy? egyem a májadat!

S úgy megkacagnak ujra, hogy megint végig pördül tőle ráncos, barázdás arcukon valami meleg-forrás árja, mint amikor a hófödte bércen a tavaszi sugár kis patakokká olvasztja a tömérdek fagyosságot.

Egy gondolattal hajlik le mind a kettő a sánta Bokrászhoz, az elvénült korcskopóhoz, amely ott sír, nyafog mögöttük, s egyik is, másik is megsimogatja. Nono, kutyus, majd holnap; egy kis türelem, csak egy kis türelem holnapig, te aranyból való bálvány!

A sánta Bokrász legalább tíz esztendeje örül már minden esztendőben ennek a nagy napnak, ennek a csudálatos órának, amikor a két öreg vadász, a két elválhatatlan cimbora kiődöng lassan az erdőszélig s ott elfoglalja ki-ki a maga rendes állását, egyik az odvas tölgy mögött, a másik a keresztút szögellésén, ahol úgy megcövekesedik, mintha ő volna az összetartó szög a keresztben.

Majd holnap, majd holnap! Még aludni sem tud a két vén gyerek erre a biztatásra; este sokáig moszatolnak otthon ócska puskájokkal; megtöltögetik remegő kézzel a patronokat, kimére-getik nagy pontossággal a lőport, a sörétet. Buzita bácsi meg is szokta olvasni a nullást, szörnyű pedánsul »paklizza« el a »muníciót.« - Unokáik egyre kérdezgetik: tán háborúba készülsz nagyapó?

- Oda bizony, buksi! Majd hozok neked nagyfülü nyulacskát, te kapod a fülét, ha meg nem tanulod a leckédet!

Már nappal van egy kicsit, hogy végre kettecskén kifelé bandukolnak. Az öreg csontnak jól esik a hajnali nyugvás álmatlanul is; hova is sietnének? Hisz övék az egész nap; ki kérné tőlök számon? - Egy kis eleség kerül a tarisznyába; jó zsiros, omlós és mégis kenésre való juhturó, meg egy kis fínom, avas szalonna, (ilyenkor úgy tökéletes már az) aztán egy-egy tucat fényes tetejü, porhanyó pogácsa, meg fáintos, gyönge, könnyen csúszó, szomjat enyhítő savanykás szőlőlé a kulacsba.

Ej, be’ felséges ebéd ez így együtt! És milyen ingerlően, kívánatos uj a két öreg gyereknek a hosszú nélkülözés után, az örökös leveskék és becsinált csibécskék után, amitől muszáj betegesnek és gyöngének éreznie magát a legelszántabb baka-káplárnak is.

Kerekes bácsi megáll az erdő szélén s hamisan kacsint egyet:

- Gyere csak ide, te Buzita! van itt valami nagyszerű a te fogatlan szádnak, csak szíjjad lelkem, ahogy tőled telik.

Buzita mohó ínyeskedéssel tapad a kínált kis kulacshoz, amelyben ily alkalmakra tartogatott igazi szirmiai kotyog s mélabús sóhajtással ereszti ki ölelő karjai közül titkon imádott szeretőjét.

- Hej, te Tóni, te Tóni! de meg is változtak az idők, amióta először szaladgáltuk be ezt a vágást... Azazhogy akkor volt ez igazi vágás! Emlékszel-e, amikor lekürtörtelek a hegytetőről, ahol a szép Iliána körül legyeskedtél?... Ha rajt nem kaplak s nem fujok közbe a kürtömmel, tán még meg is csókoltad vón’ te kujon, úgy-i?

Az öreg Tóni nyilván ludas ebben a célzásban, mert ma is el tud tőle pirulni s hamar elfordítja a beszédét a szirmiaira.

- No lásd! azért volt az, mert akkor is ilyen nektárral éltem, amitől cseppentett szikrává változik minden kis vére az embernek. Valld meg csak öreg, nem érzel valami változást tésis? ott a szíved körül?

Ki nem fogynának a kötekedésből, de a sánta Bokrász megakasztja őket; a völgy aljából rekedt, egyhangu csaholás hallik; ligetes bokrok vannak ott, nyilván nyulat ugrasztott, azt hajtja.

A két inaszakadt Nimród szótlanul kap puskája után s minél jobban tötyög a jól ösmert vadváltó felé, amerről negyven s egynehány esztendő óta megszokták várni a bolond nyulat. Ez volt valaha egyik nagy gyönyörűségök a sok közül; most ebbe szorult össze minden élvezetök, amire türelmesen lesnek egyik ősztől a másikig.

Hej! valamikor a leggazosabb bozót közé se röstelt bebujni a legény, hogy ellője társa orra elől a rókát! Most? csak a széles és minél szélesebb utakat s tisztásokat lesik, hogy hol szalad át a szökő nyúl; ott aztán jól szemügyre veszik s kényelmesen célozzák meg a mit sem sejtő fülest.

Ökrös szekér közeleg nyiszorogva az erdei úton; az oláh gazda maga biztatja hol csára, hol hajsz'ra a csenevész tinókat. A jó árnyékos lomb alatt nincs oka túlságosan vágtatni az olcsó rőzsével; alig is lehet végig várni, amig arrább viszi az ördög, hisz' addig át nem szalad a nyúl az úton, csak ott veszkődik, ott forog a gazban a kutyával.

Még a nap is kisüt az öreg Nimródok tiszteletére. Buzitáról lekívánkozik a darócködmön, összehajtja, szíjjra akasztja az oldalán; Kerekes Tóni óvatosabb, megcsóválja a fejét s leckézteti a könnyelmű kenyeres pajtást. Meghütöd magadat, hékás! Nem kell hencegni; gyenge már a virtusra a legény!

Épp' akkor suttyan ki egy süldő Buzita mögött, s meglepetésében ijedt rohanással fut egyenest végig az úton.

- Nini, te vaksi! mindjárt megesz a nyúl! - toporzékol Kerekes Tóni, amint a nyuszi eltünik a szederbokor közt. De ember legyen, aki elhiteti Buzitával, hogy csakugyan nyúl volt ott; szokott a pajtása így évelődni, bizonyos, hogy most is csak huncutságon töri a fejét.

Még a delelésnél is ezen vitatkoznak; szeliden összevesznek, meg ujra kibékülnek s addig nyelegetik a karczost, amig nagyon megkívánják a délutáni csöndes szundítást félig kialvó pipa mellett.

Rágyujt a két öreg cimbora s végig nyujtózik az erdei pázsiton; melléjök telepszik a sánta Bokrász is; ő az első, aki éber álomba merül a sok lótás-futás után.

A gyepen tépett pókháló selymes szála nyúlik, meglibbenti a legparányibb légáramlás is; a pipázók pöfékelésétől nagyokat rándul, aztán ujra leszáll a fűre, ha a gomolygó füst ránehezedik.

A két ősz ember úgy elnézegeti a szomszédját.

Az egyik azt gondolja: milyen derék, szép fiú voltál valaha s most kajlalábú görhes, aggastyán vagy, akinek csak akkor szép az élet, ha minél több fekvéssel kínálkozik!

A másik azt gondolja: ni, hogy megártott neki a félliter borocska! szegény öreg! hja, ilyen az a nyomorúságos elgyengült vénség; pedig reggelig is józanon ivott valaha.

Ha megmozdulnak, lassan emelik a tagjaikat, nehogy a zörgésre fel találjon ébredni a másik. »Kell neki a pihenés, a nyugvás, az istenadtának.«

Az őszi nap szelíden mosolyog le rájok s egy kis aranyat vegyít a sok ezüst közé, ami a hajokon s a szakállokon terem.

A néma kerülő.

A sármányosi erdészet a legelhagyottabb pontja volt az egész környéknek. Ide nem kívánkozott magától senki, rendesen büntetésből helyezték bele azokat az erdészeket, akik valami suskust követtek el.

Girbe-görbe terület, sok haszontalan kopár domb, rendetlen vágások, sötét zúgok; a közlekedés a temérdek vízmosásos miatt rendkívül megnehezítve; télvíz idején, meg tavaszi olvadáskor valósággal lehetetlen, de máskor sem gyönyörűséges. Az a két-három elzüllött falu, amely az erdő kiszögeléseinél gunnyasztott: volt a polgárosodás utólsó jelensége.

Az erdész lakása bent volt a fák közt, a Kárászfalutól jobbra eső első domboldalon. Ott volt a tájék legridegebb, de ott volt leginkább szükség figyelő szemre, mert a kárászfalviak kilenctizedrésze lopott és gyujtogatott; megdézsmálta az ölfát, kivagdosta szekérrúdnak a sudar erdő legszebb fiatal fáit, s ha a tolvajokkal szigoruan talált elbánni az erdész: nem lehet bizonyos abban, nem lőnek-e egy marok szöget a hátába, ahogy Boros Kálmánnal tette az egyik Czakó fiú.

Gondolhatjuk, hogy milyen könnyű szívvel vált meg ennélfogva Boros a Sármányostól, amikor egyszer csak megkapja a hivatalos értesítést, hogy »áthelyeztetik s helyébe Gál Ferenc haladéktalanul kiküldetik«...

Gál Ferenc, az uj »penitenciárus«, (bizonyos, hogy volt valami bűne), megérkezett reggel, s Boros Kálmán, a kiállott purgatórium után, estefelé már útban volt kifelé a Sármányosból.

Lóhalálában adott át utódjának mindent; még abban is szerencséje volt, hogy az erdőrészeket nem kellett vele külön bejárni, mert Gál valamikor körülnézett már itt s nagyjából ösmerte az erdei határok irányát, kiterjedését. Inkább úgy tessék-lássékképen barangoltak egy kicsit a pagonyban s ezalatt Boros figyelmeztette Gált a tudnivalókra.

Az olyan ember hányivetéségével, aki szereti sejtetni, hogy sok mindenen ment keresztül az életben: éppen nem átallotta ijesztgetni keserves sorsa örökösét.

- Biz itt vigyázni kell, - mondta - nem szabad hinni senkinek sem; a nép rossz, mindenre, még gyilkosságra is vetemedik. Az én hátamnak egy egész töltés vasszög volt szánva egyszer. (Sörétjök nem igen van a gazembereknek, hát ráfanyalodnak erre is.) Azért lőtt rám Czakó Feri, mert becsukattam az öcscsét falopásért. Csak horzsolt a töltés, de a fiút gyilkossági kísérlet miatt elkaszlizták. Még sokáig fog ülni.

Gál csöndesen hallgatta a szószapora embert s csak néha hmmögött hozzá. Mégis megkérdezte:

- De hát éppen senkiben sem lehet itt megbízni?

Boros gondolkodott egy kicsit.

- No bizony, alig. Ha csak Buriánban nem, de az néma, azzal még beszélni se tudsz majd.

- Ki az a Burián?

- Furcsa ember az. Egyszer kerülő korában fagyöngyöt szedett, oszt' leesett a fatetejéről s elharapta a nyelvét. Azóta néma s minthogy különben is korlátolt eszü, hát nagyon nehéz vele boldogulni. De Trézsi, az öreg gazd'asszony érti a szavát. Ahol van éppen. Hej, Burián!

A gyertyánfák mögül egy ember moszatolt elő; alacsony és zömök volt, jó, tiszta tekintetű, de egy kicsit elvadult. Vállán szimpla puska lógott. Szépen odaállt az urak elé s szó nélkül vette le a kalapját.

- Hallja kend Burián, - kezdte Boros, ez itt az uj erdész úr, tudja, az a Gál ur, akiről már tegnap beszéltem. Jó ember, nagy pipás, ha megbecsüli kend magát, lesz bagó. Vigyázzon rá, érti? Nem szeretném, ha itt baja esnék.

Burián jól szemügyre vette Gált s bólintott. A két erdész továbbment.

- Így bátran beszélhetsz vele te is, megért mindent és szót fogad; de ha őneki van mondani valója, akkor csak Trézsit hívd tolmácsnak, - folytatta Boros. - Az a vén sátor ösmeri gyermekkora óta s minden mozdulatát tudja, hogy mit jelent. Egyébiránt legjobb, ha magára hagyod, az ő dolga mindössze az, hogy a vadra ügyeljen s csapóvasakat állítson a rókának, vermet ásson a farkasnak. Ha fog valamit, annak a bőrével beszámol s olyankor ragyogó arca hirdeti örömét.

Amikor hazakerültek, Boros ráütött a Gál vállára.

- Igaz, hogy el ne felejtsem. Hacsak lehet, ne járj szekeren. A sárga, a nyerges, nagyon jól elvisz a hátán is és megvan az az előnye, hogy nem zörög, ha az erdei utakon halad. Úgy szedi a lábát, hogy alig hallani a lépését. Sokat ér az az ilyen bolond helyen, ahol vasszögek röpködnek a levegőben.

Megebédeltek s egy kicsit iddogáltak. Trézsi asszony sokat dörmögött, de Boros megvigasztalta az álmélkodó Gált: - Ne bántsd, ilyenkor jó kedve van; ha haragszik, akkor hallgat, piszkafával se kotorsz ki belőle egy szót se. Az ételét ne dicsérd, mert azt nem szereti, hanem csak egyél amennyit tudsz. Ha üresen találja előtted a tálat, akkor embere vagy; már pedig megbecsüld, mert ide ugyan, az isten háta mögé, ki nem csalogatsz egy másik dámát.

Én úgy szoktam, hogy amit meg nem tudtam enni, azt, ha lehetett, a bőrkabátom zsebébe sikkasztottam, odakint az erdőn azután megették a kutyák.

Megitták a szent János áldását s Boros felült a rozoga szekérre, amely szabadulását jelentette. Még a kapuból is visszakiabált: »Oszt csak lóháton, mindig csak lóháton!«

Gál Ferenc pedig bement a szobába s a délfelé nyiló ablakon kinézett a messzire elnyúló vágásra.

Egyedül volt. Egész háznépe egy lehetetlenkoru nőszemély. A kerülők közül egy mindig be szokott jönni éjszakára házőrzőnek. Az annak ünnep, mert alhatik. Ki az ördög zavarná éjjel? Ha jönne valaki idegen, azt ő nélküle is lefogják a kutyák.

Estefelé volt: a nap éppen a domb mögé bújt s az erdőben kezdtek a hosszú árnyékok elterpeszkedni. Megszólalt a bokrokban a fekete rigó; a régi huta felől ahol csupa bükkös az egész erdő, bakőz böffentett. Az apró nappali bogarak közt kezdtek jelentkezni az alkonyattal ébredő rovarszörnyek, a hosszu csápu cincérek, a kampós villáju óriás szarvasbogarak.

Idebent pedig csak dohos szag volt és komor unalom.

Az uj ember megkívánta a szabad levegőt. Ki! csak ki innen az erdőbe! ott nem ijeszt a magány, ott még kívánatos az egyedüllét. Amig ezt a remeteséget megszokja, addig inkább az éjszakát is kint tölti a szabadban, a folyosóra dobott szalmazsákon.

Megnyergelte a sárgát s karabélyát csak úgy szokásból a nyakába akasztva, elléptetett a füves, gyönyörű úton. Legalább kipróbálja a lovat.

Eszébe jutott, mit mondott Boros. »Csak indítsd el akármelyik úton; abban az irányban odavisz, ahol én mindig legfigyelmesebben szoktam körülnézni. Azután ha megint felülsz rá, ereszd el a kantárt, hazahoz magától.«

Gál úgy találta, hogy a sárga igazán pompás állat. Ráhagyta, hogy menjen amerre akar, s amint megelégedetten ringatózott a ló hátán, tele tüdővel szívta az erdő esti levegőjét.

Sokáig kóborolhatott így; talán egy kis bor is volt a fejében, aminek ki kellett gőzölögni, de bizony egészen homályos lett a környék, mire eszébe jutott, hogy vissza indul. Éppen amint a kantárt megakarta húzni: észrevette, hogy jól bent az erdei úton, a nagy tölgyek határánál, két árnyék oson a fák közé.

Kik azok, vajjon? ha a kerülők lettek volna, nem bujnának úgy. Ej, mindjárt meg lehet azt tudni.

Sarkantyúba kapta a sárgát, amely nagyot szökött előre. De nyomban ijedten kapta fel a fejét s elkezdett ágaskodni. Valaki eléje ugrott s megkapta a kantárszárát.

Gál nem volt gyáva ember, de mégis olyanformán érezte magát, mint ahogy akár az oroszlán érezheti, ha ösmeretlen sűrűségbe téved. Az az érzés, hogy idegenben vagyunk s hozzá teljesen magunkra hagyatva, sohasem lehet valami biztató.

Zavarba jött s mialatt puskáját iparkodott lekapni, rárivalgott a lovat tartó alakra: ki vagy?!

A fekete árnyék előre lépett s Gál megösmerte a néma Buriánt.

Szégyelte, hogy úgy megijedt ettől a jámbortól, de boszankodott is a néma ember vakmerőségén. Elfelejtette, hogy az ugyan nem tud neki felelni s mogorván förmedt rá: mit akar itt kend?

A néma előre mutatott a tölgyes felé s tiltakozó mozdulatot tett kezével. Gál megértette.

- Ne menjek arra?

- Ne! - intett a néma hevesen.

Az erdésznek eszébe jutott a két árnyék s egyszerre azt hitte, hogy nyitjára jött a dolognak. Ime, az az ostoba Boros! milyen hályog volt annak a szemén! Hisz ez a néma is csak olyan gazember, mint a többi. A tölgyesben bizonyosan fatolvajok járnak s azoknak áll most őrt a huncut; azokat védené, azért akarja őt lebeszélni, hogy oda ne menjen.

Vesszejével dühösen vágott végig Buriánon, aztán a lován, amely megzavarodva a szokatlan bánásmódtól, ujra ágaskodott, ahelyett, hogy kiugrott volna. De rögtön megint lekapta a fejét, mert a néma felkapaszkodott hozzá, mint a hiúz s lerántotta a kantáránál fogva. Hallani lehetett, hogyan hörög elfojtott dühében, amikor öklével megfenyegette a goromba lovast.

Gált elöntötte az epe.

- Takarodjál gazember, vagy összetiporlak! - üvöltötte elfojtott torokhangon, s bőszülten kezdte ütlegelni. Amikor látta, hogy az semmit sem használ, leugrott a lóról s azzal az elhatározással, hogy kiszorítja a lelket az utonállóból, nekiugrott.

Amint a sárga szabadon volt, megfordult, elvágtatott. Gál nem törődött vele. Fuldokolva a felindulástól, kereste körmeivel a néma ember nyakát. Azt hitte, hogy vaserejével egy pillanat alatt megfojtja. De amikor már csavarítani akart rajta, hogy ledobja a földre: a kis zömök paraszt nekifordult, a hóna alá nyult s úgy kapta a levegőbe, mintha pehely lett volna.

- Ohó! ennek a fele se tréfa.

Az erdész elsápadt. Megértette, hogy gazemberek keze közé került. Megfeszítette minden erejét, hogy legalább a kését kihúzhassa.

Nem lehetett. A néma úgy markolta, mintha acélpántok öveznék; a tülekedéstől dübörgött a föld; azt ugyan elérte, hogy ide-oda rángatta ellenfelét, de mindinkább gyöngült s érezte, hogy nem sokáig bir már küzdeni. Bizonyos, hogy amint elesik, ütött utólsó órája. Itt agyonverik, elföldelik, soha senki se akad a nyomára.

Kétségbeesésében még egy ravasz fogást kísérlett meg, amit valamikor egy cirkuszbeli erőmüvésztől tanult. Lekapta a fejét s mint a vadbika döfött bele a néma gyomrába. A kis paraszt olyan puffanással vágódott hanyatt a gyepen, mint egy meglőtt szarvas. Sikerült a csel.

Gál Ferenc rátérdelt. Amint levegőt kapott, elmult a halálfélelme, megint az a bátor férfiú volt, aki nem csinál félig semmit sem. Gyorsan leoldotta a szíjját s hátrakötötte a néma kezét. Amikor a nyomorult feleszmélt, ártalmatlan volt.

Az erdész felvette a karabélyát, amelyet a fűre dobott volt, s neki szegezte a némának.

- Indulj előttem hazafelé, mondta. Ha egy gyanus mozdulatot teszesz, beléd lövök.

S az ezalatt egészen megfeketedett éjszakában hajtotta maga előtt az orgyilkost, aki buta közönynyel ment előre.

Otthon már türelmetlenül várta az erdészt az öreg Trézsi.

- Jézus Mária, mi történt? sipította, amikor azok a kapun beléptek.

Gál beterelte a némát a szobába s ott levette kezéről a szíjjat. Most már el nem szökik, amig vasat nem kap. Kiszólt Trézsinek, aki félénken ácsorgott az ajtóban: »hozza be csak a vaskesztyüket«. (Ezeket is Boros ajánlotta a figyelmébe.)

Amint a néma szabadon érezte magát, elkezdett ugrálni, mint a bolond. Bambán kacagott s a szeme könybe lábadt.

- Mi lelte ezt?

Trézsi bejött a lánccal, de alighogy a néma meglátta, hozzáfutott s vad taglejtésekkel, állati ümmögéssel elkezdett neki valamit magyarázni.

A kezével hadonászott, mintha csépelt volna, dohogott, csuklott; mutogatott a földre, az égre, az erdészre; lázasan keresgélt a tarisznyájában s kivett belőle egy vasszeget, azt is mutogatta Trézsi asszonynak, aki mindinkább elérzékenyedett.

- Szegény! - na, te szegény!

- Mit motyog? - kérdezte az erdész türelmetlenül. Az öreg asszony félvállról végig nézte, azután oly hangon, amely egy csöpp tiszteletet sem árult el, rákiáltott:

- Csak hallgasson most maga! most ezen van a sor.

S megint elkezdett ümmögni, dohogni a némával, akinek minden ujabb meg ujabb mozdulatára, jelbeszédére, megcsóválta a fejét.

Mikor a néma »elhallgatott«, az öreg Trézsi odaszólt az erdésznek.

- A Czakó fiú, aki Boros urat le akarta lőni, megszökött a börtönből s az öcscsével itt bujkált ma. Ez a nyomorék hallotta egy nagy fa mögül, amikor arról beszéltek, hogy boszut állnak, lelövik az erdészt. Épp' akkor lovagolt maga arra. Azok nem tudták, hogy maga nem a *másik*; ha a sötétben a közelökbe kerül, bizony nem virradt volna rá uj hajnal. Azért nem engedte a néma, hogy tovább menjen. Most köszönje meg neki.

A bárgyu Burián folyvást integetett, hogy úgy van! úgy van! Szinte kiabált a szeme.

***

Az orgyilkos Czakót, a szökevény rabot, még akkor éjjel elfogták az öcscse lakásán.

Bevallott mindent, pedig csak a néma tanuskodott ellene.

Csörsz és Penyige.

- Csörsz!

- Hallom.

- Gyere csak ide és tartsd le egy kicsit az orrodat; mit látsz?

Csörsz lehajolt s nagy buzgalommal kutatta át a sűrű füvet. Egyszer csak megakadt a lába valamiben.

- Hohó! hisz' ez hurok!

- Persze hurok, még pedig drótból; az őzet is megfogja.

- A vadorzók...

Ezt Csörsz mondta, de rögtön elhallgatott s belebámult az erdőbe, mintha tanácsot remélne a fáktól. Társa, a bibircsós Penyige, szép csendesen elővette a taplót, meg a kovát, nekiesett az acéllal s dühösen verte a szikrát, hogy rágyujthasson.

- Látod Csörsz, ez így nem jól van; a gazemberek minduntalan elvisznek egy-két vadat; ha az uraságnak a fülibe jut, úti-laput köt mindkettőnk talpára.

- De hát mit csináljunk? Van félesztendeje, hogy nem láttam közülök egyet sem; nem is nagy gyönyörüség velök találkozni; tudod hogy Onucz minden gondolkodás nélkül beléd lőne.

- Na-na! kettőn áll a vásár; a mi kezünkben is puska van; egyébiránt nem adok egy hetet s megmutatom, hogy beszámolok neked a vadorzóval.

Alkonyodott s a két erdővédnek még meg kellett kerülnie a maga járását. Penyige röviden üdvözölte társát s indult befelé az erdőbe. A bodor pipafüst jó darabon mutatta az útját. Amikor már nem látszott belőle egy csöpp sem, Csörsz haragosan döfött egyet a földre a puska tusával.

- Ebadta! nem elég, hogy folyton-folyvást az utamban van, de még a hurkot is elvitte. A legjobb hurkomat.

Elkezdett tünődni a régi jó világon, amikor szabadon hordta az uraság vadját a piacra, nem kérte számon senki sem; őzzel, nyúllal nem törődött a susogó erdőben más, mint az isten, aki táplálta, meg ő, aki elfogta, lelőtte.

Most valami fiatal kölyök kezére ment a birtok; az él-hal a puskáért, meg a vadért; inkább a fülét vágatná le, semhogy egy rongy nyulat más valaki vigyen el az ő erdejéből. Most már a szegény embernek semmi mulatsága sincs itt, de még keresete sem igen akad. Az uraság úgy tett, mintha nagyon méltányos volna s könnyíteni akarna az erdővéd dolgán, hát rendelt mellé még egy másikat. Mintha nem lehetne azt könnyen kitalálni, hogy az egész komédia csupán arra való, hogy legyen a közelben mindig egy pár szem, amelyik vigyáz rá, ügyel minden mozdulatára. Az, hogy boszuságában visszaadja a kölcsönt s ő ugyancsak odasandít a cimborája tíz körmére: éppen kívánatos az uraságnak. Csörsz bozontos szemöldökére húzta a kalapját s vagy negyven lépéssel beljebb ment a vágás szivébe. Ott egy jól kivert vadcsapás vitt, egy ponton öt vagy hat irányból is kereszteződött. Az a pont köröskörül volt rakva nyúl-hurokkal; gyönyörűen el voltak rejtve, ugyancsak jó szemnek kellett lenni, hogy keresetlenül észrevegye. Csörsz sorra vizsgálta a hurkokat s egyszerre örvendezve kiáltott fel: az egyikben gyönyörű süldőt pillantott meg.

A szegény állat hajnal óta lehetett fogva; még élt s Csörsznek fültövön kellett ütnie, hogy örökre elcsendesítse. Azután a derék erdőőr rendbe szedte ujra a hurkokat, s a nyulat fejével lefelé csüngetve vitte magával.

Máskor az efféle tiltott gyümölcsöt be szokta dugni a tarisznyájába, ahol sok-sok tapsifülesnek, fácánnak, meg fogolynak a porhüvelye volt már elrejtve az idők összevisszaságában; de most nem gondolt ilyen óvatosságra; hisz' a gaz Penyige, az ő halálos ellensége, valahol az északi széleket bujja e pillanatban, holott ő meg a déli szálerdő felé halad. Mióta ez a Penyige idekerült, egyetlen nyugodt pillanata sincs. Kisülhet egyszer valami s akkor fel is út, le is út, pedig ilyen nyugodalmas hivatalt nem könnyű kapni a mai világban. Meg is halna már az erdő nélkül.

Ma megint csak egy hajszálon mult a veszedelem. De talán el sem mult, mert hisz' Penyige elvitte magával a drót-hurkot; ha nagyon jól megnézi, könnyen rá jön, hogy a kerítésből való. Éppen a minapában volt nagy csetepaté, hogy valaki elhordja a vadaskerti kerítés drótját, kiszabadul a vad s elbarangol az idegen erdőségbe.

Ejnye, ezt bizony valahogy meg kellene akadályoznia. Valami ürügygyel visszamegy Penyigéhez s elkéri a drótot, - gondolta. - Hazudik neki egyet; majd azt mondja, hogy ki kell javítani a kányafogót, ahhoz az a darab éppen jó lesz.

Megfordult hát nagy szórakozottan, s folyvást azon törte a fejét, hogyan kezdje el a beszélgetést azzal a rabló Penyigével.

Az idő őszre járt, korán esteledett; a holdvilág szépen kibujt a fák mögül s fent ragyogott az égen. Itt-ott valami trillázó tücsök pörcögött, ennyi volt az egész lárma, madárdal sehol sem zengett az erdőben.

Csörsz csak ment hallgatagon a maga útján, s hogy kurtábban érje el a Penyige viskóját, lekanyarodott a völgybe, amelynek az alján gyönyörű szép, keskeny rét vitt végig az egész erdőn. A réttől jobbra-balra vadban gazdag sűrűség terült; néhol felkapaszkodott a dombra, máshol keskeny nyelv alakjában nyúlt le az erdőbe.

Más valaki, aki még nincs hozzászokva a természet e bágyadt éjjeli arcának a csudálásához: lefeküdt volna a puha, illatos réti fűre, s órákig nézte volna az erdőszél feketeségét, a holdfényben fehér kisértetként remegő nyárfát; a fák fölött libegő ködöket; - de Csörsz az effélékkel régen torkig volt s most éppen sokkal jobban szeretett volna a vacsorájával torkig lenni.

Hol járt mindenfelé az esze, azt az isten tudja. Nagyokat csetlett-botlott, minthogy a réti ösvény a fák éjjeli árnyékában nem igen látszott, s végre belekerült a legjobb őzváltóra, ahol hajtóvadászatok idejében mindig háromannyi őzet lehetett lőni, mint akárhol másutt. A mint az első fordulót elhagyta, meghökkenve állt meg. Nem messze tőle, egy ember guggolt a földön s nagy buzgósággal dolgozott valamin. Csörsz sokkal gyakorlottabb volt az effélékben, semhogy ki ne találta volna, hogy hurkot rak ott le az az ember.

A holdfény rásütött széles hátára, nagy erős férfinak kellett lennie; nem is sejtette, hogy valaki van a közelében, nagyon nyugodtan és meggondolva végezte a maga feladatát. Csörsznek szinte hallhatóan dobogott a szíve. Ez nyilván a vadorzó, talán éppen a hirhedt Onucz, akiről azt mondják, hogy már vagy három erdővédet küldött a másvilágra, de egyszer sem tudták rábizonyítani.

Igaz ugyan, hogy van a vidéken ilyen vadtolvaj elég, de inkább csak feljebb a hegyek közt, ahol a nagy vad lövése sokkal több hasznot hajt. Csörsz beszél vadorzóról, ahol csak lehet s a mennyit csak lehet, de önmagában meg kell vallania, hogy elevenen még soha sem látott egyet sem. Legkevésbé pedig az erdőben.

S most ime itt van egy, pedig ő azt se tudja, hogy mit kezdjen vele.

Arra egy pillanatig sem gondolt, hogy valami kárt tegyen benne; itt lehetnek a társai, akik szörnyű boszút állnának barátjokért. Szerette volna bácsinak szólítani, de a háta közepéről nem igen lehet az embernek a korát leolvasni.

Végre is abban állapodott meg, hogy »barátom«-nak fogja címezni s legalább annyit megkérdez tőle, hogy mit akar itt?

A kérdés felesleges ugyan, mert a felelet benne rejlik a helyzetben, de okosabb kérdés Csörsztől sehogy sem telt ki most.

Okvetetlenül meg is szólítja vala a vadorzót, ha az el nem készül s fel nem áll a földről. Egyik kezében egy gyönyörű süldő volt; úgylátszik, az imént vette ki az egyik hurokból.

Azután megfordult és - sóbálványnyá meredve bámult arra a kísértetre, aki, mintha az égből pottyant volna eléje, Csörsz alakjában rettegtette. Csörsz is nem kevésbé volt megilletődve s tágra meredt szemmel bandzsított a »vadorzó« felé, aki éppen úgy csüngette a nyulát, a hogyan ő.

Utóljára is Penyige volt az (ki nem találta ki már eddig?), aki szóhoz jutott s ráförmedt a kedves barátjára.

- Vén ostoba! mit ijesztgetsz? Gyere inkább igazgasd össze a drótodat, mert én nem igen értek hozzá.

S azontúl Csörsz és Penyige nyugodtan lopta együtt az uraság vadját.

A vad-ember.

Gencsy Boldizsár egy lápszéli faluban lakott, ahol birtokos volt.

Nem vala egyéb gyönyörűsége a föld hátán, mint a pipája, meg a puskája; abból merítette a vigasztalását, ez adta neki a szórakozását. Gyilkosa lett volna, aki bármelyiket is elkívánja tőle.

Egyébiránt békességgel megfért mindenkivel s csupán egyetlen egy embert mondhatott haragosának. Ez az egy pedig a »vad-ember« volt.

A vad-ember kerülte a lakott helyeket; örökké csak a lápot, meg a gazt bujta; ha bevehette magát a cseretbe, néha napokig se látták; afféle pákász-természet, csakhogy még mogorvább, visszavonultabb életü, mint a többi lápi ember. El-elvegyült a gulyások, kondások közé; meghallgatta, milyen odakint a világ sorja, azután visszasompolygott a nádba és fogta megint a csíkot, lőtte a vadlibát, meg a kócsagot.

Ez a kócsagpusztítás nagyon fájt Boldizsárnak. Valahányszor megtudta, hogy a vad-ember megint kihozott a nád közül egy fehér madarat, közel volt dühében a megpukkadáshoz. Annál inkább bántotta a dolog, mert a pákász többnyire az ő lápján lőtte a királyi vadat. Bent, a legsűrűbb sűrűben, ahova senki se mehetett utána, ahol a jó Istenen kivül útját nem állhatta sem erő, sem hatalom: ott duhajkodott a vadember az egyedül ő ösmerte vizeken.

Emiatt nagy elkeseredés lakott iránta a Boldizsár szivében. Meg is üzente neki, hogy ha a Cikornyásban éri, egyenesen lenyúzza a bőrét s csak azután kezdi elevenen megsütögetni. Ez a Cikornyás volt tudniillik a legjobb vadváró terület; egy félreeső zúg a lápon, ahova millió számra húzott a vizi-madár s amelynek a közepén egy kis szigetecske emelkedett ki, csak akkorra, hogy egy nádkunyhó, meg egy kéregcsónak elférhetett rajta.

Egyszer, forró nyáron, ahogy kint bogarász Boldizsár a láp szélén, meglát a kék ég tiszta levegőjében három hófehér madarat. Gyönyörű szép kócsagok voltak, lassan ereszkedtek lefelé a lápba, a Cikornyás környékére. Egy kis szénaboglya mögül nézte a dolgot Boldi. Amint félrefordítja a fejét, látja, hogy az ér csücskénél ott áll a vad-ember, kezét ernyőként teszi a szeme elé, úgy néz a kócsag után. Azután hirtelen beugrik a lápi csónakba, megnyomja a tolórudat s nyomban eltünik a nádas közt.

Boldinak kedvére volt a dolog. Most valahára a keze közé juthat a gazfickó. Több mint bizonyos, hogy a Cikornyás felé iparkodik, ahol a nád közé becsúszik majd, mint a kígyó, ott lesi nagy kitartással, még nagyobb ügyességgel, amig ellőhet vagy egyet a hófehérek közül. - Testes ember létére nem átallott futni a maga csónakjáig, s tíz perc mulva csendesen, lehetőleg zajtalanul, útban volt ő is a Cikornyás felé.

Tudta a járást, nagyjából tájékozódott az ereken mindenütt, elég vadkacsát lőtt már ott. Haladt előre, nyugodtan, ámbár meglehetősen izzadott, mert az ő keze bizony nem igen szokta meg a tolórudat, kivált ilyen meleg időben.

Sokáig tartott az útja; úgy tetszik neki, hogy már el kellett volna érnie a célját, hisz' jó egy óra óta taszította a csónakot befelé. Megállott s kissé körülnézett. Nagyon ösmerős volt ott minden; a vékony erek, a nádtömbök alakjai: mind látta ő már azt. Lehetetlen, hogy eltévedt volna. Tovább akarta folytatni az útját, amikor egyszerre azt veszi észre, hogy szemközt vele három nagy fehér madár közeledik egyenest feléje. A kócsagok voltak. Boldi nagy hirtelenséggel leguggolt a csónak fenekére, a magas nád jól elfödte, onnan pislogott fel óvatosan abba az irányba, amelyből a madarakat várta. Egy örökkévalóság volt ez a várakozás, de nem történt hiába. Mint három hófehér zászló, úgy lengett el fölötte a három kócsag, alig ötven

méter magasságban. Boldi lázasan emelkedik fel a csónakban s lő, de abban a pillanatban megcsúszik s félrerántja a csövet. Kétségbeesve küldi a megriadt madarak után a másik cső tartalmát. Isten csudája! az egyik közülök kiválik s lassú oldalgással ereszkedik lefelé a lápba. Boldi azt is látta, hogy ahol leesett, jól megzurbolta a sűrű nádat.

Vesd el magadat! utána! - csepp híjja volt, hogy ki nem ugrott a vízbe. Neki vágott a csónakkal a nádnak, s iszonyú erőfeszítéssel, toronyirányt verte magát a csereten keresztül. Fáradságát siker koronázta; halálosan kimerülve eljutott végre arra a pontra, ahol a kócsag leesett. Ott találta a felséges madarat egy hajlós nádtömbön, mozdulatlanul.

Kimondhatatlan volt az öröme, hamarosan száraz nádágyat vetett a csónakban a szép zsákmánynak, kinyujtóztatta rá, betakargatta kákával, hogy a légy ne bántsa, ő maga pedig elmaradhatatlan szilvóriumos üvegéből jót húzva, megpihent.

Szerencséje az egész világgal kibékítette; ebben az órában megfeledkezett a haragjáról. Nagyon szépnek találta a hináros vizet, amelyen néhol fehér lápi liljom ringott. Lassan betolta a csónakot az árnyékba s ott elkezdett vidáman pöfékelni, közben pedig nézte, hogy micsoda nagy gyorsasággal lohol lefelé a merü a zöldesbarna mélységbe, ahol valami különös, ösmeretlen erőtől való mozgás folyvást himbálja, taszigálja az ingovány fenekén élő növényt. Csak akkor hagyta abban ezt a tünődő mulatságot, amikor beesteledett s a tömérdek szúnyog egyszerre rátámadt, majd megette.

Az ég kissé felhős volt, a hold hol kibukkant, hol megint elbujt. Messziről a bölömbika búgása hangzott, közelében egy szárcsa sikkantott, fönt a szürkéskék levegőben sipolt, suhogott az ide-oda húzó lápi szárnyas. Hamar összeszedte magát s indulni akart.

De merre?

Van úgy néha az ember még városban is, olyan helyen, ahol ezerszer megfordult s ahol a házak, meg az utczák változósága szinte kiabálva tájékoztatja, hogy egyszer csak összekeveri az égtájakat, megfordítva látja a világot, az irányokat s erőnek erejével hátra indul, holott előre akarna menni.

Boldizsáron is ilyen különös megzavarodás hatalmasodott el.

Azt sem tudta, merre van észak, merre van dél. Tanakodott egy darabig, hogy honnan is került ide? hátha arrafelé menne vissza; de csak nem tudta kisütni. A láp szörnyen egyforma minden irányban; még sohasem érezte magát ilyen elhagyottnak és tájékozatlannak benne. Nem tudott határozni. Ha tovább mozdul, vesztébe indulhat; ha itt marad, megeszi a szúnyog. Mindenekelőtt ujra kicsiholt s rágyujtott: hátha a füstben terem számára egy jó gondolat? Amint így töpreng, furcsa füttyszó üti meg a fülét.

Mintha a lápi madarak tilinkózni tanultak volna; valóságos egymásba olvadó füttyhangok azok, amelyekből egyszer csak valami dallam lesz.

Mi lehet az?

Boldi nem bírt a kíváncsiságával. Megindult csónakjával a hang felé; egy nyilt ér vezetett arra. Óvatosan csúszott előre a nád közt, meg-megállott, amikor a holdvilág nagyon is elbujt a felhők közt. Jó ideig tartott, amig ezzel a lassúsággal kivergődött az első rónavízre; de akkor nem bánta meg, hogy a különös füttyszó után indult.

Ott volt előtte a rónavíz közepén a cikornyásbeli kis sziget, amit annyira keresett. Rajta a nádsátor; a sátor előtt ült a vad-ember s önfeledten fújta tilinkóját.

Boldit annyira meglepte ez a látvány, hogy egy darabig mozdulatlanul hallgatta a különös zenét. A vad-ember mesterien keverte bele az ő soha sem hallott, vagy végkép kiforgatott nótáiba a láp hangjait, a póling bánatosan csengő szavát, a bibic jajgatását. Az éj csendjében

olyan volt az, mintha a láp lelke jött volna fel a poshadt vizekből, hogy itt sóhajtozzék, sírjon, panaszkodjék, vagy tán csúfolódjék.

Csendesen közeledett Boldi a kis szigethez s amint hátulról odaért, hirtelen kiugrott a csónakból s átnyalábolta a vad-embert. Az, amilyen bátor volt különben, most elkezdett reszketni s tilinkóját a vízbe ejtette.

Boldi a helyzet magaslatán volt; látta, hogy valami magasabb hatalomnak nézik, azt megérezte, hogy ebben az elhagyatott világban, e mellett a megdühösített pákász mellett, nagy veszedelmére lenne a gyöngeség, olyannak mutatta hát magát, mint a hadvezér, aki nagyszerüen kieszelt tervvel nyerte meg a csatát.

- Most itt van kend úgy-e, a kezem közt? (Bizony azt gondolta pedig magában, hogy tulajdonképen ő van inkább a vad-ember keze közt.)

A pákász csak dünnyögött. - Ereszszen el az úr! Nincs nekem az úrhoz semmi közöm.

- De van nekem tehozzád, ebadta! Ha ellövöd a libámat, rucámat, kócsagomat, hát most számolj vele; most megcsiptelek az orvvadászságban.

- No hát csak most az egyszer ereszszen el, nem lát engem azután többet itt. - S készült, hogy majd beszáll a csónakjába.

De csak ez hiányzott volna Boldizsárnak. Hát akkor ő hogy talál haza innen? Itt még igazán megeszi a szúnyog, meg a pióca. Ez a gazember is visszajön, leüti, lelövi boszuból, vagy hogy a holmijához jusson. Ki tudja azt meg valaha, hogy mi történt itt a láp szivében? Hirtelenében ki kellett eszelnie valamit, ha mindjárt valami nagy hazugságot is:

- Nem oda Buda, édes fiam! Ha már itt lestem rád annyi ideig s kifáradtam bele, én biz nem tolom a csónakot vissza. Állj csak ide elém szaporán és indíts kifelé. Ha rosszul lendítsz, meglátod, hogy menten megúsztatlak!

Kannibáli ábrázattal mondta ezt; a vad-ember elhitt belőle valamit.

- De hát a szélen útnak ereszt-e majd?

- Ha megesküszöl, hogy soha többet közelébe se jösz a Cikornyásnak. Nem neked tenyésztem én a kócsagot, te betyár!

A pákász ugyancsak kimeresztette a szemét erre a beszédre. Uj volt előtte, hogy a kócsagot is tenyészteni szokás. Utóljára sötét arccal lépett a csónakba, megvetette a lábát s nagyot lökött a sziget partján a tolórúddal.

- A nádas mellett mozogj! - vezényelt Boldizsár, nagyszerűen tüntetve a hideg vérével, azután keményen megnyomta a szót s hozzátette: - ha el találnád az utat hibázni, belefektetlek a hinárba!

A vad-ember kelletlenül húzódott a nádas közelébe; fogadni lehetett volna rá, hogy az volt a szándéka, hogy a rónavíz legmélyebb pontján megbillenti a csónakot, hadd úszszék az úr, amig bele nem szól a hinár, amely lehúzza a piócák közé. Hanem a kemény hang lenyűgözte; az is ért valamit, hogy ez a bátor ember be mert menni *ő érte, egyedül, éj idején,* a láp közepébe. Aki ezt megteszi, az nem ijed meg az árnyékától, az beváltja a fenyegetését.

Igazán örökkévalóságnak tetszett, amig az éj homályában s csendjében végig mérték a kis csónakkal a lápot. Rá kellett hagyni a pákászra, hogy válaszsza az utat; rettenetes volt az a gondolat, hogy hátha feneketlen kátyuk közé evez a gazember, ahonnan nem lesz szabadulás!... Egyszer rá is kiáltott, amikor úgy tetszett, hogy kissé tétovázik; »vigyázz!« - A vad-ember megdöbbent s visszaterelte a csónakot az előbbi irányba. Ebből is kitünt, hogy rosszban fő a feje! Csak egy pillanatnyi ellágyulás, csak egy jel, amiből észreveszi, hogy Boldi meg-

ijedt s hogy az élete az ő kényére-kegyére van bízva, s a »kócsagtenyésztő« aligha látja többet a lápszéli falut.

Egyszer csak a lápi moszatolás hangjára elvakkantja magát egy kutya a parton. Alig lehetett tőlök ötven lépésnyire. Akkor megállott a vad-ember.

- Itt már nem mozog a csónak, ahol zsombikos, lépve is kimehetünk rajta.

- Jól van fiam, nesze a kócsag, hozd utánam szépen, hogy baja ne essék.

A harmatos mezőn még egyszer megállottak; Boldi odaadta a kulacsát a vad-embernek, akinek erre kiderült az arca.

- Nesze fiam, tudom elfáradtál; hanem a Cikornyásban meg ne fogjalak többet, mert akkor deres paripára ültetlek s téged verlek el a lovad helyett.

- Ne féljen téns uram, nem fog meg többet a Cikornyásban, dünnyögött a pákász, s vissza-lábolt a zsombikon a lápba.

Azt nem igérte, hogy nem lő több kócsagot a Cikornyásban; de mit bánta azt Boldi, csakhogy egészséggel hazakerült.

Borbolya esetei.

Vannak emberek, akiknek sohasem tetszik az, ami az övék s mindig a másé után kapaszkodnak.

Ösmertem egyszer egy négyezer holdas földesurat, aki örökké a gazt bujta, de hacsak tehette, nem a magáét, hanem a szomszédjáét. Boldog volt, ha a határárkon túl ellőhetett egy pár rongyos fürjet; ha pedig valami fácánkakast vagy őzbakot tudott lopni, olyankor meg éppen ünnepet ült.

Efféle ember vala kicsinyben Borbolya kántor is. Azért kicsinyben, mert a derék férfiúnak semmiféle vadászterülete se lévén, másképp mint orozva, hozzá se juthatott ahhoz, hogy a puskáját kisüsse. Már pedig Csesztelnák Johann, az uradalom cseh »jágere«, borzasztó módon szemmel tartotta, s ha csak meglátta is puskával valahol, már jelentést tett ellene.

Ennek a nagy fenekedésnek meg volt különben a maga jó oka. Nagyon elkeserítette a jágert Borbolya a cserebogarakkal. Ha valahol a faluban találkoztak, hiába kisérte Csesztelnákot a segédje, vagy hiába kisért Csesztelnák valami úri vendéget, akinek a gróf megengedte, hogy bejárja a határt: Borbolya el nem mulasztotta, hogy kegyetlen vidámsággal meg ne kérdezze:

- Ohó, Csesztelnák szomszéd, legelnek-e még a cserebogarak?!

Egyszer nagyon berugatták a szegény csehet a fiatal grófok s valamelyik elkövette vele boros fővel azt a rossz tréfát, hogy amikor tökrészegen aludt: szépen kicsipkézte, csillag-formára körülnyírta a vörös szakállát. Éppen május volt s a temérdek cserebogár úgy röpködött este rajokban, mint a szúnyog. Másnap ráfogták, hogy a cserebogarak legelték le a jáger szakállát. Csesztelnákot akkor félig megütötte a guta s nem is tudott a bajából egészen kigyógyulni soha, mert amikor már üdülni kezdett, bizonyosan az útjába hozta az ördög Borbolyát, aki megint a pukkadásig bőszítette a cserebogarak iránt való érdeklődésével.

El lehet gondolni, hogy micsoda gyönyörűség volt az egyrészről, és micsoda megdöbbenés másrészről, amikor egy kellemes, kissé borultas szeptemberi napon megpillantotta egymást Csesztelnák és Borbolya a gróf nyulasában.

‘Iszen szabad volt azon keresztülmenni mindenkinek, mert út vitt át rajta a faluba: de az már nem volt szabad, hogy annak, aki ott barangol, puska legyen a vállán s szép kövér süldő füle lássék ki a tarisznyájából, mert ezek a körülmények könnyen megkívánták a magyarázatot.

Borbolya látta az erdész arcán a kaján gyönyört, amelyből bizonyosra vehette, hogy a spanyol inkvizíció hóhéraitól könnyebben szabadulhatna szép kéréssel, mint ettől az annyiszor csúffá tett, boszúvágyó csehtől. Szaladni hát nem volt tanácsos, mert semmi sem biztosíthatta arról, hogy nem durrant-e belé egy pár töltést az a vörös huncut. Végső aggodalmában a kétségbeesés egy eszmét adott neki.

Úgy tett, mintha nem vette volna észre Csesztelnák Johannt, lehajtotta a fejét s ment előre botorkálva, dűlöngőzve, mintha részeg lenne. Még danolni is kezdett, akadozó, borízű, ordító hangon:

Galagonya... kökíny - szár...
A szeretőm... csapo - dár!...

Jól megnyomta az utólsó szótagot s nyögött utána egyet, hogy szebb legyen.

Csesztelnák látta, hogy girbe-görbe utjában is feléje ront beborozott ellensége: előre nyujtotta a karját, hogy valamiképen az ő nyakába ne bukjék. Amikor jó közel volt, rárivallt:

- Hé!... Porpoja, hé! megállsz egy kicsit.

A kántor felnézett, lekapta a puskát a válláról s kiszolgált őrmesterhez illően oly mozdulattal, amilyennel valamikor szuronyt szegzett volna az ellenségnek, megrohanta a jágert.

- Ki vagy? utonálló!... - dadogta nehéz nyelvvel.

Csesztelnák megvakarta a fejét.

‘Iszen ez ittas. Most mit csináljon vele?... Pedig milyen nagy öröm lett volna magam előtt hajtani, mint egy fatolvajt!

- Hé, Porpoja, - mordult a kántorra elégedetlenül, ne csinálsz itt olyan naty lármát, ‘iszen elkergetsz vele mind a nyulakat. - Hun ittad magadat olan részegre?

A kántor kancsalul pislogott s nagyban kereste, hogy kinek nyujtsa a kezét.

- Szerbusz... szerbusz jáger! - Szerette volna hozzátenni, hogy legelnek-e még a cserebogarak? de most nem merte. Olyan erős a cseh, mint a stájer bika, még elpáholja itt, aztán mehet panaszra a jó Istenhez, aki egyetlen tanuja lenne az esetének. Inkább megint danolt:

Galagonya... kökíny-szár!

- Fogsz be mindjárt aztat a nagy száját? - förmedt rá Csesztelnák. - Mars be előttem a dutyibe, mer’ ugyi, hogy itt pukkantottál agyon aztat a slézingert?

De már erre a gyanusításra vérszemet kapott Borbolya.

- Ejnye ni, te jöttment nyúlbakter! hát hun van ez a nyuszi megbijjogozva? He!... Falusi nyúl ez, nem grófi! he!...

Tántorogva kirántotta a nyulat a tarisznyájából s odadörgölte az erdész orrához. Csesztelnák Johann prüszkölni kezdett a felszippantott nyári nyúlszőrtől.

- Kruci... Porpoja!... Vidd el előlem azt a macskát. (Boszuságában eszébe se jutott, hogy a falu határában nem tenyészik még az urasági lapin, az a kis hitvány tengeri nyúl, amilyen a tarisznya fenekéről kikerült, mezei süldő helyett.)

Borbolya visszanyomkodta a nyulat a helyére s kivette a tarisznyából az üres szilvóriumos üveget.

- Ne, jáger, igyál!

Csesztelnák megszagolta az üveg száját s tünődve mondta: Ez jó lehetett - neked. De most pakolsz, indulsz, nem hagylak el itt, mert felgyujtod a pipáddal az erdőt. Mars!!

»Galagonya... kökíny-szár!...« visszhangzott megint a széles, sűrű erdő. De már kimozdult helyéből a két ember; Csesztelnák nagyokat lökött Borbolyán, úgy taszigálta előre; csakugyan szivesebben belökte volna valami bokorba, hadd aludja ki magát. De hátha kár esik benne, pedig a vesztét még se vette volna a lelkére.

Mentek, mendegéltek; jó út, rossz út, mindegy volt Borbolyának, ő csak csetlett-botlott, néhol megállott s megölelte a jágert, aki sehogyse tudott szabadulni a csókjaitól, hát inkább, hogy hamarább készen legyenek, visszacsókolta halálos ellenségét.

Hogy a völgybe jussanak, ahol a falu volt, legrövidebb úton metszeniök kellett a »Varjú-szállást«.

Egy kis domb volt az, amelyen vagy tiz-tizenöt magas, sudar jegenye nyúlt az égbe. Ősz felé százával hált azon a csapatokba verődött varjú. A domb körül nagy területen járhatatlan tüskés bozót volt, jó tanyájok a ragadozóknak.

Itt már nem igen fészkelt a fácán; ha idevetődött egy-egy fészkelő fácántyúk, azt elkaparította a róka, meg a vadmacska, mindjárt. Még farkas is kölykezett a dagonyán túl, a sziklatömb aljában; rongálta, fogyasztotta az őzállományt; úgy irtották, ahogyan lehetett: méreggel, veremmel.

Csesztelnák most is rendben tartatott egy pár vermet, ámbár ilyenkor legkevesebb volt a valószinüség, hogy a vad, amely mindenütt terített asztalt talál, belebotoljék.

Amikor a Varjúszállás közepére értek, megszólalt Csesztelnák:

- Vigyázz Porpoja!... neki ne menj, ott van melletted a farkasverem.

A kántor csak azért is bambán lódult abba az irányba: hun te?

A jáger látta, hogy a boldogtalan kántor ingadozik s fejjel előre hajolva, minden pillanatban rábukhatik a vermet befedő galyakra. Ijedten ugrott hozzá, hogy visszarántsa; abban a percben Borbolya megbotlott, elesett s olyan ügyesen hempergett a jáger lábára, hogy a szegény cseh jókora gáncsot kapott s átkalimpált rajta. Hosszában rázuhant a verem tetejére.

Egy másodpercig recsegett-ropogott a vékony galyszövedék, éktelen ordítás hallatszott s Csesztelnák Johann eltünt a Tartarusban.

Borbolya megszeppent egy kicsit. Hátha nyakát törte az árva? De amint hallotta, hogy Csesztelnák szuszog és káromkodni kezd, megnyugodott. Tótágast állott és bukfenceket vetett örömében, aztán hiven folytatta tovább a szerepét:

- Hej!... jáger! hol vagy, te jáger?! - üvöltözött. Csesztelnák nagyokat kurjantva hívta:

- Gyere idébb, te részeges akasztófa, te nyíri bicska, te!

Borbolya sehogy sem akarta kitalálni, hogy merről jönnek a földalatti hangok. Egyre tovább botorkált a veremtől s ujra elkezdett danolni, mintha semmise történt volna:

»Galagonya kökínyszár!«...

Amikor azután már vagy ötven lépésnyire volt a Csesztelnák siralomvölgyétől, lába közé kapta a nyakát s gyorsan átloholt az urasági erdőn. Vitte magával persze a tarisznyát is a nyúllal.

A kerülőháznál megállott.

Az öreg Bikos ott hallgatózott már egy darab idő óta, hogy micsoda mély, döngő vonítás dönnyög idáig a Varjúszállás felől.

Borbolya egyenesen neki tartott:

- Siessen kend Bikos, ott jöttem el a farkasverem mellett, menykő nagy ordas lehet benne, annak a hangja hallik idáig.

A kerülő megcsóválta a fejét.

- Furcsa, ‘iszen nem ordít a farkas a veremben.

Azután vállára vette a puskáját s indult a Varjúszállás felé.

- No, mindjárt meglássuk, - dörmögte hitetlenül.

A nemezis.

Majd egy esztendő telt el ezután, s a varjúszállási esetet még maga Borbolya is elfeledte. Hisz' a cseh jágernek egyébben főtt a feje, semhogy ráért volna vele torzsalkodni, haragot tartani.

Borzasztó kárt tettek tudniillik a vadorzók az északi Sivóban. Alig volt nap, hogy a kerülők valami ujabb gaztettöknek a nyomára ne akadtak volna; nem kímélték ezek az erdei rablók sem a vemhes állatot, sem a tojós fáczánt; derüre-borura lőttek mindent, ami a puskájok végére került.

Ennélfogva nagy volt ellenök az elkeseredés az uradalomban. Az erdőmester kiadta a rendeletet, hogy szaporítani kell a kerülők számát, s ha egy vadorzó kézre kerül, azt gúzsba kötve kell beszállítani a városba, ahol majd elvégzi vele a bíróság a többit. Ez foglalta el jó sokáig az egész erdész-személyzetet.

Rövid időre el is csendesedett a rabló-világ. Azok az alakok, akikről már messziről megösmeri az erdész, hogy nem jóban járnak: eltünedeztek. A sok kerülő elől nagyon bajos lett volna nekik kitérni, így legalább egyelőre, egészen félreállottak az útból.

Szélcsend volt a háromezer holdas vadaskert környékén: csak Dongó, a vén stájer-kopó gyakorolta néha azt a mulatozást, hogy a kerítésen kívül meghajtogassa a bozótot. Ha kiugratott egy árva nyulat, azt lassú kocogással, ümmögő dünnyögő nyafogással hajtotta órákig. Ha megunta, abbanhagyta; de a szegény nyúl ugyancsak megemlegethette a mulatságot, amely után, ha megpihent, órákra megmeredtek a végtagjai.

Borbolya kántornak éppen oda szögellett a szőlleje a Sivó sarkához. A becsületes embernek ez a szőllő volt minden öröme, bátran mondhatnók, hogy élete főcélja. Ami kis ideje hivatalos dolga után maradt, azt kint töltötte a szőllőben. Tavaszszal abban gyönyörködött, hogy a kapálás után hogyan nekieredt a venyige a sarjadzásnak. Ha jött a melegebb idő, ott leste a széles gohérlevelek fejlődését, amelyek közt már látszott a sörétszemü zöld fürt. Őszszel kétségbe volt esve, hogy mi lesz szüretig a gyönyörű édes fürtökkel, ha a rigó így folytatja a pusztítást. Egész nap a darazsat öldöste, s ha meglátott egy húrost vagy egy szőke rigót: mindjárt rohant a présházba a puskájáért s dühvel lövöldözött a nyalánk szárnyasokra.

Szószaporítás lenne arról beszélni, hogy bizony egyetlen rigót se puffantott agyon életében. A rigó kis madár, Borbolya kántor pedig nyúlsöréttel lövöldözött rá. Isten csudája, hogy valami kárt nem tett a szőllőmunkásokban, vagy a kerülőkben.

Magányos órák kimondhatatlan élvezete volt az, ha úgy vasárnap, amikor a mise után felszabadult a dolgától, kiballagott a hegyre s az agyagos domboldal gesztenyefái alatt megtelepedve, belebámulhatott a végtelen messzeségbe.

Ott terült előtte a sík mező, a sárga tarló, a kígyózó ér; de kivált a szinte feketésen zöldelő Sivó.

A tájék szépsége felköltötte benne a költői hangulatot; nagyokat lélekzett s meghengergőzött a gyepen, mint a gyermek, aki alig-alig fér a bőrében. Ily pillanatokban talán még a rigónak is meg tudott volna bocsátani, amely az érett gohért a legszemtelenebbül dézsmálgatta.

Már jó gohérérés ideje volt, amikor egy ilyen vasárnap délelőtt rendes szokása szerint kiballagott a hegyre, a Sivó szomszédságába. Az erdő széle ligetes volt, onnan jó messzire látszott a vadaskert kerítése. Hogy ne kelljen a meredek kapaszkodót megmásznia, az erdei ösvényen akart felkerülni a hegyre, s átment a liget csücskén.

Andalogva lépdelt, levette a kalapját; puskáját, - amelyet soha se hagyott el, ha a szőllőbe ment, - hanyagul dobta a vállára. Egyszer csak mély, dünnyögő vakogás üti meg a fülét. A hang a völgyből jött s egyenesen feléje közeledett.

Borbolya megrezzent. Alapjában véve nem volt ugyan valami nagy vadászember, de azért okkal, móddal szivesen elbogarászott a határban, ahol a bérlő szemet húnyt, ha itt-ott észrevette.

Kivált tengeri-töréskor mindig végigsétált a sásas árkon, amely oly keskeny volt, hogy minden odamenekült nyúlnak okvetetlenül ki kellett előle ugrania, ha csak az agyontiportatás veszélyét ki akarta kerülni. Ilyenkor néha ráhibázott egy árva süldőre, amelyet győzelmi mámorban úszva vitt haza.

Most megösmerte a kopóhangot s tisztában volt vele, hogy a vad sem lehet messze.

Puskáját ösztönszerüleg vette le válláról s gyorsan húzódott egy fa mögé. Az a gondolat, hogy a grófi tilosban jár, aggasztotta; csak abban reménykedett, hogy hátha valami ragadozót hajt a kutya; azt, ha lelövi, még hálás lehet érte az erdő gazdája.

De sokkal rövidebb idő alatt, semhogy részletezni lehetne, eldőlt a kérdés. Egy nagy nyúl vágtatott ki az árokból s az alacsony bokrok közt gumilaptaként pattogva iramodott Borbolya felé. A szegény kántor izgatottan bámult a gyönyörű jelenésre, s eközben villámként futott végig agyán a gondolat, hogy Csesztelnák olajban főzné meg, ha itt most elcsípné. Mégis úgy járt, mint a gonosz-szokás rabja, aki megesküszik, hogy holnaptól kezdve megjavul, de ma még a régi bálványt imádja.

Puff! ott feküdt a szegény füles a füvön; rugott vagy kettőt, azután mozdulatlan maradt. Soha Borbolya ilyen alaposan nyulat agyon nem lőtt.

Magában ujjongott, de a szíve fenekén szorongó előérzet támadt.

A puskát bedugta a gaz közé, azután sietett a nyulat elrejteni. Nem is törődött a kopóval, amely a lövés által lelkesítve, most már abbanhagyta az unalmas ümmögést, s erős csengő hangon hajtotta a nyomot, amely egyenest hozzá vitt.

Alig volt a kántor pár lépésnyire a nyulától, tapasztalnia kellett, hogy oly akadálylyal áll szemközt, amelyre eddig legkevésbbé sem gondolt.

Dongó, a nagy stájer kopó, vágtatva érkezett meg, s morogva vetette magát a nyúlra. Borbolya megilletődve hőkölt vissza.

Egy darabig gyanakvó bámulattal szemlélték egymást. A kutya mintha ezt mondta volna: »‘iszen csak ide hozd a plundrádat, majd megszabdalom!« - Borbolya nyilván megértette, s hízelgéssel akarta a haragos állat bizalmát megnyerni.

- Ne kutyus, ne! - mondta. S nagyokat csettintett hüvelyk-, meg középujjával.

Csak ez kellett Dongónak. Mintha felszabadult volna a varázslat alól, amely néhány percre elnémította: hangos vakogással támadt Borbolyára s dühösen kapkodott lábszára felé. A lárma kétségbeejtő volt, mert minden percben arra csalhatott egy kerülőt; de különben is, a kutya nagyon komolyan vette a dolgot s minden áron ott akarta hagyni a foga nyomát a Borbolya nadrágán. Nem volt más hátra, mint nem törődve a nyúllal, menekülni.

Igen, ha Dongó engedte volna! De a nyomorult eb most már vérszemet kapott s útját állotta a kántornak. Amerre Borbolya fordult, arra kanyarodott Dongó is és vadul csaholt; szája tajtékzott, szeme zavaros volt a dühtől.

- Nono, kutyus! no!... - iszonykodott Borbolya, nagyokat ugorva jobbra-balra, ha a vén kopó túlságosan közel került hozzá.

Az erdő visszhangzott a csaholástól; a környék valamennyi Mátyás-madara mind oda gyűlt a kutya fölé s kárörvendő rekedt sipítással ujjongott a kántor önkénytelen tánca láttára.

Ezt a helyzetet nem lehetett soká kiállani. Borbolya fújt, mint az orgonadob s megátkozta még azt is, aki a puskaport feltalálta. Végre is, gondolta, mi lesz, ha elcsípik? Fel nem akasztják, az bizonyos, ettől az átkozott kutyától pedig talán csak megszabadítják a kerülők.

Abbanhagyta a ficánkolást, teleszívta a tüdejét levegővel s teljes erővel megnyomta a torka sípjait.

- Hahó! kerülők, hahó! - hangzott végig a szava harsogó zúgással az erdőn.

A rettenetes hangra Dongó hátracsapta a fülét s nagyot nyiffant. Megijedt s abbanhagyta minden gonosz tervét. De most már mindegy volt az Borbolyának; látta a jó hatást s ordított tovább, a hogy a torkán kifért: kerülő-ő-ők!...

Dongó, zavarában, leült egy vakondtúrásra, az égre nézett s felborzolt szőrrel vonyított bele ő is a világba.

Egymást harsogták túl a kántorral.

A rendkívüli lármának meglett a kívánt eredménye. Egyszerre kétfelől rohantak oda a kerülők s a vérében fekvő nyúl láttára vadul ragadták meg Borbolyát.

- Ihol a vadorzó!

Kötelet vettek elő, s mire a kántor magához tért, már gúzsba volt szorítva.

Az egyik kerülő megtalálta az eldugott puskát is. Szegény Borbolyának tagadnia se lehetett többet, hisz’ ha nem lett volna bűnös, mért rejtegetné a fegyverét?

A másik kerülő felmarkolta a nyulat s jól hozzávágta a kántor hátához.

- Drága ára lesz ennek, komé! - mondta.

Megfogta a kötelet, tágított rajta annyit, hogy Borbolya mozoghasson, azután nagyot rántott a szegény kántoron:

- Előre, róbsitz!

S megindultak a város felé. Dongó álmos pofával kullogott utánok.

Johann Csesztelnák.

Ugyanarról a Csesztelnákról van szó, akinek annyi boszuságot okozott Borbolya, ez a kántorrá puhult számvevő-őrmester.

Csesztelnák valahonnan Prsibram környékéről került az uradalomba, ahol az első naptól fogva roppant ellenszenvvel találkozott. Nagyfejü, vörös szakállu cseh volt, aki egyetlen boldogságát az italban, meg alárendeltjei gyötrésében találta. Már kora hajnalban úgy felöntögetett a garatra, hogy három lépésnyire megtelt körülötte a levegő a fenyőpálinka illatával. Lehet gondolni, micsoda egzercírozást művelt a jámbor kerülőkkel, akik egész éjjeli barangolás után holtra fáradtan álltak elébe, amikor a hajnal pirkadni kezdett, hogy jelentsék, ami a körletökben az éjszaka történt.

A többi még csak tűrte, szenvedte valahogy az idegen jármot; de Bikos Tivadar borzasztó módon el volt miatta keseredve. Ha már szidják, legalább magyarul szidnák, mondogatta fogcsikorgatva; s leghőbb vágya volt, hogy valaha boszút állhasson a folytonos gorombaságokért, amelyekből egyébiránt egy szót sem értett, mert Csesztelnák, ha dühös volt, mindjárt anyanyelvére fordította a gondolatait. S annál rosszabb volt az állapot, mert alig mult nap, hogy egy csomó ilyen cseh gondolat cifra körülírásával ne csiklandozta volna az öreg Bikost. Lomha, nagy ember lévén, nehezére esett a sietés; de meg legmesszebbről is kellett becammognia, - valahonnan a határszélről, - így hát néha megkésett egy kicsit. No ‘iszen volt neki ilyenkor.

- De hol jársz mindig, te legnyurgább, te leglustább? Talán bizom katona sem voltál? Habt acht! vín murmelthier!...

Bikos hiába kapkodta félre a fejét az e fajta czímektől, végig kellett hallgatnia a prédikációt. Dühében nagyokat fújt, de egy szót sem szólt. Félt, hogy ha kitátja a száját, mindjárt el is nyeli a pufók »cseh pimaszt«, attól pedig el találná rontani a gyomrát. Csak várta hát bizodalommal az alkalmat a kamatostól való fizetésre, és törte a fejét, hogy miféle poklokon hurcolja keresztül ezt a Csesztelnák Johannt, az ő rossz szellemét.

Egyszer a kopasz-hegyi kerülő nagy ujságot hozott.

A sima szikla fölött, a nagy bükkfán, óriási griffmadár tanyázik. Este megjön, lomha, suhogó szárnycsapással rátelepszik a magasban kinyúló karvastagságu száraz ágra s ott tölti az éjt. A pásztorok a völgyből látják, hogy tollászkodik még egy darabig, mielőtt egészen elnyugszik. Olyan rettentő nagy, hogy jól láthatja mozgó fejét az is, aki a völgyből nézi.

Csesztelnák Johannban nagyot dobbant az érző vadász-szív. Az az egy erénye - mint erdésznek, - megvolt, hogy lelkesedett a vadászatért s így szörnyen izgatta a griffmadár.

Mi lehet az? Talán valami vén szirti sas, amely ugyancsak díszítené az erdész-lakást, ha kifeszített szárnynyal, kitömve csüngene le a gerendáról, jó vastag forgó-dróton. Vagy az is meglehet, hogy egy véletlenül ide tévedt szakállas keselyű, amelyet valahonnan a bosnyák hegységekből hajszolt idáig a vihar, meg a kiváncsiság.

Csesztelnák Johann egész éjjel sem aludt, s hajnalban, amikor a csillag is fönn volt az égen, indult a pásztortanyára, a bükkös völgybe. Onnan egyenesen a kopasz-hegy tetejére lehetett látni. A pásztorok szörnyüködve fogadták:

- Éppen most szállt el a griffmadár; olyan mint egy kis bárányfelhő; elfogja az eget, amikor röpül.

- Ej, ej! - mondta Johann türelmetlenül és megcsóválta a fejét.

Bikos Tivadarnak a kopasz-hegyen volt a járása; a szürkületben ugyancsak vágtatott lefelé, hogy idejére bent legyen az erdésznél. Csesztelnák meglátta. Kézzel-lábbal hadonászva kezdett neki kiabálni.

- Te! ejnye, ide gyere!

Bikos meghallotta, szót fogadott.

- Hallottad Bikos? Láttad Bikos? - kérdezte Johann lelkendezve.

A kerülő ösztönszerüleg kitalálta, hogy miről van szó.

- Egy őzet ölt meg tegnap; - dörmögte komoran.

- Ejnye, ejnye! - riadozott a cseh. - Hogy lehetne megkeríteni?

- Bajos az ténsúr; a kopasz-hegyre szörnyen fáradságos följutni; csupa meredek szikla mindenütt, egyenes, mint a fal. Oszt' a bükk is olyan pusztán, magányosan áll; amig egészen be nem sötétedik, halandó azt meg nem közelíti úgy, hogy a griffmadár észre ne vegye; éjjel meg - sötétben - egy lépést se lehet ott tenni, nyakát töri az ember.

- Mit csináljunk Bikos?

Szelíd és kérő volt a Csesztelnák hangja, szinte olvadozott. Nagyon erőt vehetett rajta a vadász-vágy, meghozott volna e percben minden áldozatot a »szakállas keselyűért«.

Bikos kimeresztette a szemét és elbámészkodott a levegőbe. Egyszerre nagyot mordult:

- Van mersze a téns jáger úrnak?

- Mersze? Persze! - lobbant fel Csesztelnák reménykedve.

- Nohát, látja ott azt a szürke sziklafalat, mellette azt a keskeny fekete eret a falban? Az ott a Csíkhasadék, úgy-e? Ha egy ember azon a hasadékon felkapaszkodik a hegyre, akkor alig van ötven lépésnyire a bükkfától; onnan már le lehet lőni a nagy madarat. De azt az utat csak az teheti meg éjjel, aki már ösmeri, - én ösmerem, - más mindenki ott hagyná a fogát. Hát ha én a sziklafal tetejéről leeresztek egy kötelet a hasadék aljához, akkor a kötelen fel is húzhatnék egy embert, arra elég erős vagyok. Kora hajnalban, amikor a nagy madár még alszik, ott vagyunk, s amint világosodik, lelőjük.

Csesztelnák egy percre meghökkent.

- Nem tréfálsz? Nem löksz le?

- Hát 'iszen egy kis mersz kell hozzá, de én bizonyos vagyok a dolgomban.

A pásztorok állították, hogy erősebb embert sohasem láttak, mint Bikos. Félkézzel is felhúzza a téns jáger urat.

- No Bikos, nem bánom, van mersze! Erigy a spagátért.

Csesztelnák kint töltötte az egész napot s várta a keselyűt. Ha rágondolt, mindjárt kirázta egy kicsit a hideg. Bikos régen megjött s hozott magával egy harminc öl hosszú erős kötelet; ahány kötőfék a háznál volt, azt mind összecsomózta, így valahogy kitelt a kívánt hosszúság.

Azután próbát tettek. Bikos ráhurkolta a kötelet a Csesztelnák derekára, ő maga felmászott egy erős tölgyre s mint a pelyhet, úgy emelte magához az erdészt. Johann ujongott, visszatért a bizalma.

A nap éppen lement, amikor a pásztorok valamennyien egyszerre kezdtek elfojtott hangon kiabálni:

- Ott a griffmadár, ni!

A sötétedő hegyek felől, lassan ereszkedve szállt a kopasz-hegy irányában egy óriási sas. Mint fekete kísértet zúgott át a levegőn, s a bükkfa lombja közt eltünt. Csesztelnáknak káprázott a szeme; fennen esküdözött, hogy a legnagyobb »keselyű« ez, amit életében látott. Azt persze nem árulta el, hogy még egyet sem látott eddigelé.

Ünnepélyes csend következett; az erdész rámeredt a bükkfára, amely a messzeségben mindinkább elsötétült. Bikos várt, a pásztorok moccanni sem mertek. A holdvilág lassan emelkedett ki a kopasz-hegy mögül.

- No most, Bikos, gyerünk! Inkább odafent várjuk a hajnalt, türelmetlenkedett Csesztelnák.

Elindultak a bokrok között, le a Csík-szakadékhoz. Minden lépésre nagyon vigyáztak, hogy a kavics ne zörögjön a talpok alatt. A szakadéknál Bikos megállott s azt mondta:

- Látja jáger úr, a kötél ott fog leereszkedni annál a kiszögellő kőnél, oda álljon. Azután bátran kösse a hurkot a derekára, s ha elkészült, rántsa meg, ha csakugyan van mersze.

- Ne félj Bikos, ne félj, mondta a cseh, önmagát bátorítva, de azért egy kicsit végigfutott a hideg a hátán.

Bikos eltünt a szakadékban.

Egy ideig még hallotta Csesztelnák a nagy, erős test moszatolását, amint a sziklalépcsőn fölfelé csörtetett; utóljára csak a kőtörmelék hullása figyelmeztette, hogy valaki van a föld-repedésben. Jó idő telt el azután, anélkül, hogy Bikos életjelt adott volna magáról. Talán valami veszedelem érte?

Dehogy érte, hanem amint a hegyre jutott, egy jókora sziklatuskó után nézett. Ő már tudta, miért.

Végre megcsapta valami a Csesztelnák arcát. - Itt a kötél!...

- Jól vagy ott, te Bikos? - kérdezte Johann elfojtott, aggodalmas hangon.

- Köszönöm téns úr, nagyon jól, - volt a jókedvü felelet a hegyről.

- No hát húzzad Bikos!

A völgyből egy kísérteti alak kezdett lassan emelkedni a magasba. Egy összegubbaszkodott lény, akinek nem vala szárnya, mégis röpülni látszott; a holdvilág fényében úgy tetszett, mintha egy nagy teknős-béka kapaszkodnék fel a sziklafalon.

Már jó kétemeletnyire lehetett Csesztelnák a földtől, amikor egyszerre mozdulatlanná vált a kötél. Odafönt ugyan rángatták, de azért nem emelkedett többé egy hüvelyknyit sem.

- Nono, Bikos, mi az? - riadozott Johann.

- Egy kis baj van, ténsúr.

- Micsoda kis baj? - kis baj most nagy baj, húzzad hamar!

- Mondom, hogy nem lehet.

- Hogyne lehetne? Csak nem hagysz itt csüngeni? Tufferfluchter Bikos!

- De mikor megakadt a kötél. Ha nagyon erősen húzom, még elszakad.

- Ne húzd, inkább ne húzd! jajongott a cseh, megértvén a dolgot. Nagyon kellemetlen volt ez a függő helyzet.

- Maradjon nyugodtan jáger úr, próbálok valamit.

- Csak hamar próbálj kedvesem Bikos!

Csesztelnák közel volt hozzá, hogy sírva fakadjon, nem is sejtette, hogy a gaz Bikos, akitől e pillanatban élete függött, odafent kényelmesen leheveredett a zsenge fűre, de előbb beleakasztotta a kötelet egy jó erős sziklacsúcsba, amelyet erre a célra még akkor szemelt ki, amikor a Csík-szakadékon fölmászott.

- No most szepegj jáger, itt a boszu,- mormogta, s várta nagy gyönyörüséggel, ami következik.

Rövid ideig kellett várnia. Csesztelnákot a nagy csendben rémképek kezdték gyötörni. Aggodalma ujra fölébredt s csakhamar megtízszereződött. El sem tudta képzelni, hova lett Bikos. Még valami szerencsétlenség történt vele s akkor ő is itt vész, hozzátapadva a sziklafalhoz.

Eleinte csak mérsékelten, az adagio s az andante ütemében kezdte szólongatni a kerülőt; de hangja folyvást emelkedett, s rövid idő alatt eljutott a crescendo legmagasabb fokára, amikor is rémesen hangzott kiáltozása.

- Bikos! Bikos! - szólott az éjszakában a rémes huhogás. A nagy sas régen megriadt a bükkfán s tova szállt, éppen a Csesztelnák feje fölött; most már úgyis hiába húzná fel a hegyre az a bikaerejü ember.

- Bikos?! - kiáltott, könyörgött, rimánkodott a mindinkább fogyó hang a sziklafalról.

- Még megüti a guta, - gondolta Bikos, aki a boszu orgiáját végig dőzsölte ez alatt a hegyen. - Jó lesz tán letenni.

S mintha akkor érkezett volna vissza, lihegve kiabált felülről:

- No! itt vagyok már! dorongért voltam, hogy kiemeljem, de sehol sincs arra való; legjobb tán, ha megint szépen leeresztem!...

- Jaj te Bikos, te akasztófa-virág, persze, hogy eressz le!

A kötél lassan indult meg lefelé.

Két perc mulva Csesztelnák János szilárd földet érzett a lába alatt.

Alig akarta szegény elhinni, hogy él; kinyujtóztatta összegémberedett tagjait, próbálgatta, hogy nincs-e kitörve valamije.

Amikor Bikos visszaérkezett, csak úgy oldalgott, nem lévén bizonyos arról a sorsról, ami rá vár. De a komor cseh nem is szólt hozzá, csak fogta a puskáját és indult hazafelé.

Ő bizony máig is hallgatott volna a keselyű-kalandról; de ki tehet róla, hogyha Bikosban nem állott a szó?

Páter Belegi, a farkasvadász.

A plébániáról volt indulandó az egész társaság. Először is, mert a faluban nem lehetett úribb és kényelmesebb gyülekező helyet találni; másodszor pedig azért, mert az élelmet a plébánia állította ki s egy kis kóstolószemlére jónak látták az urak beszólni a paphoz.

Rettentő készülődéseket lehetett ott látni. A szolgabirónak két puska csüngött a vállán; az egyik golyós, a másik sörétes; a jegyző egy ócska disznólábat szorongatott, amelyet valamelyik kerülő szolgáltatott be egyszer a községházához, mint a lesipuskásoktól elvett zálogot; ott volt még Borbolya kántor is, aki valamikor számadó-őrmester volt, s élete e boldog korszakát szóval és mozdulattal igyekezett visszaidézni; azután következett a falusi gazdák csoportja, vagy tizenöt puskásember, egyik-másik jó rendben tartott előltöltő puskával; meglátszott némelyiken, hogy nem ritkaság kezében ez az öldöklő szerszám.

Az egész társaságban csak az erdész viselte magát csöndesen, a többi mind kiabált és esküdözött, hogy legalább egy tucat farkast lő agyon ma. A jókedv olyan széles hullámokat vetett, hogy amikor a tisztelendő úr útra készen, bagariásan, megjelent köztök, megéljenezték. Csöpp híja volt, hogy fel nem emelték a vállokra.

A derék páternek rengeteg sál volt a nyaka köré tekerve s általában alig tudott mozogni a sok vastag ruhában, amit a húga ráadott.

- Rogo amice! - fordult mindjárt az erdészhez, aki a vadászatot rendezte, - engem csak olyan helyre állítson, ahol nem kell sokat járnom, mert már nehéz vagyok. Aztán én úgyis megtettem már a magamét; elmondtam a könyörgő misét, annak minden bizonynyal lesz ma sikere. Úgy-e Borbolya?

- Vagy lesz, vagy nem lesz, - dörmögte a kántor és katonásan állásba vágta magát.

Ideje volt, hogy induljanak. Az erdész kiadta a rendeletet, hogy a bíró vezesse a parasztpuskásokat a kerek dombra. Az erdőig szekéren megy az egész társaság, ott elválnak s egyik rész elállja a dombot, a másik a völgyet. Ott lesz a hajtás. A legjobb lövők mind a völgybe kerülnek, a patakhoz, mert százat lehet egy ellen tenni, hogy arra felé tör ki majd a farkas. A patak vonalán az urak sorakoznak, fent a dombon meg a parasztok.

Felséges téli nap volt. Csillogó fehérbe öltözött az egész természet. Az úton porzott a fagyos hó; ha egy kis szél támadt, egész forgatagok képződtek hóból a mezőn.

Hozzá még ragyogott a nap s a fénye megcsalta az embert. Hideg volt, de ebben a gyönyörű csillogásban senki se érezte azt.

A hármas keresztnél a vadászok két kondással találkoztak, akik éppen egy szétmarcangolt kocát vittek be a falu házához. Azt is a farkas vágta le. De milyen farkas! A kondások látták hajnalban; olyan nagy, mint egy borjú; szörnyű feje van, a lábnyoma akkora, akár egy tinóé. Ha az erdész félbe nem szakítja őket, kisütötték volna, hogy legalább is oroszlánt láttak.

- Merre találkoztak vele kendtek?

- A kerekerdő táján, a vágás szélén.

- Nohát akkor jó helyen keressük, előre vadászok.

A pap meg az erdész egy szekeren ült. Kis idő mulva megszólalt a tisztelendő úr.

- Rogo amice benevolenter, talán az elemózsiával is kéne maradni valakinek. Biz' én ott maradnék; megvallom őszintén, nem igen vagyok vadászember.

- Jaj főtisztelendő úr, szükség van ám most minden puskásra; nagy a terület, kevés a vadász; aztán gondolja meg, micsoda szép dolog lesz az, ha éppen a főtisztelendő úrra megy a farkas.

- No, az csakugyan szép dolog lesz, gondolta ijedten a páter, de nem mondta. Még sem akarta elárulni, hogy annyira utálja azt a bestiát.

A pompás úton rövid idő alatt célhoz ért a társaság; egyszer csak megállt a sok szekér a kerülőház előtt. Ott hamarosan lerakodtak, kiki zsebre dugta a maga kis kulacsát vagy snapszos üvegét s azzal egy-kettő, helyre vadászok!

A hajtók már körülfogták a nagy völgykatlant s csak a jelre vártak, hogy megkezdjék a hajtást.

Nem lehetett más neszt hallani, mint a hó ropogását. A nehéz lépések alatt csakhamar szép keskeny ösvény támadt. A páter egyre iparkodott hátra maradni, mert a kijárt, letaposott úton könnyebben esett neki a mozgás. Mintha gondolatokba lett volna merülve, egyenkint eresztgette maga elé a vadászokat s végre azt vette észre, hogy utólsónak maradt.

Valami ürügygyel elszelel itt, gondolta magában, s ha a vadászok bekanyarodnak a fordulónál: szépen visszalohol a kerülőházhoz. Macska vigye az egész vadászatot, neki elég, hogy ma misézett a sikerért.

De amint éppen megkönnyebbülten vetett magára keresztet, abban a hitben, hogy a terve sikerült: látja, hogy lélekszakadva üget Borbolya kántor, aki valahogy szintén hátramaradt s most futva pótolja a mulasztást. A kántor is észrevette az ácsorgó pátert, belecsimpaszkodott, s a hivatalos tiszteletet félretéve, elkezdte a dombon fölfelé cibálni.

- Jőjjön, siessen tisztelendő úr, mert elrontjuk az egész vadászatot, oszt akkor hiába imádkoztunk!

Az imádságra hivatkozás hatott. Nem vonakodott többé a szegény pap, ámbár a sietés annyira kimerítette, hogy szinte eltikkadt.

Szerencsésen utólérték a társaságot, éppen amikor az erdész fölállította a puskásokat. Mindenkinek olyan hely jutott, amely egy vagy más oknál fogva nagyon előnyösnek igérkezett. A plébános úr a patak partjának egy olyan pontján tartott állomást, ahonnan a szomszédai jól láthatták őt, meg ő is a szomszédait. Ez a körülmény láthatólag megnyugtatta. Mérsékelt bátorsággal vette le válláról Lefaucheaux-puskáját, hogy a válságos pillanatban hasznát vehesse.

Egyik oldalán Borbolya kántor izgett-mozgott; a szerencsétlen ember még itt is folyvást egzercírozott, s minduntalan átintegetett a tisztelendő úrhoz, akit szörnyen boszantott ez a dolog.

Egyszer csak a jobb oldalon, a mély völgy legsűrűbb sarkáról, fölhangzott a hajtás megkezdésére adott jel: egy éles patron-fütty, amelynek a rezgése végigsiklott a völgyön s fölkapaszkodott a dombtetőre. Ott a kerülő ismételte a távol álló hajtók számára.

Néhány pillanat mulva messziről, nagyon messziről, csöndes zúgás zaja hatott el a plébános füléhez. A hajtók elindultak. Ettől kezdve minden más hang megszünt az erdőben.

Még az igazi vadászemberre is különös hatással van a hajtók zürzavaros lármája, amely kétségbeesett jajgatásként hangzik a gyakorlatlan fülnek. Mintha az erdő szellemei nyögnének, sóhajtanának. Az ágakról leesik itt-ott egy csomó hó; messziről úgy látszik, mintha fehér madár szállna a fehér földre; a száraz ág megpattan néhol, s ha a szajkó vagy a fakopáncs szárnya érinti a letört galyat, elválik ágától s nesz nélkül hull le a hóra. Mindez alig zavarná máskor a nagy némaságot; de most, amikor minden pillanatban s minden irányból előtörhet a vad, rendkivül izgató az ilyesmi.

A plébánosnak a hidegben is melege volt, mégis vacogott; Borbolya meg annyit kapkodta a nyakát jobbra-balra, hogy szinte kicsavarodott már a helyéből.

Most rémes ordítás fut végig az egész domboldalon: farkas! farkas!...

A hajtásban farkas van, a hajtók már látják, ott lohol előttök, talán ki akar törni.

A tisztelendő úr keresztet vet magára titokban; most már nem is leli, de rázza a hideg. Csak erre ne jönne a beste-lelke!

- Farkas! farkas!... hangzik ujra végig az erdőn, a völgyön; Borbolya majd megőrül, úgy szökik ide-oda, hogy jobban lásson a bokrok közé; néha föl-fölemeli a puskáját, mintha lőni akarna; ilyenkor a papban meghül a vér.

Még a levegő is elkapja az aggodalmas zajra a félelem borzongását: elkezd fujni a szél, végigsöpör a fák közt, megzörgeti a bokrokat; minden galy mozog, mintha megelevenednének; s e szörnyű izgalmas percekben félelmes, aggódó, bősz és kétségbeesett lárma hangzik folyvást: farkas farkas!... No most! puskaropogás a völgy elején, a patak alsó részén. Ott van, bizonyosan ott van a komor fenevad!

A puskalövések közelebbről hangzanak; a vad szökik, erre szökik a vadászok vonalán; még egy duplázás dörög a bokrok közt; úgy látszik, nem fogja a golyó a borzasztó állat bőrét: - ez nyilván a sokat emlegetett rémfarkas.

Fönt a dombon is esik egy-két lövés; de mi az ehhez a háborúhoz képest? Itt valóságos ágyúzás folyik. A hajtók egyre ordítanak; bábeli zavar van az egész erdőben, rémülve menekül belőle a madár.

- Farkas! farkas! - üvölt valaki a pap mellett, kétségbeesve. Borbolya kántor bömböl; látja a vadállatot s vaktában odadurrant, aztán riadozva int a tisztelendő úrnak: »vigyázzon, ott megy, mindjárt ott lesz!«

S abban a nyomban egy nagy szürkeség rohan a papnak, tátott torokkal.

Főtisztelendő Belegi úr már odafönt látta halhatatlan lelkét az égi karok és rendek között, mert bizonyosra vette, hogy halandó teste nem kerül ki élve ennek a szörnynek az agyara közül.

Vakon és süketen fordította neki puskáját a rohanó vadnak, seprűnyél módjára forgatta maga körül s megilletődve kiabálta:

- Nye te! nye te!

Igazán borzalmas perc volt ez. A farkas majd elgázolta a papot, akinek eszébe se jutott, hogy lőjjön. Amikor a szürke fenevad már majdnem eltünt, még egy lövés esett. Az erdész lőtt, aki a patak legelhagyatottabb részén állt.

Az iszonyú lármára mindenünnen arra sereglettek a vadászok; csakhamar mutatkoztak a hajtók is.

- Mi volt az? Mit lőttek? - kérdezte mindenki.

A pap szóhoz se tudott jutni, csak a homlokát törülgette; halálsápadt volt a kiállott ijedtségtől. Borbolya kántor lelkendezve esküdözött, hogy ekkora farkast, aminő ez volt, még nem látott a világ. A szolgabiró, aki szintén rálőtt, ugyanezt a véleményt hangoztatta.

- Adjunk hálát az istennek, uraim, hogy megmenekültünk, - mondta a pap, amikor végre megoldódott a nyelve.

- Mitől menekült meg? - kérdezte az erdész, aki éppen akkor érkezett oda.

- Hát még nem is tudja?! Irtózatos kalandot éltünk át! Soha ekkora fenevadat! - kiabált Borbolya.

Az erdész fölkacagott s oda szólt az egyik kerülőnek.

- Eredj csak Gyorgye! a nagy fenevad ott van abban a bokorban, lelőttem, hozd ide.

Gyorgye a bokorhoz futott s riadozva emelt föl valami lompos állatot a földről, azután futva vonszolta a társasághoz.

Amikor jól szemügyre vették, mindenki elszörnyedt.

Fölismerték a kimult állatban Bundást, a plébános nagy szürke kuvaszát, amely az élelem-szállító szekér után kijött az erdőbe, s vesztére elindult, hogy majd megkeresi a gazdáját.

Az erdész kóbor kutyának nézte s agyonpuffantotta.

A vadászlakomán senki se siratta.

Onucz.

Nagy különbség van a síksági, meg a hegyi pásztor között.

A síksági pásztor jóformán csak őrzője, számontartója a nyájnak; olyan, aki még a nagy pusztaságokon is megmarad valamennyire társas lénynek; érintkezik a maga fajtájabeliekkel, be-betér egy italra az útszéli csárdákba; néha meg is házasodik s akkor hetenkint legalább egyszer haza látogat a családi tűzhely mellé.

A hegyi pásztor nem ösmer se korcsmát, se pajtást, se feleséget; neki csak egy öröme, egy boldogsága van, s ez a nyája. A magas hegyek emberlakatlan világában mély és benső ragaszkodás fejlődik ki a pásztorban az ő négylábú barátai iránt, akiknek ott ő a vezetőjök, a gyámjok, az oltalmazójok. A síksági pásztor leteszi a tisztét, amint a hideg ősz beköszönt; fagyban, hóban mit is csinálna a mezőn a jószág? Jászla mellett kérődzik jámborul, s őrzője bagózva unatkozik a folytonos almozás munkájában. De a hegyi pásztort nem engedi megpihenni még a téli zimankó sem; neki akkor kell legjobban ébren lennie, amikor a zord téli éjszakák felkorbácsolják a vadállatokban a rablógyilkosság szenvedélyét. Ha rossz az idő, az csak egy okkal több, hogy a pásztor fáradhatatlanul járja köröskörül a nyáját s gondoskodjék róla, nehogy elfogyjon előle az amúgy is szűk táplálék.

Hegyvidéki ember tudja már, miféle nyáj az, amelynek sokszor még a téli viharokat is fedél nélkül kell elszenvednie. A koplalást, a süppedő hóban botorkálást, a síkos, jeges köveken lépten-nyomon szükséges magasabb foku tornát csak egyetlen kérődző állatunk bírja, s ez a kecske.

Ilyen hegyi kecskenyájnak volt a pásztora Onucz.

A kis Onucz, ez a félben maradt, furcsa emberke, akiről senki se tudta: honnan került, hány esztendős, ki volt az apja, anyja.

Még soha sem volt kint az erdőből; amivel ugyan nincs sok mondva, mert akár tíz mértföldet is mehetett volna egyvégben, anélkül, hogy a fák közül ki kellett volna bujnia.

A komor bércek alatt, a zúgó hegyi patakok környékén járta bizonytalan utait a nyájjal, amelyet halk rikkantással terelt a kövér erdei legelőkön le s fel.

Kövér legelők! igen, nyáron. Nyáron felséges mulatság az ilyen pásztorkodás; a kecskének dúsan terített asztala van a zamatos, virágos réteken; hajnaltól késő estig nincs más dolga a pásztornak, mint hallgatni, hogyan szól a kakuk s megkérdeni tőle: »kakuk madár, hány esztendeig élek?!« - Még a nyájból is felütögeti egyik-másik gödölye a fejét, úgy hallgatja a csengő, kuttyogó, visszhangos jóslatot. Minden bokor kész éléstár ilyenkor; ott van rajta a zsenge levél, a finom kesernyés háncs, a galyhegyek ingerlő ínyessége, ami úgy megcsiklandja a pákosztos kecskék étvágyát.

De télen! ha leesik a hó s a fagy csókjától meghal a patak; ha a megaszott füvet eltakarja, kegyetlen önzéssel birtokába veszi az öles fehérség!

Akkor vége a kényelmes, úri életnek, a szederböngészésnek. Akkor elő kell venni a szekercét és kikeresni egy-egy élettől duzzadó, rügyet gazdagon hajtó fiatal fát, amelyet halálra itél a pásztor, hogy ennivalója legyen a nyájának.

A sötét völgyekben jajgató riadással adja hírül a fejszecsapás visszhangja, hogy fát döntöget a kecskék őrzője.

A nyáj ott lesi együtt: mikor hajlik meg az elforgácsolt árboc. Amint ropogva-recsegve elterül a havon: nyomban rajta van a sok kecske s mohón faldossa a rügyhozó háncsot, a zsenge galyacskákat. A kolompos bak nagyokat döf maga körül; olyankor egy kis zavar, egy kis keveredés van a társaságban; de csakhamar helyre áll a rend s vígan folyik a lakmározás, amelyért a pásztor erős karját illeti a hála. Ilyenkor igazi édes apja a pásztor a nyájnak.

Ebben a kietlenségben, amikor a bérci útcsapásokat tökéletesen elfödi a hó, a kecske reszketve lépdel a szakadékok szélén. Hátha csalóka, vékony jégréteg van előtte, amely vele együtt leszakad, ha elbizottan rálép?

Ha egy kis zuzmót vesz észre a nyáj a kövön, vagy megpillantja a fonnyadt mohot a fák derekán: menten neki esik s elcsábíttatja magát a zöld színtől.

A pásztor megvigasztalja szekercéjével a csalódott nyájat, de ki vigasztalja meg a pásztort, akinek szembe kell szállania a viharral, el kell terelnie a kecskét a hógörgetegek veszélyes tájékáról s meg kell védenie a félénk állatokat a ragadozók mohó vérszomjától?!

Onucz nem is várta az ilyen vigasztalást. Gyermekkorától kezdve megszokta, hogy találkozzék a vérszopókkal, s ilyféle halálos párviadalra készen volt minden pillanatban.

Nem kell azt hinni, hogy a bátorság különös istenáldása, vagy éppen nagy erény. A bátorság is csak szokás, mint minden a világon. A veszedelmet meg lehet szokni s akkor nincs ránk többé izgató hatással. Aki - mint Onucz - egy tucat medvét küldött a másvilágra szekercéjével, az joggal mosolyoghat, ha látja azokat az előkészületeket, amiket a bátor medvevadászok szoktak megcselekedni, ha egy mackónak a vesztére esküsznek.

El lehet képzelni, milyen nagy dolog volt az, amikor Onucz egy októberi reggel leüzent egy szénégetővel a faluba, hogy aki férfi, az fogjon baltát, vasvillát, vagy puskát, és jőjjön minél előbb a Pakulár-völgybe, mert ha tovább is tart: két hét alatt fele se marad meg a gyönyörű nyájnak.

Egy vén anyamedve kapott a kecskékre, kiszedi közülök a dézsmát minduntalan.

Gyors, mint a hiúz; alattomos, akár a farkas, és oly szívós, hogy a szekerce sem fogja a bőrét. Onucz belevágta egyszer a füle tövébe, de biz arról lepattant a vas és beékelődött a vállába. A nagy barom csak egyet csapott feléje, azzal úgy elütötte, hogy szegény Onucz a hegyoldalról mindjárt lekalimpált a patakba. Az volt a szerencséje, mert a meredeken a medve nem ment utána, őt meg a hideg víz hamarosan életre keltette.

S most hadd mondja tovább a történetet az a festő-barátom, aki az Onucz kétségbeesése idejében egy szenvedélyes-vadász ángollal éppen a Pakulár-völgy környékén barangolta be a vidéket.

»Medvevadászat!« Ez éppen kapóra jött nekünk. Az ángolom majd kibújt a bőréből örömében s egy kis vagyont igért a falunak, ha ő lövi le a medvét. Nem telt bele huszonnégy óra s minden előkészület megtörtént. Másnap egy kis, de elszánt csapat vonult ki velünk a Pakulár-völgy felé.

A felséges tarka ősz képe elfeledtette velem, hogy tulajdonképen veszedelmes vállalkozásra adtam a fejemet. Gyönyörködtem a fonnyadás gazdag színpompájában s az oláh hajtók érdekes alakjaiban. Az ángol egy szót sem szólt, csak egyre vizsgálgatta az övét, hogy benne vannak-e a pisztolyai. Egy nagy szarvasölő kés csüngött az oldalán; olyan volt a felszerelése, mintha a legsötétebb Afrikát készült volna fölfedezni.

A sötétséget lassankint már észre is vehettük. Fenyvesbe értünk, amely rohamosan hanyatlott egy mély völgybe.

Mintha a barátságos nyilt tájat egyszerre elkapta volna előlünk valami gonosz tündér keze: majdnem alkonyati homály vett körül bennünket; pedig a magas fák közt tiszta kék foltjai látszottak az égnek.

Az erdész, aki bennünket idáig vezetett, elfojtott hangon szólt hátra: »csend legyen!« A hajtók már hozzá voltak szokva az efféle kirándulásokhoz, meg se mukkantak többet. Különben is jámbor, hallgatag nép az. Bocskoraik alatt megroppant néha a száraz galy, azonkívül más neszt ők nem okoztak.

S egyszer csak kint voltunk az erdőből egy kis tisztáson, a Pakulár-tanyán. Ott várt ránk Onucz, a kecskepásztor.

Még öt lábnyi sem volt, de zömök és fürge. Szinte pattogva lépett, megszokta azt a köveken ugráltában.

Azzal mutatta be magát, hogy felemelte az ingét s felénk tartotta a jobb oldalát: egy jó tenyérnyi területen nem volt bőr rajta. Az a seb is a mackó erejét hirdette.

Itt már nem volt szabad az erdő mélységes csöndjét fölösleges hanggal megzavarnunk.

Onucz vagy ötven lépésnyire bevezetett bennünket a sűrűbe s megmutatta a helyet, ahol a medvével vívott párbaja lefolyt. Legalább tíz ölet gurulhatott lefelé a meredélyes hegyszakadék közt, amikor a mackó elütötte.

Az erdész rábízta a hajtókat, hogy vigye körül őket a Pakulár-völgy szélén, s állítsa fel csöndben egyenkint az egész csapatot. Puskát is akart neki adni, de Onucz nem fogadta el. Megszorította baltája nyelét s vad mosolylyal mondta: »Ha még találkozunk, másképp ütök!«

Pár pillanat mulva eltünt a fák közt a sok hajtó, s az erdész, zajtalanul lépve, elindult velünk a patak folyása irányában.

A patak volt természetes határa a Pakulár-völgynek; a medve mindig azon át szokott kitörni a vadászok vonalából.

Egyik puskás a másik után maradozott el tőlünk, ahogyan az erdész rendelkezett. Végre rám került a sor. Megállottam egy óriás fenyőfa mellett s csakhamar egyedül voltam a rengetegben.

Bármily felséges volt is a környező táj, nem tagadom, hogy eleinte kevéssé gyönyörködtem benne. Az erdei magány ugyis könnyen lenyom, aggaszt, idegessé tesz; most meg tagadhatatlanul volt is okom rá, hogy ne érezzem magamat túlságos bátorságban. Egy lelket se láttam; az életnek legkisebb jele se volt közelemben, legalább én sokáig azt hittem.

Egy nagy szikladarab púposodott előttem a patak túlsó partján; mellettem egy kidőlt fenyő korhadozott, ki tudja, mióta. Bizonyosan a vihar döntötte ki; vagy tán a szikladarab törte el derékban, amikor a fergeteg rádobta.

Minél tovább álltam egy helyben, annál inkább úgy rémlett előttem, mintha a patak csobogása valóságos beszélgetés lenne. A zurboló víz hangja szinte dallamossá vált, néha csengett, néha mély akkordokkal búgott.

El tudtam volna hallgatni akármeddig. Ez az egyhangú zene lassankint megint megnyugtatott, lecsillapított. Álmodozásomból egy valóságos emberi hang riasztott fel. Az ángol volt, akit szomszédommá tett a véletlen. Régóta látott már engem az állásáról, amely kissé magasabban volt; nagyon megtetszett neki az a mély pont, ahol én vártam Diana kegyére; arra kért, hogy cseréljünk helyet. - Önnek úgyis nyomorúságos a fegyvere, jobb, ha nem lesz szerencséje az öreg bundáshoz. Nézze, micsoda medveölő az enyém; valóságos ágyu-golyó van a töltényeimben; mégsem tudom, nem lesz-e szükség a pisztolyokra.

Nem mondhatnám, hogy valami túlságosan bátor medve-vadász volnék s így érthető, hogy az ángolnak sikerült belém sugallnia egy kis aggodalmat.

- De hát akkor az ön helyén se sok hasznát veszem ennek a disznólábnak, - kockáztattam meg a gyanakvó kérdést.

Az ángol meglepő mohósággal mondta:

- Tudja mit, maradjunk itt együtt, egymás mellett. Mind a kettőnknek megnyugvás lesz az.

Ebből kitaláltam, hogy Albion hidegvérü fia e percben épp' úgy tart az eshetőségektől, mint jó magam.

Annál jobb, vagy tán annál rosszabb. Nem mozdultunk többet egymás mellől.

Ideje volt, hogy elhallgassunk. Messziről mintha felhangzott volna már az a sajátszerü kopogás, kattogás, amit a hajtók szoktak okozni, ha dorongjaikkal megütik a fát.

Figyelmünk megkétszereződött. Azok a tompa ütések még szorongóbbá tettek bennünket. Ki tudja, melyikünknek a halálharangja szól belőlök.

Sokára, nagyon sokára, egy kis zaj támadt a patakban. Csak egy róka volt, amely vadászgatva, fülelve, osont végig a kavicsos part mentén.

Nem vett észre bennünket, nem is a hajtók elől jött, azok még messze lehettek.

Rosszul éreztem magamat annak a tapasztalatára, hogy íme, egy rókától is mennyire meg tudtunk ijedni. Mert sajna, nem lehetett tagadnunk, hogy csakugyan megszeppentünk a hitvány kis zajra.

Valami zsibbasztó csend következett. Homályos volt az erdő, s nehéz, dohos szag áradt ki a sűrűségből. A fenyőlombok átváltoztak az én szememben cipruslombokká, amelyek egy nagy temető fölé borulnak.

Még semmi! Pedig már jó egy órája állunk egy helyben. Ki tudja, melyik völgyet járják most a hajtók? Képzeletemben láttam Onuczot, a kis pakulárt, amint fejszéjét magasra emelve, keresi a megsebesített szörnyeteget. Mily nagyszerű »minta«! Elhatároztam, hogy lefestem.

Bömbölő ordítás szakította félbe tervezgetésemet. Egy iszonyu hang, amely a föld alól jött, hogy a felhőkben végződjék. Az erdő egyszerre megharsant s megtelt vészkiáltással; az imént még oly néma kietlenség fél perc alatt ördögök tobzódásának a szinhelyévé vált. Az ángol sápadt volt, de azért elszántnak látszott. Nem törődtem többet a vadászattal; szemmeresztve, lélekzetvisszafojtva bámultam a zaj irányába.

Az ordítás nem ismétlődött, de a vészkiáltások kétségbeejtőkké váltak. Most már bizonyos! a hajtók ráakadtak a sebesült vadállatra s az megtámadta őket!

A helyzet minden borzalma mellett is sokat adtam volna, ha ott lehetek a veszélyes tusa közelében.

Hirtelen megszünt a félelmem s jóformán önkivületi vakmerőség szállt meg. Azok ott, a bocskoros parasztok, egy-egy vasvillával a kezökben nem hátrálnak! s mi, az express-puskás vitézek, elbujjunk?!

Megragadtam az ángol karját és izgatottan sürgettem, hogy menjünk, fussunk, be a rengetegbe.

Lihegve kapaszkodtunk fel a köveken, átugrottunk egy pár kidőlt fát, közé csörtettünk a bozótnak s szakgatott, jeladó kiáltásokkal közeledtünk a dráma színhelyéhez.

Magam sem tudom, hogyan történt, egyszer csak előttünk volt a véres színpad, de nem drámát játszottak azon, hanem tragédiát.

Egy sereg oláh-hajtó állt körül valamit, lármázva, hadonázva, átkozódva.

Oda siettem. A kis Onucz mozdulatlanul, ketté tört gerinccel feküdt a földön.

Mellette a medve. Fületövébe be volt ékelve az Onucz szekercéje; csak a nyele látszott ki, a vasat egészen elnyelte a seb.

Mondták a hajtók, hogy amikor a kis pakulár megpillantotta a szökni készülő medvét, egymaga nekiugrott.

Elestek mind a ketten; egyikök sem kelt fel.